magazin istoric

(115) OCTOMBRIE 1976

ANUL X Nr. 10

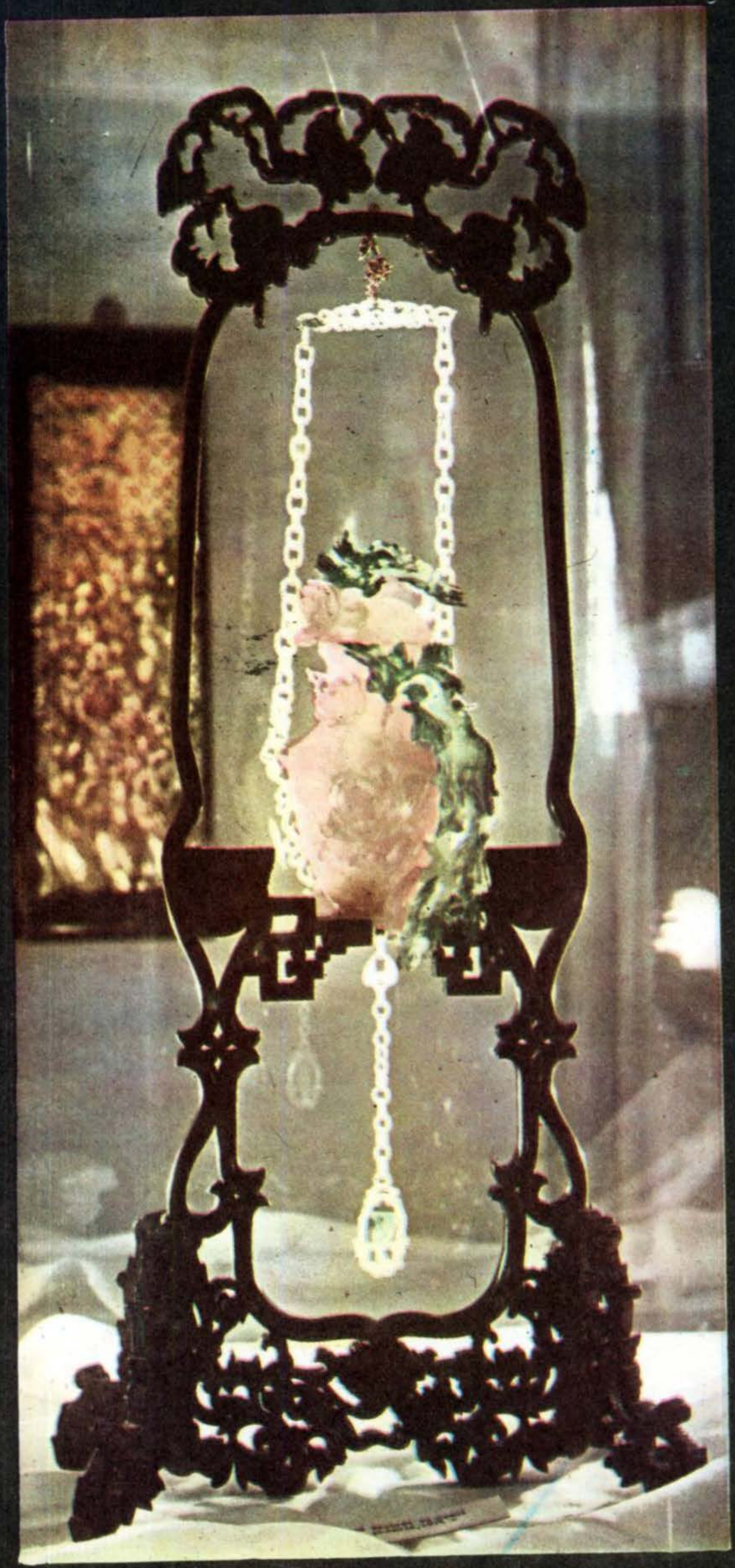

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul X - Nr. 10 (115)
octombrie 1976

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU
Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① Vechi mărturii ale artei persane. Detaliu dintr-un manuscris de la începutul secolului XVI, al epopeei **Şah-Name** de Firdousi **(Iranul văzut de aproape,** p. 14**)**

② Arta milenară a prelucrării jadului a atins o înaltă perfecţiune în China zilelor noastre, aşa cum ne demonstrează şi acest vas, decorat cu flori şi cu pasărea fenix, prezentat la Expoziţia de artizanat din Republica Populară Chineză, deschisă anul trecut la Bucureşti **(Emblema de jad,** p. 21**)**

③ În evul mediu, arta miniaturistică a atins, în ţara noastră, adevărate culmi ale măiestriei şi perfecţiunii, aşa cum dovedeşte şi un **Evangheliar,** dăruit de Matei Basarab în 1645 Patriarhiei ecumenice din Constantinopol şi aflat astăzi la Muzeul de Artă Bizantină din Atena: un minuţios decor floral înconjură portretul doamnei Elina, soţia voievodului

④ Scoarţele **Evangheliarului,** îmbrăcate în argint aurit **(„Opera mîinilor ieromonahului Antim",** p. 22**)**

SUMAR

Mesajul preşedintelui Republicii Socialiste România NICOLAE CEAUŞESCU adresat participanţilor la cel de-al II-lea Congres internaţional de tracologie 2
O prestigioasă reuniune ştiinţifică 2

Negru Vodă = Seneslau?: LUCIAN CHIŢESCU 5
Unde a fost cetatea Dafne: PETRE DIACONU 7
Neamuri şi triburi tracice. Edonii: GH. POENARU BORDEA 10
Ceremonialul domnesc — moştenire a Bizanţului: CORINA NICOLESCU 11
Iranul văzut de aproape: CRISTIAN POPIŞTEANU 14
În misiune pentru ţara mea: MOHAMMAD REZA PAHLAVI ARYAMEHR 15
1893. Greva muncitorilor brutari din Galaţi: NICOLAE NICOLAESCU 18
Vînătorul de cerbi de la Şu-Ku-Tian: VU IU-KANG 20
Din străvechi cronici chineze. Emblema de jad: SIMA QIAN 21
Opera mîinilor ieromonahului Antim: DIMITRIE GH. IONESCU 22
Documente ale istoriei. România una şi nedespărţită: N. COPOIU 23
„Drepturile sfinte ale omenirii au găsit totdeauna apărători în România": AL. DUŢU 26
1930. Dezbateri în Parlamentul României — Virgil Madgearu şi Nicolae Iorga: LIVIA DANDARA 29
Cîntecul nibelungilor **între fabulaţia legendară şi adevărul istoric:** HELMUT BERNDT 33
Ducele „Ramunc" şi Ţara Românească: ADOLF ARMBRUSTER 36
Familia Puşcariu — cărturari din tată în fiu: EMIL MICU, ŞTEFAN PETRARU .. 39
Podul de la Siliştioara-Măgura: FLORIAN TUCĂ 43
● **Memoria regimentelor** 44
Drumul militarismului german spre înfrîngere: KONSTANTIN SIMONOV 48
Ludovic cel Stăruitor şi misterioasa sa moarte: GEORGES VALLY 52
Ranguri nobiliare. De la împărat la scutier: VICTOR IONESCU 55
În căutarea străvechei capitale Ninive: ANN TERRY WHITE 58

● **Cărţi sosite la redacţie...** 61 ● **Poşta** Magazin istoric... 62 ● **Concursul** Magazin istoric, **ediţia 1975...**63

AL DOILEA CONGRES INTER

Mesajul
președintelui Republicii Socialiste România
NICOLAE CEAUȘESCU

Doamnelor și domnilor,

Stimați prieteni și tovarăși,

Îmi este deosebit de plăcut ca, în numele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și al meu personal, să adresez un călduros salut oaspeților de peste hotare, tuturor participanților la lucrările celui de-al II-lea Congres internațional de tracologie.

Țara noastră este bucuroasă să găzduiască această importantă manifestare științifică internațională, care își propune să dezbată problemele istoriei, limbii și civilizației tracilor, ale rolului lor în formarea popoarelor sud-est europene, ale moștenirii pe care ei au lăsat-o culturii acestor popoare, să aducă, prin aceasta, noi contribuții la definirea locului ocupat de traci în istoria universală.

Este cunoscut că numeroasa populație a tracilor — cu adînci rădăcini în întregul spațiu carpato-balcanic — a intrat din cele mai vechi timpuri în lumina istoriei. Începînd cu **Iliada** lui Homer, izvoarele literare și istorice au menționat existența tracilor de-a lungul a mai bine de un mileniu, pînă în momentul cînd, în urma unor complexe și îndelungate procese social-economice, culturale și etnice, ei au trecut — pierzîndu-și numele — în ființa popoarelor moderne ale acestui spațiu. Constituie un adevăr istoric de necontestat faptul că toate națiunile care trăiesc astăzi în această zonă geografică au suferit, în trecutul îndepărtat, într-o măsură mai mare sau mai mică, influența tracilor, care și-a pus pecetea pe însuși felul de a fi al acestor popoare, a favorizat dezvoltarea contactelor și legăturilor dintre ele. Vechile populații migratoare care au venit și s-au stabilit în această parte a Europei au găsit aici o organizare socială și o civilizație constituită — cea a tracilor, respectiv a geto-dacilor — în spațiul căreia s-au format apoi și s-au afirmat ca unități distincte, de sine stătătoare, popoarele care trăiesc astăzi în această parte a continentului.

Bogata moștenire de cultură spirituală și materială a tracilor și geto-dacilor, relevată atît de scrierile antice, cît și de descoperirile arheologice, este astăzi un bun comun al tuturor popoarelor din această zonă, și, am putea spune, al întregii civilizații europene. De aceea, studierea, aprofundarea și punerea în valoare a acestei prețioase moșteniri reprezintă o cauză nobilă, legată nemijlocit de eforturile pentru adîncirea cunoașterii reciproce dintre popoare, pentru înțelegere, bună vecinătate și conlucrare pașnică între ele. În acest spirit, noi credem că, punînd în evidență aportul considerabil cu care tracii s-au înscris — alături de vechii greci și latini, de celți și iliri, de germani și slavi — în istoria mai veche a civilizației europene, dumneavoastră, exponenți de autoritate în

O prestigioasă reuniune științifică

4 septembrie 1976. Sub înaltul patronaj al președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în aula Universității din Capitală încep lucrările celui de-al II-lea Congres internațional de tracologie, primul forum cu această tematică găzduit de țara noastră, care reunește peste 300 participanți din 17 țări ale lumii. În ședința festivă de deschidere, participanții urmăresc cu viu interes, subliniindu-l cu îndelungi aplauze, mesajul adresat de către președintele Nicolae Ceaușescu acestei prestigioase reuniuni științifice. Textul mesajului este

NAȚIONAL DE TRACOLOGIE

acest domeniu, contribuiți efectiv la o mai bună înțelegere între urmașii de azi ai acestor vechi popoare, la cauza nobilă a păcii și colaborării între națiunile din această zonă.

Se cunoaște că pe aceste meleaguri daco-getice au trăit oameni harnici și cutezători. Astfel, Herodot spunea despre geto-daci că „erau cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci", iar Strabon, că Burebista — care potrivit inscripției lui Acornion este „cel dintîi și cel mai mare rege din Tracia" — și-a ridicat atît de mult neamul său, „încît în cîțiva ani a creat o mare domnie... și chiar de romani era temut".

În țara noastră, conștiința rolului hotărîtor pe care tracii, respectiv geto-dacii, l-au jucat în formarea poporului român a impulsionat încă din secolul trecut cercetările istorice, arheologice și lingvistice în domeniul tracologiei. Contribuțiile aduse în acest domeniu de iluștri savanți și oameni de cultură, ca B.P. Hasdeu, Gr. Tocilescu, V. Pârvan, G.G. Mateescu, au îmbogățit, în egală măsură, atît realizările reprezentative ale științei românești, cît și patrimoniul cunoașterii universale. Continuînd opera acestor înaintași, oamenii de știință care activează azi în domeniile istoriei, lingvisticii, etnografiei, folclorului, antropologiei, istoriei artelor, al științelor sociale și politice aduc o contribuție tot mai importantă la dezvoltarea tracologiei, a științelor istorice în general.

România manifestă o preocupare permanentă pentru dezvoltarea cercetării istorice, a tuturor domeniilor științelor umaniste — inclusiv a tracologiei — pornind de la însemnătatea acestora pentru îmbogățirea culturii naționale și universale, pentru educarea întregului popor în spiritul prieteniei și al înțelegerii cu celelalte națiuni, al respectului și prețuirii marilor valori ale umanității. Statul nostru a încurajat și va încuraja și în viitor cercetarea arheologică sistematică a întregului teritoriu național, lărgirea rețelei muzeale, dezvoltarea cercetărilor de lingvistică, antropologie și etnografie și valorificarea corespunzătoare a acestor cercetări.

În spiritul întregii politici externe a țării noastre, de colaborare largă cu toate statele, de participare activă la schimbul mondial de valori materiale și spirituale, vom acorda în continuare toată atenția dezvoltării cooperării în domeniul științelor istorice — inclusiv al tracologiei — stimulînd participarea cercetătorilor români la diferitele acțiuni și manifestări științifice cu caracter regional sau mondial. Sîntem convinși că în acest fel vom contribui nu numai la aprofundarea cercetărilor din acest domeniu, ci și la adîncirea cunoașterii reciproce, la dezvoltarea și întărirea relațiilor de prietenie între popoarele balcanice, între toate națiunile europene.

Avem astăzi cu toții datoria de înaltă răspundere de a adăuga noi și noi elemente de progres legăturilor care au unit din cele mai vechi timpuri popoarele din această zonă, de a acționa, pe toate planurile, pentru dezvoltarea unor relații internaționale noi, bazate pe deplină egalitate și colaborare, de a face ca Balcanii și Europa să devină, cu adevărat, zone ale păcii și securității, ale cooperării fructuoase între națiuni.

Noi, românii, trăind pe pămîntul locuit, muncit și apărat odinioară de un mare popor, de oameni viteji și drepți, dorim să facem totul pentru ca în această zonă geografică, în Europa și în întreaga lume să domnească pacea și cooperarea frățească, bunăstarea și fericirea popoarelor.

În încheiere, adresez, din toată inima, celui de-al II-lea Congres internațional de tracologie succes deplin în desfășurarea lucrărilor sale. Tuturor participanților le doresc realizări de seamă pe tărîmul nobil al științei și o ședere cît mai plăcută în țara noastră.

prezentat de tovarășul Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

După cuvîntul de deschidere a lucrărilor, rostit de prof. dr. docent Radu Vulpe, președintele Comitetului român de organizare, prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, în numele instituțiilor organizatoare și în deplinul asentiment al tuturor celor prezenți, exprimă sentimentele de respect și gratitudine ale participanților față de președintele Nicolae Ceaușescu, pentru mesajul plin de aprecieri și îndemnuri pe care l-a adresat congresului. Vorbitorul adresează de asemenea, mulțumiri Organizației Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură (UNESCO), pentru atenția și sprijinul pe care le-a acordat amplei manifestări științifice de la București.

Rostesc alocuțiuni de salut acad. Emil Condurachi, secretar general al Asociației internaționale de studii sud-est europene, acad. Vladimir Gheorghiev, șeful delegației bulgare și acad. Miliutin

Garašanin, şeful delegaţiei iugoslave. Toţi trei vorbitorii relevă importanţa acestei dezbateri care suscită un interes deosebit în rîndurile specialiştilor de pretutindeni. Ei îşi exprimă, totodată, convingerea că rapoartele şi comunicările prezentate vor aduce o contribuţie însemnată la cunoaşterea străvechii culturi şi civilizaţii tracice, la îmbogăţirea tezaurului de valori materiale şi spirituale ale omenirii, la întărirea, prin ştiinţă, a relaţiilor de prietenie şi colaborare dintre ţările balcanice, dintre toate popoarele lumii.

Timp de cinci zile, în şedinţe plenare şi în reuniunile celor trei secţiuni de lucru — istorie şi arheologie, lingvistică, etnografie-folclor-antropologie — participanţii la congres au dezbătut probleme de bază ale tracologiei, privind originea şi răspîndirea neamurilor traco-getice, probleme ale civilizaţiei lor privind limba, arta şi religia, precum şi persistenţa, de-a lungul veacurilor a acestor elemente în întreaga Peninsulă Balcanică. Punctul de greutate al tematicii a căzut asupra strămoşilor noştri getodacii, pe evidenţierea, în lumina ultimelor descoperiri arheologice, a unităţii şi răspîndirii acestora, pe sublinierea rolului lor în cadrul lumii tracice. O contribuţie importantă a adus la acest capitol delegaţia română, prin cele 130 rapoarte şi comunicări.

Rapoartele şi comunicările prezentate vor fi publicate în două volume de Acte ale congresului, *care vor apărea, în viitorul apropiat, în Editura Academiei.*

În cuvîntul de închidere a lucrărilor, prof. dr. Radu Vulpe, în numele Comitetului român de organizare, a mulţumit tuturor participanţilor pentru contribuţia lor la desfăşurarea acestei importante manifestări ştiinţifice subliniind că prin contribuţiile lor, delegaţii şi-au făcut din plin datoria de a înlesni progresul cercetărilor în domeniul tracologiei.

Prestigioasa reuniune internaţională găzduită de ţara noastră a prilejuit, printre altele, publicarea unor lucrări de o remarcabilă ţinută ştiinţifică, semnate de circa treizeci de specialişti români şi ieşite de sub tipar la Editura Academiei. Numărul viitor al Magazinului istoric *va închina în întregime pagina* Cărţii sosite la redacţie *acestor volume, care includ studii de istorie, arheologie, numismatică, lingvistică etc.*

În timpul congresului, delegaţii au luat parte, la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România, la vernisajul unei expoziţii de cărţi dedicate acestei reuniuni şi la cel al expoziţiei „Traco-dacii. Istorie şi civilizaţie".

După închiderea lucrărilor, timp de trei zile, participanţii au făcut o vizită cu caracter documentar la obiectivele arheologice din judeţul Tulcea: aşezările de la Beidaud şi Babadag, necropola traco-dacică de la Enisala, centrele romano-bizantine de la Jurilovca (Argamum), Garvăn (Dinogeţia) şi Niculiţel, precum şi vestigiile vestitei cetăţi dacice de la Cîrlomăneşti.

Reuniunea de la Bucureşti a oferit redactorilor de la Magazin istoric *posibilitatea multor întîlniri interesante şi discuţii substanţiale cu delegaţi români şi străini de reputaţie mondială. Interviurile pe care o serie de participanţi au avut amabilitatea să le acorde revistei, ca şi pasionantele dezbateri din jurul meselor rotunde, organizate de redacţie pe cîteva probleme esenţiale privind marea lume a tracilor, s-au concretizat într-un bogat material, pe care-l vom aduce la cunoştinţa cititorilor de-a lungul numerelor noastre viitoare.*

În pauzele lucrărilor participanţii au cercetat cu interes standul de cărţi, în care au fost expuse o serie de noi lucrări apărute cu ocazia reuniunii ştiinţifice de la Bucureşti

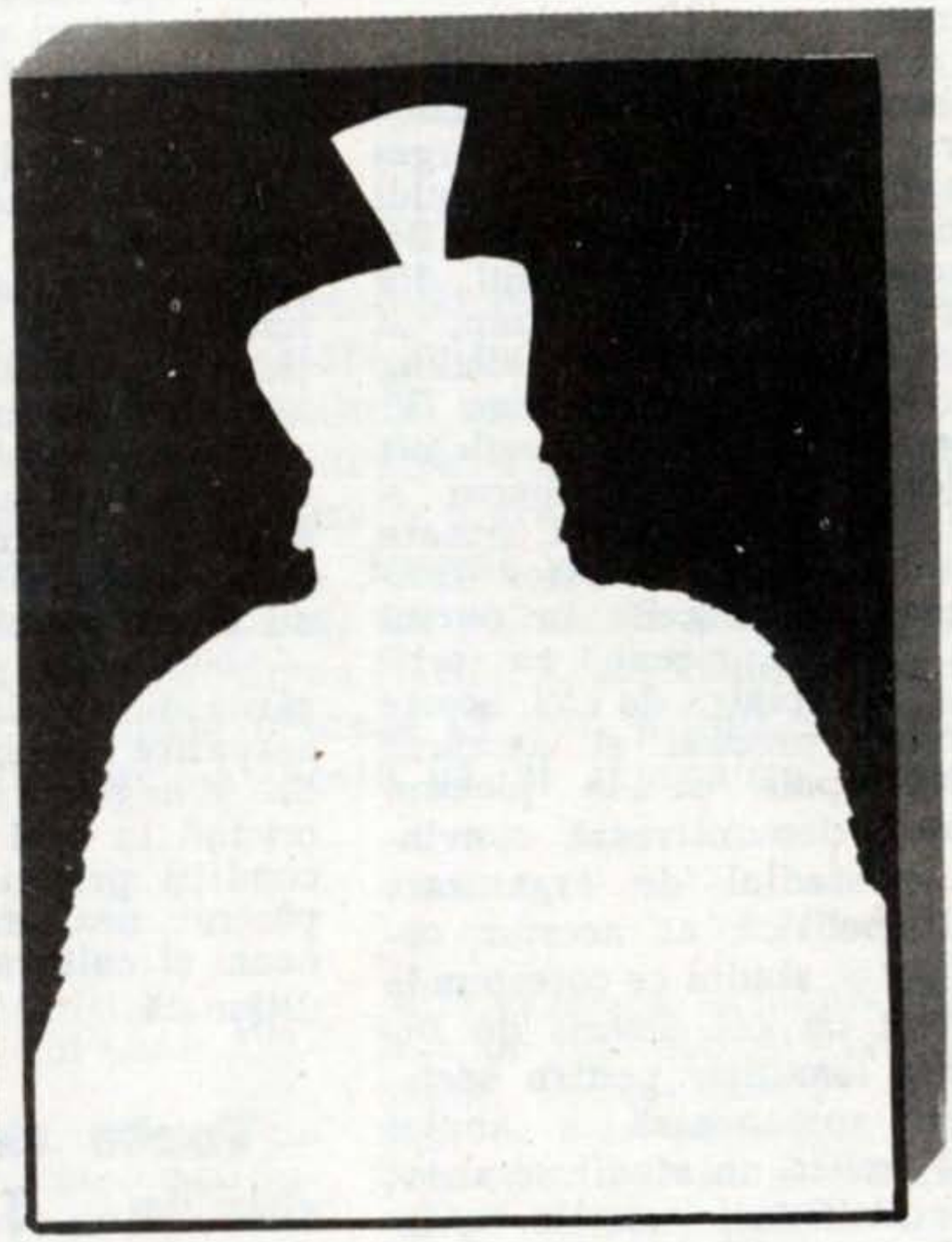

NEGRU VODĂ = SENESLAU?

Dr. LUCIAN CHIȚESCU

Coincidențe arheologice...

La Breaza, un sat din comuna Lisa, situată la nord de Munții Făgăraș, în județul Brașov, se află o cetate atribuită, potrivit tradiției, lui Negru vodă[1]. De numele aceluiași legendar voievod sînt legate și cîteva fortificații de la sud de Carpați, îndeosebi cea de la Cetățeni, situată în vîrful unui delușor și denumită de localnici „Cetățuia lui Negru vodă". Numele lui Negru vodă este invocat și în legătură cu biserica din Cîmpulung, iar curtea feudală de la Curtea de Argeș, are o existență anterioară lui Basarab I. Există oare o legătură între aceste așezări? Arheologia medievală aduce o serie de argumente care pledează în favoarea unei strînse legături între ele. Un prim argument este de natură **arhitectonică.** Cercetările efectuate la Breaza de către istoricul sibian Thomas Nägler au condus la constatarea că avem de-a face cu o fortificație de piatră, cu un plan oval impus de teren și cu două turnuri circulare interioare, fapt ce arată că această construcție se leagă nemijlocit de arhitectura fortificațiilor din Țara Românească și nu de cea din Transilvania.

Pe această bază, cetatea de la Breaza, a fost considerată, fără rezerve și cu deplin

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1967; 5/1969; 8/1970; 1/1971.

temei, de către specialişti drept fortificaţie voievodală românească şi nu cetate transilvăneană de graniţă. Acestor descoperiri li se alătură altele, la fel de importante. Este vorba de construcţiile religioase. La Curtea de Argeş, de pildă, au fost identificate urmele unei biserici de piatră din sec. XIII, precum şi alte elemente care l-au determinat pe arheologul Nicolae Constantinescu să considere vechea curte feudală de la Argeş drept reşedinţă a voievodului Seneslau (menţionat în **Diploma cavalerilor ioaniţi** din 1247[1]). În acelaşi timp, la Cetăţeni, cercetările îndelung efectuate de către Dinu V. Rosetti şi de mine au prilejuit descoperirea şi studierea a două biserici de piatră, situate una lîngă alta, a căror construcţie se succede în cursul sec. XIII. Împreună cu fortificaţia de piatră de aici, aceste biserici, precum şi aşezarea şi necropola de la piciorul pantei, demonstrează convingător stadiul de organizare social-politică al acestor comunităţi, stadiu ce corespunde perfect cu cel descris de **Diploma ioaniţilor** pentru societatea românească a anului 1247, adică un stadiu avansat al stratificării sociale, existenţa unor formaţiuni politice — cnezate şi voievodate — cu cetăţi bine consolidate ş.a.m.d.

Similitudinilor arhitectonice li se mai adaugă, însă, un element: ceramica. Întregul material descoperit în cuprinsul cetăţii de la Breaza, prezintă izbitoare asemănări cu cel găsit la sud de Munţii Făgăraş, în aşezările şi complexele medievale, din aceeaşi perioadă, de la Cetăţeni şi Curtea de Argeş. Studierea ceramicii în toate aceste trei aşezări a scos la iveală faptul că obiectele din cele trei puncte sînt identice, ba, mai mult, s-a stabilit, pe baze monetare certe, că ele datează din sec. XIII şi din cel următor.

Apropierea tipologică a cetăţii de la Breaza de cele de la sud de Carpaţi, asemănarea frapantă a ceramicii din aceste aşezări şi datarea sa fermă în sec. XIII, precum şi tradiţia comună care păstrează numele lui Negru vodă atît la Breaza, cît şi la Cetăţeni sau la Cîmpulung, ne determină să socotim fără rezerve că toate trei au reprezentat importante centre în cadrul unei singure comunităţi româneşti care se întindea pe ambele laturi ale Făgăraşului, demonstrînd, totodată, o vieţuire intensă, într-o vreme în care Transilvania era cucerită pas cu pas de regalitatea maghiară, iar cîmpia de la sud şi est de Carpaţi era dominată de tătari. Această situaţie, constatată deocamdată numai în aşezările menţionate, s-ar putea explica prin faptul că văile Făgăraşului — uşor de apărat de către localnici şi greu accesibile străinilor — au oferit populaţiei româneşti — silită să-şi părăsească aşezările din zonele intra şi extracarpatice dominate de cuceritori şi migratori mai mult decît oricînd în acel veac XIII — condiţii prielnice pentru a-şi păstra nealterate fiinţa de neam şi cultura materială tradiţională.

Toate drumurile duc în... Ţara Bîrsei

Dacă locuirea din veacul XIII a ambelor versante ale Munţilor Făgăraş de către o populaţie românească unitară este evidentă, un interes nu mai puţin important îl reprezintă evoluţia ei pe aceste meleaguri. Studierea regiunilor învecinate a arătat că drumurile de aici duc (sau mai corect spus, vin) din Ţara Bîrsei. Investigaţiile arheologice, conduse cu multă stăruinţă şi competenţă de A.D. Alexandrescu, au demonstrat nu numai o continuitate de viaţă autohtonă neîntreruptă în Cîmpia Bîrsei pînă la sfîrşitul sec. XI, dar şi retragerea populaţiei din cîmpie spre locuri mai adăpostite, unde, ca urmare a înaintării maghiare în sud-estul Transilvaniei, localnicii au şi ridicat cele dintîi cetăţi româneşti din Ţara Bîrsei. La cumpăna dintre secolele XII-XIII, ele şi-au încetat existenţa, ca urmare a înglobării acestei zone în statul maghiar. Populaţia supusă presiunii exercitate de cuceritor s-a retras, însă, treptat, căutînd adăpost în locuri mai ferite.

În acest sens, analiza ceramicii de la Breaza, Cetăţeni şi Curtea de Argeş a dus la constatarea revelatoare că ea nu reprezintă, de fapt, decît o continuare, într-o fază evoluată, a celei descoperite în cuprinsul cetăţilor româneşti din Ţara Bîrsei — fapt ce demonstrează permanenţa neîntreruptă a populaţiei româneşti în apropierea Carpaţilor şi sugerează concluzia că, în momentul cuceririi Ţării Bîrsei, o parte a populaţiei româneşti de aici s-a retras mai adînc în Carpaţi, în zone necontrolate de regalitatea ungară la nord, sau de tătari la sud. Este foarte probabil ca aceste centre să se fi găsit la Breaza, la Cetăţeni sau — de ce nu? — în alte locuri ce urmează a fi identificate în viitor.

Aşa cum voievodatul contemporan al lui Litovoi cuprindea, după cum se ştie, ambele laturi ale Munţilor Retezat, am socotit că această comunitate — în fapt o formaţiune politică închegată, cu centre şi cetăţi întărite — atestată arheologic în stînga Oltului muntean şi transilvănean, ar putea fi identificată cu cea condusă în 1247 de voievodul Seneslau, contemporanul lui Litovoi din dreapta Oltului.

În lumina noilor date ale cercetărilor, în care existenţa unei comunităţi româneşti cu aşezări intens locuite, cu cetăţi şi monumente religioase din piatră este dovedită şi de-o parte şi de cealaltă a Munţilor Făgăraş, tradiţia atît de puternică a coborîrii din aceste zone a unor căpetenii româneşti la sud de Carpaţi capătă o confirmare ştiinţifică. De altminteri, cronicarii sec. XVII, care consemnează tradiţia descălecatului din Făgăraş, afirmă că, din anumite motive, Negru vodă şi-a mutat scaunul dincoace de munte. Faptul că în tradiţia cronicărească este vorba numai de mutarea centrului politic, dintr-o parte

(Continuare în p. 9)

[1] Vezi Magazin istoric, nr. 4/1970.

UNDE A FOST CETATEA DAFNE

PETRE DIACONU

Doi scriitori ai antichității tîrzii — Ammianus Marcellinus (sec. IV) și Procopios din Cezareea (sec. VI) — menționează, în scrierile lor, o cetate cu numele Dafne, **ca fiind situată undeva, la Dunărea de Jos. Prezența cetății pe pămîntul românesc e o dovadă a faptului că regiunile dunărene nu au ieșit din atenția lumii romane, după părăsirea oficială a Daciei, și că împărații romani au acordat în continuare o mare importanță acestei zone. De aici și interesul pentru localizarea ei exactă. Dar, înainte de a analiza știrile privind situarea cetății Dafne pe harta Daciei post-romane, ne vom opri asupra numelui sub care o cunoaște istoriografia modernă:** Constantiniana Dafne. **Acest ultim nume nu figurează în nici un izvor narativ, ci doar pe unele monede de aur, argint și bronz, emise de împăratul Constantin cel Mare în 328-329; s-a socotit că el reproduce numele complet al cetății.**

După părerea unor istorici — mai ales a numismaților — emiterea acestor monezi ar fi fost prilejuită de întemeierea cetății Dafne, în jurul anilor menționați. După părerea noastră, ar fi, însă, un lucru neobișnuit pentru vremea lui Constantin cel Mare ca un alt oraș, în afara Romei și a Constantinopolului, să se bucure de onoarea unei asemenea bogate emisiuni monetare. Coroborată cu absența, în sursele literare, a celei mai mici aluzii despre numele dublu al cetății, această constatare pune sub semnul întrebării existența vreunei legături între numele cetății și monedele respective, pentru a căror legendă trebuie căutată o altă explicație.

În limba latină, **dafne** înseamnă, ca și în greacă, **lauri,** dar, în același timp, și **victorie, triumf.** Astfel, **Constantiniana Dafne** de pe monedele din anii 328-329 n-ar fi decît o variantă din lunga serie de formule de acest fel, folosite de Constantin cel Mare pentru celebrarea victoriilor sale. Și, dată fiind vremea emiterii lor, monedele respective constituie, probabil, omagierea victoriei asupra marcomanilor din anii 328-329.

Socotim, astfel, că trebuie părăsită desemnarea cetății dunărene cu numele de Constantiniana Dafne; rămîne, simplu, **Dafne.**

Drumul lui Valens

După spusele lui Ammianus Marcellinus, această cetate era situată pe malul sudic al Dunării; pe de altă parte, însă, Procopios afirmă, la fel de categoric și explicit, că Dafne era „vizavi" de Transmarisca (Tutrakan, Turtucaia), deci pe malul nordic al fluviului. Încă din veacul trecut, încercînd să rezolve dificultatea produsă de această netă contradicție, B. P. Hasdeu se gîndise la posibilitatea existenței a **două** cetăți Dafne, una în nordul și alta în sudul Dunării! Cei care, după el, s-au ocupat de localizarea numitei cetăți, au socotit, însă, că Ammianus Marcellinus și Procopios s-au referit la una și aceeași localitate, ale cărei urme au încercat să le găsească, bazîndu-se mai ales pe informațiile celui din urmă. În consecință, căutările lor s-au concentrat asupra zonei orașului Oltenița, așezat vizavi de antica Transmarisca; astfel, Dafne a fost localizată, pe rînd, la Oltenița, Spanțov, Ulmeni, Gura Mostiștei și chiar la o depărtare de 15 km de Oltenița, la Curcani pe Argeș[1].

Cercetările de teren n-au confirmat, însă, nici una din ipotezele de acest gen. Arheologii n-au surprins, în zona Olteniței, nici cel mai mic indiciu al unei așezări romane, fortificate; călătorii medievali prin aceste locuri nu au semnalat ruine susceptibile de a fi atribuite vreunei cetăți romane, iar tradițiile locului nu păstrează nici cea mai vagă amintire a prezenței unei asemenea cetăți. Prin urmare, **Dafne nu era pe malul nordic al Dunării.**

Renunțînd, astfel, la informațiile lui Procopios, revenim la cele ale lui Ammianus Marcellinus. De altfel, plusul

[1] Vezi **Magazin istoric, nr. 11/1969.**

de încredere pe care i-l acordăm e pe deplin justificat, dacă ţinem seama că acest autor a fost un contemporan al evenimentelor relatate şi apoi, ca soldat de meserie, a avut o imagine mai exactă asupra topografiei cetăţilor danubiene. În adevăr, povestind expediţia din anul 367, a împăratului Valens împotriva goţilor, el precizează că trupele imperiale venind dinspre sud, de la Marcianopolis, capitala Moesiei Secunde, au ajuns **întîi** la Dafne, unde şi-au aşezat tabăra, au construit un pod de vase peste Dunăre, şi **apoi** au trecut fluviul. Rezultă, din expunerea traseului, că **Dafne era pe malul drept al Dunării.**

O asemenea concluzie se mai sprijină şi pe un alt element. Un izvor contemporan, **Notitia Dignitatum,** menţionează, printre trupele numite **comitatenses,** două unităţi — **Constantini dafnenses** şi **Balistarii dafnenses** — care, după cum le arată şi numele, îşi aveau garnizoana la Dafne. Or, ştiind că trupele **comitatenses** erau cantonate, de obicei, **în interiorul provinciilor** şi nu la capetele de pod aflate dincolo de graniţele lor, rezultă că garnizoana unităţilor respective nu se putea afla decît pe malul drept al Dunării, care forma hotarul provinciei Moesia Secunda.

Acestea fiind premisele, unde putem localiza cetatea Dafne? În timpul amintitei expediţii contra goţilor, Valens s-a oprit cîtva timp la Durostorum (Silistra), urmînd ca de acolo să pornească la trecerea Dunării. Aceasta înseamnă că vadul supravegheat de Dafne era în apropierea acestui oraş. Or, singurele vaduri din zonă, pe unde Valens s-ar fi putut gîndi să traverseze Dunărea erau: cel de la Transmarisca (Tutrakan) la vest şi cele de la Dervent şi Pîrjoaia la est. Dintre acestea, primul nu poate intra în discuţie, din două motive: întîi, pentru că distanţa care-l separă de Durostorum (60 km) era prea mare, şi apoi pentru faptul că aşezarea romană de aici se numea, în sec. IV, Transmarisca, fără să existe posibilitatea de a purta, simultan, şi numele Dafne. Dervent iese şi el din discuţie: arheologii au dovedit că acolo era în sec. IV un simplu fort şi nu cetatea de care vorbesc şi Ammianus Marcellinus, şi Procopios, şi **Notitia Dignitatum.** Prin excludere, nu rămîne decît Pîrjoaia — azi satul Izvoarele, comuna Lipniţa, în sud-vestul judeţului Constanţa.

Imagine de pe Arcul de triumf, de la Roma, al lui Constantin cel Mare

Confuzia lui Procopios

Ce elemente pledează în favoarea acestei localizări? În primul rînd, faptul că aici se află cel mai bun vad din sectorul cuprins între Transmarisca şi Carsium (Hîrşova). Locuirea începe, aici, încă din neolitic. Spre mijlocul veacului IV, aşezarea de la Pîrjoaia juca rolul de „post vamal", la trecerea mărfurilor din Imperiul roman în „Barbaricum" (în stînga Dunării).

Alţi factori, care trebuie luaţi în considerare în cazul acestei localizări, sînt cei de ordin strategic. În primul rînd, vadul prin care au trecut trupele lui Valens în 367 nu putea fi situat departe de o bază navală, care să asigure, rapid, atît numărul de vase necesar întocmirii podului peste fluviu cît şi protecţia podului în timpul operaţiilor militare propriuzise. Or, Pîrjoaia-Izvoarele era în apropierea a **două** asemenea baze: cea de la Altinum (Oltina), unde e atestată prezenţa unei unităţi de marinari — **milites nauclarii Altinenses** — şi cea de la Flaviana (probabil Beilic), unde era o unitate similară. În al doilea rînd, vadul de la Dafne nu putea fi la o distanţă prea mare de drumul strategic care lega Dunărea de capitala provinciei Moesia Secunda, Marcianopolis, unde Valens îşi stabilise cartierul general în timpul luptelor cu goţii. Pîrjoaia-Izvoarele îndeplineşte şi această condiţie.

Este, totuşi, o dificultate în localizarea cetăţii Dafne aici. Anume, din **Itinerarul Antoninian**[1] rezultă că la Pîrjoaia-Izvoarele trebuie plasat oraşul **Sucidava** din Moesia Secunda (altul decît cel din Dacia, de la Celei). În acest caz, localizarea pe care am propus-o în rîndurile anterioare nu s-ar mai putea susţine decît acceptînd posibilitatea ca, la un moment dat, **Sucidava** moesică să-şi fi schimbat numele în **Dafne.** Faptul n-ar avea nimic surprinzător:

[1] Listă a fortificaţiilor romane cu indicarea distanţelor dintre ele.

Doi împărați romani ale căror nume sînt legate de cetatea Dafne: Constantin cel Mare...

tinian, ceea ce iarăși se potrivește Sucidavei din Dacia!

Aceste coincidențe sînt tulburătoare. Credem că ne aflăm în fața unei confuzii, a cărei explicație am încercat s-o dăm în rîndurile anterioare, și deci **antica Dafne trebuie totuși căutată la Pîrjoaia-Izvoarele.** Desigur, avînd în vedere elementele conjecturale pe care se bazează, aceasta nu este decît o simplă ipoteză de lucru. Dar chiar și așa, două fapte ni se par definitiv lămurite: 1. — cetatea din care trupele împăratului Valens au pornit în anul 367 la trecerea Dunării se numea **Dafne,** și nu **Constantiniana Dafne;** 2. — această cetate era așezată pe malul drept (românesc) al fluviului și nu pe cel stîng, cum ne asigură Procopios. Această ultimă concluzie e de natură să confirme, o

.... și Valens

dată mai mult, seriozitatea informațiilor furnizate de Ammianus Marcellinus, relevînd încă una din erorile cărora opera lui Procopios le este destul de... familiară!

sîntem în plină epocă de schimbare a numelor de localități în întreaga Peninsulă Balcanică. În plus, e foarte posibil ca tocmai o asemenea schimbare de nume să stea la baza confuziei lui Procopios: știind că Dafne se numise înainte Sucidava, scriitorul bizantin i-a atribuit acestei Sucidave moesice toate datele pe care le cunoștea despre Sucidava dacică, localizînd, astfel, Dafne pe malul stîng al Dunării! Perfecta corespondență între datele privind Dafne (furnizate de Procopios) și cele privind Sucidava dacică (rezultate din cercetările arheologice) e cel puțin tulburătoare. Astfel, Procopios ne spune că Dafne a fost zidită de Constantin cel Mare, iar arheologii ne asigură, și ei, că așezarea de la Sucidava-Celei își are începuturile în plină epocă constantiniană; scriitorul bizantin notează că cetatea a fost distrusă de barbari, fapt confirmat de arheologi pentru Sucidava dacică; în fine, Procopios afirmă că reconstrucția cetății a început sub Jus-

NEGRU VODĂ = SENESLAU?

(Urmare din p. 6)

în alta a Făgărașilor, dar în cadrul aceleiași comunități și al aceleiași formațiuni politice care și-a continuat existența la nord și sud de Făgăraș este deosebit de semnificativ. Această mutare putea fi determinată de „niscaiva pricini" — cum afirmă cronicarul Radu Popescu — care să fi „învrăjbit [pe] domnul românilor cu domnii ungurilor și cu ai sașilor", dar a fost înlesnită, fără îndoială, de slăbirea dominației tătare la sud de Carpați. Schimbarea reședinței de la nord la sud de Munții Făgăraș s-a putut produce numai în cursul sec. XIII, înainte sau după menționarea lui Seneslau în **Diploma ioaniților** din 1247, în orice caz, după marea invazie a tătarilor din 1241. Spre finele sec. XIII și la începutul celui următor, ca urmare a luptelor duse pentru eliberarea cîmpiei de sub dominația tătarilor, formațiunea voievodală românească s-a dezvoltat, devenind stat independent sub conducerea lui Basarab I, în 1330.

Că în sec. XIII a fost vorba numai de mutarea centrului de reședință dintr-un loc în altul, în cadrul aceleiași formațiuni politice și nicidecum de părăsirea Făgărașilor, care au rămas pe mai departe în stăpînirea voievodatului românesc, iar apoi în componența statului feudal independent Țara Românească, este un fapt dovedit atît de fortificațiile și așezările de la Breaza, Cetățeni și Curtea de Argeș — care se dezvoltă și în sec. XIV — cît și de titulatura domnilor români de mai tîrziu, Vladislav-Vlaicu și Mircea cel Bătrîn, stăpîni „peste părțile de peste munți" și voievozi ai Țării Făgărașului.

Mutarea scaunului, în cadrul aceleiași formațiuni voievodale și apoi statale în diverse locuri a fost făcută în funcție de necesități politice și strategice majore. Acest centru a putut foarte bine să se deplaseze din Făgăraș, eventual de la Breaza, poposind pentru o vreme la Cetățeni, apoi la Curtea de Argeș și, după aceea, la Cîmpulung.

Dicţionar istoric

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizaţie materială şi spirituală. O importanţă deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista şi al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism.

agriani
albocensi
aletoi
ansamensi
appiarensi
apuli
apsinthioi
arsietai
artaci
asti
ausdecensi (usdecensi)
bebrici
beni
berecynti
bessi
bettegeri
biefi
bisalti
bistoni
bitini
bottiai
brianti (priantti?)
brigi
brisi
buri (bu davensi)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensi
ceiagisi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensi
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheleti
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensi
diobessi
dioi
dolonsi (dolongi)
drosi
drugeri
edoni
geti (getae, v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithyni
moesi (mysi)
mygdoni
napei
nipsaioi (tranipsioi)
obulensi
odomanti
odrisi
oinensi
oitensi
olizoni
orresci
paiopli
palti
panaioi
piarensi
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
pliasti
potulatensi
pradavensi
ratacensi (racatensi)
rondaioi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
suci
terizi
thunati
tilati
tini
trausi
treri
triballi
tynteni
tyrageti
uti
zaieli
zbaleoni
zerani

Edonii

Important trib tracic, alcătuit din trei ramuri: edonii propriu-ziși, sithonii şi mygdonii. Aşa cum ne informează Strabon, au locuit iniţial ţinutul de pe fluviul Axios (Vardar), ce cobora pînă la Pella, capitala regatului Macedoniei, şi pînă la mare, după cum precizează Tucidide. Edonii s-au stabilit apoi la răsărit de Strymon şi la nord de Muntele Pangaios (Pangeu), pe lîngă Lacul Bolbeis (azi Holvi, în Grecia) şi în preajma părţii centrale a Peninsulei Chalcidice. Între aproximativ 500-480 î.e.n. au emis octodrahme de argint cu o greutate de peste 28 g şi cu o legendă în limba greacă: **Getas, regele edonilor.** Pe avers erau reprezentaţi un personaj cu barbă, în picioare, şi doi boi, iar pe revers, un pătrat adîncit împărţit în patru. Asemenea monede au fost găsite în două tezaure — primul descoperit între Antiohia şi Laodiceia ad Mare, al doilea, pe Fluviul Tigru, tocmai în Mesopotamia.

Informaţiile lui Herodot în legătură cu zidirea de către tiranii Miletului a unei cetăţi la Myrkinos, în ţinutul edonilor, la începutul sec. V, ar putea justifica ipoteza după care în regiunea Muntelui Pangeu, pe lîngă atenieni şi thasieni[1] aveau interese şi milesienii. S-ar înţelege atunci mai bine fenomenul emisiunilor monetare tracice timpurii şi răspîndirea lor în zone foarte îndepărtate.

Despre oraşul Eunea Hodoi („Nouă Drumuri"), pomenit încă de Herodot, Tucidide spune că a fost stăpînit de edoni. Acolo, în vremea campaniei în Tracia, Xerxes a ordonat, după un obicei persan, să fie îngropaţi de vii nouă băieţi şi fecioare, copii ai localnicilor. Din relatarea celor doi istorici citaţi mai sus, reiese că oraşul a avut de înfruntat atacurile atenienilor, thasienilor şi

(Continuare în p. 19)

[1] Locuitorii insulei greceşti Thasos, din Marea Egee.

CEREMONIALUL DOMNESC
— moștenire a Bizanțului

Conf. univ. dr.
CORINA NICOLESCU

Viața de curte, ca și cea particulară, a domnitorilor din Moldova și Țara Românească e relativ puțin cunoscută, în amănuntele desfășurării ei, chiar în cazul unor personalități ca Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn sau Ștefan cel Mare, pentru care s-ar părea că informațiile privitoare la aceste aspecte abundă. În realitate, dispunem de foarte puține date referitoare la viața și atmosfera curților domnești moldovene și muntene în secolele XIV-XV. Începînd cu sec. XVI, viața de curte — mai ales sub raportul ceremonialului — se poate reconstitui mai ușor datorită publicării unui mare număr de izvoare, ca și datelor furnizate de cercetările arheologice efectuate pe locul fostelor curți domnești și celor desprinse din analiza atentă a tezaurelor mănăstirești.

Cea mai importantă și temeinică sursă pentru cunoașterea ceremonialului de curte, din Moldova și Țara Românească, în special acela al încoronării, este **Descrierea Moldovei,** opera lui Dimitrie Cantemir. Fiu și frate de domn, el însuși domn, dar, în același timp și istoric, Cantemir a putut cunoaște, din diferite izvoare, dar mai ales din propria-i experiență, obiceiurile mai vechi și mai noi legate de atmosfera de la curtea domnească și de aceea informațiile cuprinse în lucrarea sa prezintă garanția autenticității și exactității. Pentru o vreme și mai tîrzie, din mijlocul veacului fanariot, **Condica de obiceiuri** a logofătului Gheorgachi (1762) este un alt izvor cu prețioase deslușiri privind evoluția ceremonialului de curte.

La aceste două principale surse, se adaugă relatările, uneori extrem de amănunțite, ale călătorilor străini; cîțiva dintre aceștia au o importanță deosebită, prin faptul că au rămas vreme mai îndelungată în Moldova și Țara Românească, în anturajul domnilor. Astfel, Farncesco Sivcri a fost secretarul lui Petru vodă Cercel (1583-1585)[1]; Marco Bandini a trăit cîțiva ani în preajma curții lui Vasile vodă Lupu (1634-1653); Paul de Alep a lăsat descrieri care privesc atît pe Vasile Lupu, cît și pe Matei Basarab (1632-1654); în fine, Anton Maria Del Chiaro a luat parte — ca secretar domnesc — la unele festivități de la curtea lui Constantin Brîncoveanu (1688-1714).

Studiul tuturor izvoarelor dovedește că în evoluția ceremonialului de curte trebuie deosebite trei etape istorice bine distincte. Prima cuprinde perioada de la întemeierea Moldovei și Țării Românești ca state feudale în sec. XIV, pînă către mijlocul sec. XVI, cînd o serie de inovații se constată atît în ceremonia propriu-zisă, cît și în privința costumului de curte; cea de-a doua etapă corespunde perioadei cuprinse între mijlocul sec. XVI și începutul sec. XVIII, pînă la ultimele domnii pămîntene; a treia etapă este aceea a domniilor fanariote (1711/1716-1822). Dacă pentru ultimele două avem izvoare numeroase și bogate — în special **Descrierea Moldovei,** și, respectiv, **Condica** lui Gheorgachi — pentru prima, și cea mai veche, informațiile sînt, încă, lacunare. Reconstituirea, în acest caz, trebuie făcută și prin studierea ceremonialului respectiv la Bizanț, de la care societatea medievală românească a moștenit atîtea însemnate elemente de civilizație.

Împărații și domnii

Ceremonialul încoronării împăraților bizantini cuprindea două faze esențiale, reprezentînd, de fapt, două din etapele principale ale evoluției ideii imperiale și a imperiului însuși: prima fază avea un caracter pur profan, a doua era prin excelență religioasă. Ca și în vechea Romă, proclamarea împăratului bizantin se făcea prin înălțarea alesului pe un scut; un ofițer îi punea pe cap coroana — la început (sec. IV-V e.n.), o simplă diademă. Mai apoi, diadema și hlamida — devenite însemne ale puterii imperiale — erau oferite împăratului de către patriarh, după coborîrea de pe scut. De pe la mijlocul sec. V, acest moment profan din desfășurarea solemnității încoronării a început a fi eclipsat de ceremonia religioasă, care avea loc în biserica Sf. Sofia din Constantinopol. Acolo, împăratul depunea însemnele puterii pe masa din altar, pentru a le reprimi, apoi, din mîinile patriarhului, care rostea cîte o rugăciune pentru fiecare din ele. La capătul acestor rugăciuni, patriarhul așeza din nou coroana pe capul basileului. Tîrziu, prin sec. X — după alți autori, în sec. XIII — s-a introdus obiceiul occidental al ungerii cu mir.

În linii mari, această desfășurare s-a păstrat pînă la căderea imperiului (1453). Iz-

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 1/1967.

voarele bizantine ne oferă informaţii mai amănunţite pentru ceremonialul respectiv în vremea împăraţilor din dinastia Paleologilor (sec. XIII-XV), din care a derivat direct şi ceremonialul românesc. În această ultimă etapă a strălucirii imperiului, basileul semna — înainte de încoronare — o declaraţie de credinţă faţă de Biserică, după care avea loc proclamarea cu caracter militar şi aclamarea de către popor. Apoi, cu un strălucitor cortegiu, precedat de soldaţi în armuri, purtători de drapele şi trîmbiţaşi, împăratul se îndrepta spre biserica Sf. Sofia, unde îl aşteptau înalţii demnitari ai imperiului, şi unde era întîmpinat de patriarh. Urma ungerea şi încoronarea.

În organizarea vieţii la curtea domnească în ţările române — paralel cu cea a cancelariei, administraţiei, armatei etc. — s-a avut în vedere modelul oferit de Imperiul bizantin. Din acest model, o serie de elemente au fost preluate şi adaptate conform unor mai vechi tradiţii locale. Astfel, pentru prima etapă, a sec. XIV-XVI, în ceremonialul înscăunării unui domn român se deosebesc aceleaşi două momente principale, cu deosebirea că cel profan are alte particularităţi, în timp ce acela religios şi-a păstrat nealterat caracterul bizantin pînă la sfîrşitul domniilor fanariote.

Partea laică a alegerii domnilor români se desfăşura în cîmp. Iată cum descrie Grigore Ureche alegerea lui Ştefan cel Mare ca domn al Moldovei: „Ştefan vodă strîns-au boiarii ţării şi mari şi mici şi altă curte măruntă, dimpreună cu mitropolitul Theoctistu şi cu mulţi călugări, la locul ce se chiamă Direptatea şi i-au întrebatu pe toţi: iastă-le cu voie tuturor să le fie domnu? Ei, cu toţii, au strigat într-un glas: în mulţi ani de la Dumnezeu să domneşti! Şi decii cu toţii l-au ridicatu domnu şi — l-au pomăzuitu [uns cu mir — **n.n.**] spre domnie mitropolitul Theoctistu. Şi de acolea luo Ştefan vodă steagul ţării Moldovei şi se duse la scaunul Sucevii".

Alegerea în cîmp este atestată şi un veac mai tîrziu,

„Coroana de aur strălucitoare, cu pietre scumpe" — cum o descrie Dimitrie Cantemir — a reprezentat unul din însemnele voievodale esenţiale ale ceremonialului domnesc. În reproducerile succesive, cîteva dintre coroanele purtate de o seamă de voievozi români: Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Neagoe Basarab, Petru Rareş, Ieremia Movilă

în vremea lui Despot vodă, ca un vechi obicei al ţării, după cum a arătat, încă în 1944, prof. A. Golimas.

După alegere, domnul se îndrepta, cu un alai strălucitor, spre biserica Mitropoliei, unde, în uşă, era aşteptat de mitropolitul ţării, cu alaiul său de episcopi, arhierei şi egumeni, îmbrăcaţi în veşmintele purtate numai la marile sărbători. Eticheta cerea ca domnul să urce cîteva trepte şi, în acelaşi timp, mitropolitul să coboare alte cîteva trepte, pentru a oferi Evanghelia cea mare, ferecată în argint aurit, noului stăpînitor al ţării, care o săruta în sunetele unui imn religios. Alte imnuri se intonau cînd domnul intra în biserică şi se închina în faţa diferitelor icoane. Apoi, în faţa altarului, avea loc încoronarea după tipicul bizantin. Acest moment principal este pe larg descris de Dimitrie Cantemir. Îngenuncheat, domnul asculta rugăciunile obişnuite „la încoronarea împăraţilor ortodocşi", adică bizantini, citite de mitropolit, care îl ungea cu mir, apoi părăsea absida altarului, oprindu-se în mijlocul naosului. Acolo, mitropolitul „îi punea pe cap coroana de aur strălucitoare, cu pietre scumpe".

Dacă întreg ceremonialul religios al încoronării domnilor români este de evidentă moştenire bizantină, în schimb obiectul însuşi, coroana, nu aparţine aceleiaşi moşteniri; aşa cum se vede din tablourile votive, din miniaturile de pe manuscrise, sau din imaginile de pe broderii şi argintării, coroana domnilor români era de factură occidentală, deschisă, fără o calotă care să acopere creştetul capului; ea nu avea nici o legătură cu coroana închisă (camilafkion), a împăraţilor din ultimele secole, care a fost preluată, însă, de înalţii noştri prelaţi, păstrîndu-se, la aceştia, pînă astăzi (mitra).

Contestată o vreme, existenţa coroanei la domnii români este, azi, un fapt neîndoielnic, dovedit de numeroase izvoare.

Semnele de preţuire ale Sublimei Porţi

Din a doua jumătate a sec. XVI, Poarta a început să pretindă ca domnii aleşi de ţară să vină la Istanbul pentru confirmare, astfel încît o parte a ceremonialului se desfăşura acum pe malurile Bosforului. După ce era primit de vizir, domnul pornea cu alaiul său, însoţit şi de reprezentanţii Porţii, spre Patriarhie. Toţi cei care — creştini sau musulmani — se întîlneau cu acest alai pe străzile Istanbulului, trebuiau — în semn de mare respect — să-l salute, în picioare, cu mîinile încrucişate pe piept şi cu capul plecat. Lăsînd însoţitorii turci afară, domnul şi curtenii săi intrau în biserica Patriarhiei, unde avea loc o slujbă care se repeta în mod identic după întoarcerea în ţară: o slujbă ca la încoronarea împăraţilor bizantini. Urmînd aceeaşi tradiţie a imperiului care apusese, patriarhul rostea o cuvîntare în cinstea domnului. Astfel, pentru creştinii din Istanbul, ca şi pentru cei din întregul Imperiu otoman, domnii români se înfăţişau ca singurii păstrători ai fastului şi ceremoniilor imperiale bizantine, ai ideii imperiale însăşi, respectaţi ca atare şi de Sublima Poartă, care recunoştea şi în acest mod, statutul cu totul special de care se bucurau

ţările române între vasalii săi creştini.

Plecînd de la Patriarhie, noul domn se îndrepta, cu acelaşi cortegiu impunător, spre reşedinţa reprezentantului său la Poartă — Bogdan-Sarai (pentru Moldova) sau Vlah-Sarai (pentru Ţara Românească) — unde se dădea o adevărată recepţie. În zilele următoare, era pri-

mit de sultan, care-l învestea, ca domn, prin acordarea steagului cu două cozi de cal (tui), a caftanului şi a cucei; în răstimp de două săptămîni, domnul urma să plece în ţară.

Din descrierea lăsată de Sivori, cunoaştem înscăunarea lui Petru Cercel. El a intrat în Bucureşti la 8 septembrie 1583, cu un alai de 7 000 persoane; boieri munteni plecaţi la Istanbul pentru a susţine confirmarea domnului, oameni de încredere, suita personală, 500 oşteni — halebardieri, archebuzieri etc. — cu steaguri, tobe, trîmbiţe; urma steagul sultanului, cu 50 călăreţi, apoi un şir întreg de căruţe şi trăsuri. Acest enorm cortegiu a fost întîmpinat de boieri şi popor la bariera oraşului, îndreptîndu-se, apoi, spre curtea domnească, unde a doua zi a avut loc înscăunarea, în prezenţa unui dregător otoman, reprezentant al sultanului. Mulţimea venită să-l aclame pe domn a fost salutată de către acesta şi de imbrohorul turc din foişorul palatului. A urmat înscăunarea în sala mare a Divanului, unde marele logofăt a oferit domnului „o beretă de brocart de aur, lucrată cu nestemate, întocmai ca o coroană", după cum o descrie Sivori. Aceasta era **cuca,** unul din semnele distinctive ale învestiturii.

Cea mai veche descriere a învestirii unui domn român de către un sultan datează din 1538 şi priveşte pe Ştefan Lăcustă (1538-1540), vremelnic înlocuitor al lui Petru Rareş; în cursul ceremoniei desfăşurate la Suceava, în prezenţa sultanului Soliman Magnificul, capul domnului a fost acoperit cu „o bonetă aurită". Pe la sfîrşitul sec. XVI, cuca s-a transformat într-o căciulă înaltă (gugimaca), ţesătura bogat brodată cu perle şi pietre preţioase din care se confecţiona fiind înlocuită cu blana scumpă de samur. Paul de Alep, care a asistat la înmormîntarea lui Matei Basarab, în 1654, menţionează, între obiectele expuse cu acest prilej, cuca „de samur, de mare preţ şi cu un surguci de aur, presărat cu pietre scumpe de mare valoare şi de o frumuseţe uimitoare". Surguciul acesta — o placă împodobită cu pietre preţioase şi un panaş, o egretă — valorînd uneori sume foarte mari, pare să fi

fost un semn de înaltă distincţie, acordat de sultan domnilor ţărilor române.

În cea de-a doua etapă a evoluţiei ceremonialului de înscăunare, cuca cu surguci a înlocuit coroana care, fiind necunoscută curţii otomane, nu a putut fi oferită de Poartă domnilor români. Un manuscris recent descoperit cuprinde **Rînduiala ce să face la încoronaţia domnilor,** cu rugăciunea respectivă, de origine bizantină; datînd din 1705, acest text, care reflectă, prin urmare, situaţia din sec. XVII, menţinînd ideea de încoronare, pomeneşte, în locul coroanei, **cuca,** „gugimaca", pe care mitropolitul o aşeza pe capul domnului.

Întregul ceremonial al înscăunării suferea, în unele cazuri, mici modificări, care nu atingeau, însă, elementele sale esenţiale. Astfel, Constantin Brîncoveanu, succesorul lui Şerban Cantacuzino, proclamat domn al Ţării Româneşti în 1688 de către boieri, a organizat două ceremonii religioase, una la Mitropolie şi alta la biserica din curtea domnească. Alteori, partea profană a ceremonialului era dublată, prin organizarea unei solemnităţi în sala mică a Divanului; în prezenţa doar a marilor boieri şi ierarhi, avea loc confirmarea domnului de către un delegat al Porţii. Apoi, domnul, aşezat pe un jilţ şi avînd la dreapta sa, pe un alt jilţ, pe dregătorul otoman, primea omagiul marilor boieri şi clerici.

În cea de-a treia etapă, corespunzătoare domniilor fanariote, momentul principal al acestei ceremonii îl constituia citirea, de către reprezentantul Porţii, a hatişerifului de confirmare. Pentru a fi înţeles de cei prezenţi, actul era citit şi în limba română de către marele vistier. După un schimb de daruri, solemnitatea se încheia cu sărutatul mîinii domnului (ambele obiceiuri erau de origine orientală, fiind preluate şi de bizantini). Se prezentau, mai întîi, fiii domnului, apoi Mitropolitul, arhiereii şi boierii în ordinea rangurilor. Toţi participanţii treceau, apoi, într-o altă sală, unde era pregătit ospăţul.

Şi în această etapă, partea religioasă a ceremoniei de înscăunare a rămas neschimbată, desfăşurîndu-se după acelaşi tipic şi în biserica Mitropoliei din Iaşi sau Bucureşti, şi în cea a Patriarhiei de la Istanbul.

Respectarea, de către Sublima Poartă, a datinilor străvechi româneşti, a protocolului rezultat din sinteza acestora cu elementele provenite din moştenirea bizantină — paralel cu adoptarea unor obiceiuri tipic orientale, dar de care nici Bizanţul nu fusese străin — toate acestea dovedesc, o dată mai mult, situaţia deosebită a principilor români în cadrul suzeranităţii otomane. Studiul ceremonialului confirmă, astfel, rezultatele cercetării faptelor de istorie politică.

IRANUL VĂZUT DE APROAPE

„Relaţiile dintre România şi Iran se bazează pe legături străvechi, care au cunoscut un progres simţitor în ultimii ani, ca rezultat al schimbului de vizite între şefii de stat, între diferite personalităţi economice, ştiinţifice şi culturale din cele două ţări".

NICOLAE CEAUŞESCU

Descriind obişnuitul arc al cerului, avionul Caravelle ne dă posibilitatea de a mai admira încă o dată unica privelişte a vestigiilor capitalei ridicate de Darius cel Mare acum aproape 2500 ani şi incendiată de Alexandru cel Mare la 330 î.e.n., drept răzbunare pentru devastarea Atenei de către regele persan Xerxes. Coloanele şi zidurile gloriei Ahemenizilor care străjuiesc centrul platoului cu sol brun-roşcat ne fascinează la fel de puternic ca atunci cînd le admiram de la doar cîţiva centimetri. Întorcîndu-şi privirea de pe hubloul avionului, Georges Pompidou — pe atunci prim-ministru al Franţei şi în al cărui grup de presă am străbătut Iranul — rosteşte: „Eroarea cea mare a Europei secolelor trecute a fost de a nu lua în seamă istoria atît de reală a celorlalte continente. În fond nu numai piramidele ne privesc de 40 de secole, ci şi noi avem atîtea minuni de privit şi admirat. Iată Persepolis, acest tezaur al istoriei prin care Iranul antic trăieşte în Iranul modern de astăzi şi în cel modern de mîine".

Dacă în acea timpurie primăvară a anului 1968 am putut admira arta şi arhitectura, fără egal de maiestuoasă de la Persepolis, sau mormîntul lui Omar Khayyam de la Neyshābur, palatele şahului Abbās de la Isfahān, sau grădinile nesfîrşiţilor trandafiri din Shīrāz, aproape incredibili în frumuseţea şi măreţia petalelor lor, ca şi multe altele din mîndriile străvechiului Iran, tot atunci am văzut de aproape efortul poporului iranian pentru a avansa pe magistralele progresului. Am văzut cum se efectua prima reformă agrară, am văzut cum se desfăşura originala campanie pentru lichidarea analfabetismului, la care lua parte şi armata, am văzut cum se realiza emanciparea femeilor. Dacă imaginea rafinăriilor de la Ābādān — cele mai mari din lume — este universal cunoscută drept simbolul celei mai mari bogăţii a ţării, aurul negru, complexul de oţelării Aryamehr de lîngă Isfahān, combinatul de prelucrare a cuprului, pe atunci în construcţie la Sarrcheshmeh, la 140 km sud de Kermān şi uzina de apă potabilă de la Shīrāz sînt alte cîteva din cărţile de vizită ale noii istorii a Iranului ultimului deceniu. Li se pot adăuga cel mai modern spital din Orientul Mijlociu, construit tot la Shīrāz, ca şi Universitatea Pahlavi, din acelaşi centru de istorică inspiraţie, de unde s-au răspîndit celebrele versuri ale lui Hafiz.

Am notat aceste cîteva nume din actuala geografie istorică a Iranului pentru că ele se conjugă cu ceea ce mi-au spus arheologii atît la Persepolis cît şi la Teheran. Numeroase descoperiri recente au dus la concluzia că arta preahemenidă, în special bronzul de Lorestan, a fost precedată de o civilizaţie a fierului timpuriu — centrele excavaţiilor fiind Marlik şi Hasanlu — în care, în special în nordul Iranului, erau foarte dezvoltate produsele din metal (aur) şi ceramică. Alte opinii mi-au fost împărtăşite de arhitecţii iranieni care lucrează la proiectul Bibliotecii Pahlavi din Teheran, studiind elementele tradiţionale ale artei iraniene. Creativitatea stilului de odinioară, fie că era vorba de o moschee, o baie publică, o şcoală sau o casă de locuit, consta în perfecta sa corespondenţă cu necesităţile oamenilor şi ale geografiei locului, vădind totodată orientare sociologică şi rafinat gust artistic.

Iată, aşadar, că între valorile trecutului şi construcţiile prezentului există o strînsă legătură în Iranul contemporan. Această legătură îi face pe iranieni mîndri şi încrezători în viitorul lor, pe care — aşa cum mi-au spus-o atît interlocutori din familia imperială sau din guvern, cît şi muncitori sau agricultori — vor să şi-l creeze îmbinînd, într-o formă nouă şi armonioasă, antichitatea şi modernitatea ţării lor.

Întemeiată în urmă cu cinci decenii, actuala dinastie Pahlavi şi-a pus pecetea asupra întregii istorii contemporane a ţării. Revista noastră a avut cinstea să prezinte cititorilor cîteva fragmente din cartea şahinşahului Iranului Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, în care suveranul iranian s-a aplecat asupra istoriei multimilenarei sale patrii[1]. De asemenea Magazin istoric **şi-a făcut o îndatorire plăcută din a evoca în mai multe rînduri firul istoricelor relaţii străvechi dintre România şi Iran, ale căror rădăcini încep încă de pe vremea perşilor şi dacilor[2], relaţii care au cunoscut în ultimii ani, sub auspiciile celor şapte întîlniri la cel mai înalt nivel între preşedintele Nicolae Ceauşescu şi şahinşahul Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, o puternică şi multilaterală ascensiune.**

În acest număr reproducem din lucrarea În misiune pentru ţara mea, **apărută în Editura londoneză Hutchinson, cîteva pagini în care împăratul Iranului evocă figura tatălui său Reza Han Pahlavi, fondatorul dinastiei.**

Cristian POPIŞTEANU

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 10/1971.
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 1/1967, 9/1967, 9/1969, 10/1973 şi 3/1976.

Șahinșahul Iranului

MOHAMMAD REZA PAHLAVI ARYAMEHR

ÎN MISIUNE PENTRU ȚARA MEA

Tatăl meu s-a născut în anul 1878 în provincia Mazandaran din apropierea Mării Caspice. Spre deosebire de cei din dinastia Kajar[1] care erau de origine turcă, tatăl meu avea o descendență iraniană autentică. Atît tatăl cît și bunicul său serviseră ca ofițeri în vechea armată persană; bunicul s-a distins prin curaj într-unul din războaiele împotriva afganilor, iar tatăl a comandat un regiment cantonat în provincia Mazandaran. Cînd Reza Han — nume sub care tatăl meu a fost cunoscut din tinerețe — avea doar 40 zile, a rămas orfan. Mama sa a hotărît să-și aducă fiul la Teheran, dar, pe drum, micuțul era gata-gata să-și piardă viața din cauza gerului iernii de pe drumurile de munte.

Cînd avea numai paisprezece ani, s-a înrolat în Brigada iraniană cazacă, ce luase ființă cu un an înaintea nașterii sale. Atunci era analfabet, pentru că în Iran numai clasele stăpînitoare și preoțimea dețineau monopolul învățămîntului. Ele opreau accesul la cultură al oamenilor de rînd.

Cînd, mai tîrziu, tatăl meu a fost încoronat, el a devenit cunoscut, în stilul străvechilor noastre formule ale regalității, ca Shahanshah (Regele regilor), Umbra celui Atotputernic, Trimis al lui Dumnezeu și Centrul Universului. Dar, cînd

Reza șah Pahlavi, tatăl actualului șahinșah al Iranului

primea oaspeți străini sau mi se adresa, el vorbea despre sine însuși ca despre un soldat de rînd.

Tăria sa de caracter și puternica sa personalitate l-au făcut să avanseze repede. Armata iraniană nu avea pe atunci subofițeri, așa încît, la un moment dat, a trebuit să facă un mare salt pentru a avansa din rîndul soldaților în cel al ofițerilor. Acesta era un fapt neobișnuit pentru armata iraniană, dar personalitatea tatălui meu nu a putut fi ignorată. Lat în umeri și înalt, avea trăsături proeminente și aspre; ochii săi pătrunzători țintuiau pe oricine îi ieșea în cale și puteau face să tremure inima unui bărbat oricît de puternic. Mi s-a spus că ofițerii ruși care comandau Brigada iraniană cazacă erau impresionați, poate chiar înfricoșați de el.

Una din trăsăturile care l-au ajutat să-și facă drum înainte a fost dorința lui de a studia. Nu s-a simțit rușinat, adult fiind, să o ia de la început cu învățătura. În fiecare zi, cînd instrucția lua sfîrșit, el rămînea răbdător în cazarmă, învățînd să citească și să scrie, ajutat de cîte un prieten. Își pregătea lecțiile la lumina scăzută a lămpilor, iar cînd se simțea obosit, ieșea din mica lui cameră și privea în zare luminile Teheranului care licăreau în depărtare.

Viața de militar în Iran nu era de invidiat în acele zile. Cum guvernul nu avea o autoritate reală, el nu putea strînge

---

[1] Dinastie fondată de conducătorul unui trib persan de la est de Marea Caspică. A domnit în Persia între 1796 și 1925, urmînd dinastiilor Asfar Safar și Zand. Primul șah din această dinastie, Ayha Mohammed Khan, a reunificat țara.

impozitele pentru a-şi plăti slujitorii. Adesea, soldaţii vindeau ouă şi vreascuri sau îşi găseau alte îndeletniciri neplăcute pentru a obţine ceva mijloace de trai necesare lor şi familiilor. Alteori, primeau cărămizi sau alte materiale de construcţie, pentru că guvernul nu avea bani lichizi. Tatăl meu mi-a povestit că, odată, ministrul de Externe urma să dea o masă unui oaspete străin de vază. Cum gazda nu avea fonduri, a trebuit să împrumute ceva bani de la negustorii din bazar, pentru a putea face faţă cum se cuvine invitatului său.

Sistemul de organizare al armatei era învechit, echipamentul foarte uzat, întreaga armată dispunea doar de cîteva tunuri, cu totul depăşite, iar moralul trupelor era scăzut. Dar, şi mai rău, după părerea tatălui meu, era faptul că trupele din care făcea el parte erau comandate de ofiţeri străini. Cred că puternicele sale sentimente patriotice s-au accentuat în contact cu dominaţia străină.

În continuare şahinşahul Iranului descrie viaţa de militar a tatălui său.

Ca soldat şi apoi ca ofiţer, tatăl meu a luat parte la numeroase campanii, în special împotriva triburilor rebele care devastau oraşele şi satele din multe colţuri ale ţării. De-a lungul istoriei noastre, ori de cîte ori guvernul se dovedea slab, triburile prădau după propriul lor plac. Dar atunci cînd guvernul central era puternic şi putea să exercite controlul efectiv asupra lor, triburile au jucat un rol constructiv în societatea noastră. Pe lîngă expediţiile împotriva triburilor, care aveau luptători de temut, tatăl meu, împreună cu trupa sa, s-au angajat şi împotriva briganzilor, unii organizaţi în mici cete care îi terorizau pe ţărani.

Îmi amintesc de o poveste emoţionantă despre sentimentele tatălui meu într-o bătălie cu briganzii. El s-a simţit, deodată, atît de dezgustat de întreaga stare a Iranului, încît, în mod deliberat s-a expus din plin tirului inamic. Pe calul său alb, era o ţintă imobilă şi vizibilă, dar nici unul dintre gloanţele duşmanului nu l-a atins.

Cum putea fi tatăl meu într-o asemenea stare de spirit? Acum mi-l pot imagina: un bărbat călare al cărui port regesc nu putea ascunde ruşinea ce o simţea pentru ţara sa. De fapt, nu mai era o ţară: acest pămînt odinioară atît de mîndru nu avea un guvern central demn de acest nume. O mare parte a Iranului era în mîna conducătorilor locali, care plăteau tribut regelui, dar, în realitate, dispuneau după bunul plac de regiunile lor. Nu exista o armată modernă, nu era nici lege, nici ordine; nu exista o justiţie iraniană, cu excepţia celei bisericeşti sau tribale. În cea mai mare parte a ţării domnea legea celui mai tare. Jefuitorii prădau, iar oamenii de rînd îndurau.

Chiar în capitală, la Teheran, oamenii nu-şi mai părăseau casele după ce se însera, decît pentru cazuri de forţă majoră, ca, de pildă, să cheme un doctor — dacă şi cînd acesta era de găsit. Ei ştiau că la orice colţ de stradă puteau întîlni un tîlhar. Mijloacele de comunicaţie se deterioraseră într-atîta, încît, pentru a călători de la Teheran la Meşed, în nord-estul Iranului, trebuia să treci prin Rusia pentru a evita tîlharii de drumul mare. Pentru a merge de la Teheran în provincia din sud-vest Khuzistan, trebuia să treci prin Turcia sau Irak.

În vremea capitulaţiilor[1], străinii nu puteau fi condamnaţi pentru crimele comise pe teritoriul Iranului, chiar dacă am fi avut tribunale în care să-i fi judecat (lipsa tribunalelor proprii era, desigur, unul din argumentele adesea în sprijinul menţinerii capitulaţiilor). Nu aveam o autonomie economică reală din cauza concesiilor acordate de regii din dinastia Kajar. Armate străine sau răzvrătiţi locali bîntuiau ţara. Populaţia suferea un proces de degradare din pricina sărăciei, analfabetismului, ignoranţei, lipsei de igienă. În ciuda acestei stări dezolante, şahul de atunci, Ahmad, se ocupa cu călătorii de plăcere în Europa şi cu alte extravaganţe. Ce altceva decît ruşine putea simţi un adevărat patriot?

Se pare că epoca, poporul şi necesităţile unei naţiuni cer ca, la un anume moment, să se afle omul potrivit la locul potrivit: un om care să schimbe profund destinul ţării şi să modifice cursul istoriei.

Suveranul iranian relatează apoi momentul din august 1920 cînd tatăl său, acţionînd aşa cum i-a dictat conştiinţa, a preluat comanda brigăzii din care făcea parte.

La puţin timp după aceea, guvernul iranian a confirmat

---

[1] Spre deosebire de termenul omonim din istoria noastră, în cazul de faţă este vorba de convenţii prin care un stat stabileşte un regim de favoruri şi privilegii pentru cetăţenii altui stat aflaţi pe teritoriul său.

și acceptat acțiunea sa. Tatăl meu nu a făcut un secret din dorința ca, în cele din urmă, toate influențele străine din Iran să fie reduse la minimum. Din acel moment, ascensiunea tatălui meu la puterea supremă a fost rapidă. S-a aliat cu un tînăr și bătăios ziarist, numit Seyed Zia ed-Din Tabatabai. Acest om, fiul unui **Mullah** (preot islamic), a scris foarte curajos despre situația precară a guvernului și despre alte stări de lucruri negative din Iran. Era, într-un fel, un revoluționar, fiind bine plasat pentru a exercita o presiune politică în Capitală, în timp ce tatăl meu se ocupa de forțele armate.

Pornind din orașul nordvestic Ghazvin, tatăl meu a început faimosul său marș spre Teheran. La 21 februarie 1921, printr-o lovitură de stat fără vărsare de sînge, el a răsturnat guvernul, care și așa era cît se poate de șubred. Zia ed-Din a devenit prim-ministru, iar tatăl meu ministru de Război și comandant suprem al forțelor armate.

Zia ed-Din, un reformist radical înnăscut, a luat o serie de măsuri ce au dus la îndepărtarea conservatorilor bogați din țară. Cred că tatăl meu a avut de obiectat mai curînd împotriva tacticii colaboratorului său și momentului ales decît împotriva conținutului de idei politice și economice ale acestuia. După trei luni, șahul a numit un nou prim-ministru, și tatăl meu nu s-a opus acestei schimbări.

Tun persan (gravură din sec. XIX)

El a rămas ministru de Război, în cîteva guverne succesive, iar, între timp, enorma sa influență în rîndul guvernului a ajuns evidentă. În 1923, el a devenit prim-ministru. La scurt timp după aceea, neputinciosul Ahmad a plecat într-o călătorie nelimitată în Europa.

Cu un an înainte ca tatăl meu să fi devenit premier, turcii au abolit arhaicul lor califat și, la scurt timp, Turcia a devenit republică sub conducerea dinamică a lui Kemal Atatürk[1]. Unele cercuri iraniene influențate de aceste evenimente înclinau spre ideea de a instaura o republică iraniană. Sînt convins că, un timp, chiar tatăl meu a înclinat către această soluție. Dar curentul de opinie pentru menținerea sistemului monarhic a prevalat; la urma urmei, acesta avea o tradiție de mii de ani.

La 31 octombrie 1925, Parlamentul a hotărît să-l detroneze pe „vagabondul" Ahmad care mai tîrziu a murit în Europa. La 13 decembrie același an, Parlamentul a proclamat pe tatăl meu șahinșah al Iranului. La 25 aprilie 1926, a avut loc ceremonia încoronării și, cu același prilej, eu am devenit prinț moștenitor.

Versiunea românească de
Doina MOTAȘ

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1972.

1893:

GREVA MUNCITORILOR BRUTARI DIN GALAȚI

NICOLAE NICOLAESCU

Duminică, 27 iunie 1893.
În acea zi, la Galați a început
o acțiune muncitorească
ce a avut o deosebită rezonanță în acea epocă —
greva muncitorilor brutari.
A fost printre primele mișcări de acest fel
declanșate după constituirea,
în urma Congresului din 31 martie-3 aprilie1893,
a Partidului Social-Democrat
al Muncitorilor din România.

Cu cîteva luni mai înainte, muncitorii formulaseră o serie de revendicări firești, între care respectarea repaosului duminical, organizarea schimburilor de lucru la cuptoare cu un număr suficient de oameni, cereri de care nici patronii, nici autoritățile nu au vrut să audă. În momentul izbucnirii grevei, poliția a înconjurat brutăriile, greviștii au fost arestați și duși la comenduire, unde au fost crunt bătuți. Dar muncitorii nu s-au intimidat, ei au apelat la ajutorul Clubului socialist din Galați. Împreună cu soțiile greviștilor, conducătorii socialiști au protestat vehement, cerînd eliberarea celor arestați. Într-o corespondență din Galați, aparținînd socialistului Alexandru Ionescu, ziarul **Munca** scria, la 8 iulie: „Lucrătorii brutari din Galați puși în grevă sînt expuși vandalismului barbar al polițiștilor. Ziua și noaptea, străzile sînt cutreierate de oamenii d-lui Grecescu, polițaiul actual al Galațiului. Fiecare comisar, subcomisar, ipistat, însoțit de cîte 7-8 sergenți de stradă, intră cu tesacele [sabie scurtă și lată — **n.a.**] scoase în domiciliul lucrătorilor, îi transportă la poliție, de unde, tot între tesace, îi duce la patroni, silindu-i să muncească".

Acțiunea muncitorilor de la Galați s-a bucurat de un larg sprijin din partea tovarășilor lor de muncă din localități apropiate, ca și din întreaga țară. Nereușind — cu toate represaliile făcute împotriva muncitorilor — să determine încetarea grevei, poliția a încercat să aducă soldați în locul brutarilor. Dar „pîinea ajunge pită [...] și lumea nu o mănîncă", relata mai tîrziu unul dintre socialiștii

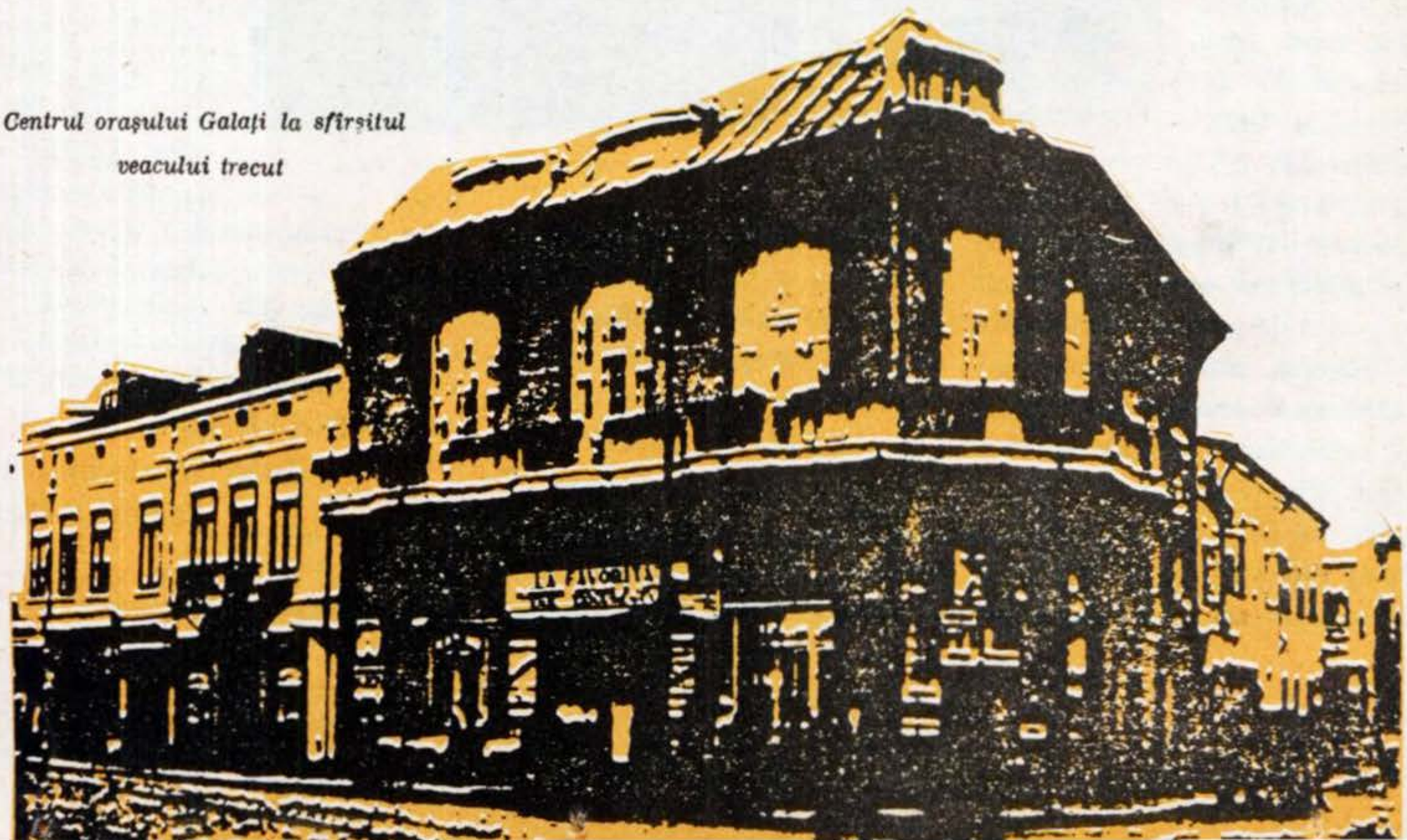

Centrul orașului Galați la sfîrșitul veacului trecut

gălățeni. Autoritățile au apelat atunci la orașele vecine — Brăila, Tecuci, Buzău, R. Sărat —pentru a aduce de acolo pîine. Delegați ai Clubului muncitorilor din Galați au explicat, însă, muncitorilor din celelalte localități de ce tovarășii lor gălățeni au intrat în grevă și le-au cerut să se solidarizeze cu ei. În această situație, brutarii din orașele amintite au refuzat să producă pîine peste nevoile curente ale orașelor lor. Acestor acțiuni li s-au adăugat manifestările de solidaritate exprimate prin moțiunile de protest trimise de Cluburile din București, Craiova și Iași.

Ziarele muncitorești, precum și unele publicații progresiste ca de pildă ziarul **Adevărul,** condus de Al. Beldiman, s-au situat, de asemenea, de partea muncitorilor. Judecătorul supleant Deodat A. Țăranu a fost destituit, deoarece a refuzat să devină complicele poliției în persecutarea muncitorilor greviști. Într-o scrisoare deschisă către Take Ionescu, pe atunci ministru interimar la Justiție, publicată în **Adevărul** din 4 august 1893, el își justifica astfel atitudinea: „În adevăr, am avut curajul, d-le ministru, să nu mențin mandatele de depunere ale d-lui judeinstructor date contra a trei lucrători închiși și înaintați judecății pentru faptul că ar fi ultragiat un comisar de poliție, fapt întemeiat pe un simplu proces-verbal al poliției, fără alte dovezi decît depoziția unor agenți polițienești, subalterni ai polițaiului persecutor și ai comisarului pretins ultragiat".

În aceste împrejurări de largă solidaritate muncitorească și aspră condamnare a nedreptăților săvîrșite împotriva lucrătorilor, autoritățile au cedat. Cererile lucrătorilor au fost satisfăcute.

În timpul grevei, pe lîngă metodele obișnuite în asemenea ocazii — bătăi, arestări ilegale ale căror victime erau lucrătorii — autoritățile au încercat să lovească și în Clubul muncitorilor, care, prin modul de a organiza rezistența, prin ajutorul material și moral acordat greviștilor, se afirma ca reazem de nădejde al tuturor exploataților din localitate.

Pentru a lovi în Clubul muncitorilor, autoritățile aveau însă nevoie de un pretext, și au inventat unul, pornind de la faptul că la sediul Clubului a fost arborat, pe toată durata grevei, un steag roșu. Prefectul județului, Suțu, a trimis președintelui Clubului o adresă în care, pretextînd că „drapelul roșu este emblema revoluțiunii", i-a somat pe socialiști „să nu se mai arboreze sub nici un cuvînt de azi înainte vorbitul drapel, fie la Clubul ce prezidați, fie la întrunirile sau seratele acestui Club".

Comitetul Clubului, alcătuit din 15 membri, în frunte cu muncitorul G. N. Darie, au răspuns că muncitorii nu înțelegeau să renunțe la arborarea steagului lor „pînă cînd va interveni o hotărîre judecătorească, care să interzică acest lucru". Drept urmare, prefectul a ordonat ca drapelul să fie dat jos cu forța. Amintindu-și acest episod, socialistul I.C. Anastasiu, participant la evenimente scria: „Deodată se aude un zgomot teribil de pași, zăngănit de săbii, zornăit de pinteni și, ca un turbat, intră în localul Clubului polițaiul Grecescu, înconjurat și urmat de un număr de peste 30 de comisari, subcomisari, ofițeri și gardiști [gardieni, polițiști] și ne somează într-un chip provocator să ridicăm imediat steagul de la balcon [...]. Am răspuns că nu ne opunem la ridicarea steagului, dar că noi refuzăm a o face. Atunci ordonă unui comisar, care se duce și smulge steagul de pe balcon".

Procesul intentat Clubului — unul dintre primele procese împotriva socialiștilor din istoria noastră — a fost tergiversat un an și jumătate. Cu toate eforturile făcute, autoritățile n-au putut demonstra, așa cum au intenționat, că greva ar fi constituit o rebeliune și arborarea drapelului roșu un act ce contravenea legilor statului. Prin hotărîrea dată la 19 ianuarie 1895, Tribunalul i-a achitat pe inculpați.

Victoria muncitorilor gălățeni a fost remarcată și în Raportul Consiliului general la Congresul din 1894 al P.S.D.M.R.: „Izbînda lucrătorilor brutari a dat un nou avînt mișcării socialiste în general: astăzi numărăm [la Galați —**n.a.**] la 2 000 de aderenți, număr care merge mereu crescînd". La rîndul său, I. Nădejde scria în **Lumea nouă,** din 25 aprilie 1895: „Steagul roșu nu se închină nimănui, steagul roșu nu se teme de mici înfrîngeri parțiale, noi știm că el are să fîlfîie odată și odată pe un pămînt liber de tirani, pe un pămînt unde omul nu va mai despuia pe om, deasupra unui popor de frați. Și dacă ne va fi fost chiar scris să nu vedem cu ochii pămîntul făgăduinței, fie! Îl vor vedea copiii noștri măcar".

EDONII

(Urmare din p. 10)

cele ale regatului Macedoniei. Prima încercare atenian㠄, făcută în 465 î.e.n. în contextul luptelor cu thasienii pentru țărmul trac și minele sale de aur și argint, a suferit un eșec, căci cei 10 000 luptători recrutați dintre atenieni și aliați au fost învinși la Drabescos, în apropiere de Daton (după Strabon) de către tracii edoni, iar șefii lor, Sophanes și Leagros, au pierit în luptă. În 437 î.e.n. atenienii, sub comanda lui Hagnon, au reușit să pună stăpînire pe oraș, întemeind colonia Amphipolis și izgonindu-i pe edoni din zonă. După ce, sub Filip II, macedonenii s-au instalat definitiv aici, orașul a devenit principalul atelier pentru monedele de aur și de argint, emise în mari cantități în vremea lui Alexandru cel Mare și a urmașilor săi din Macedonia.

Un alt oraș important al edonilor în Tracia a fost Crenides, întemeiat de thasieni, care nu renunțaseră la minele de aur și de argint din Pangeu. Filip II, care i-a schimbat numele în Philippi, a instalat și acolo un atelier monetar macedonean, unde a emis inițial monede de aur și argint, apoi numai monede de bronz.

După bătălia de la Pydna (168 î.e.n.), cînd macedonenii au fost înfrînți de romani, edonii au intrat în alcătuirea primei regiuni a Macedoniei „libere", organizată de romani, transformată apoi în provincia Macedonia. Reamintim că, mai tîrziu, în 42 î.e.n. la Philippi s-a dat lupta în care Octavian și M. Antoniu i-au învins pe Brutus și Cassius, prilej pentru a afla, de la Strabon, că orașul, care dusese sub romani o existență modestă, a crescut din nou. Tot Strabon istorisește că edonii o cinsteau pe zeița Cotys și pe zeul Lycurg, al cărui cult era asemănător cu al lui Dionysos, și că aveau „instrumente din munți" folosind „nume barbare pentru harpă" (harpa triunghiulară și cea cu 20 coarde), informații importante pentru istoria religiilor și a muzicii în Tracia.

Gh. Poenaru BORDEA

VÎNĂTORUL DE CERBI DE LA ȘU-KU-TIAN

VU IU-KANG

cercetător la Institutul de paleontologie a vertebratelor și paleoantropologie al Academiei de Științe a R. P. Chineze

Șu-Ku-Tian. Un tîrgușor aflat la 48 km sud-vest de Pekin, la poalele Colinelor de vest. Cu 400 000-500 000 ani în urmă, aici trăia „Omul de Pekin", **Sinanthropus pekinensis,** numit în limbaj științific **Homo erectus pekinensis.** Fosilele lui s-au găsit în străfundurile unei grote de pe Colina Oaselor Dragonului, situată în apropiere.

De la primele săpături arheologice, efectuate în 1927, și pînă astăzi au fost dezgropate aici șase calote craniene de antropopiteci[1], relativ complete, peste 150 dinți, mai multe fragmente de oase ale membrelor aparținînd la aproximativ 40 indivizi de vîrste și sexe diferite. S-au găsit, de asemenea, zeci de mii de unelte de piatră, grămezi de cenușă și fosilele a peste 100 specii de animale care au trăit în acea epocă. Grota de pe Colina Oaselor Dragonului constituie una dintre cele mai bogate surse privitoare la antropopiteci descoperite pînă acum în lume.

Studiul fosilelor „Omului de Pekin" dovedește că membrele și torsul lui se deosebeau foarte puțin de cele ale omului modern și că el putea să se deplaseze în poziție verticală. Volumul creierului său reprezenta două treimi din cel al omului de azi. Bolta craniană era teșită, arcadele foarte proeminente, fața și gura ieșeau în afară, iar bărbia era aproape inexistentă. S-ar putea spune că „Omul de Pekin" avea trup de om și cap de maimuță.

Ce era antropopitecul? Om sau maimuță? Această întrebare a format obiectul unei discuții aprinse cu prilejul descoperirii, în Indonezia, la sfîrșitul secolului trecut, a „Omului de Java" sau **Pithecantropus erectus**[2]. Mulțimea materialelor scoase la iveală în grota sinantropului și mai ales uneltele de piatră dovedesc concludent că este vorba de om.

[1] Animal ipotetic intermediar între maimuță și om — **n.t.**

[2] Prehominid fosil, intermediar între **Homo habilis** și **Homo sapiens,** care a trăit cu cîteva sute de mii de ani în urmă — **n.t.**

În așteptarea vînătorului (reproducere din revista **Le Chine,** *nr. 1/1973)*

De ce avea corp de om, iar capul de maimuță? În lungul proces de evoluție a omului din maimuță, membrele au suferit transformări mai devreme și mai repede decît capul; apoi, acesta din urmă s-a dezvoltat mai rapid datorită muncii manuale și a diferențierii dintre mîini și picioare; pe măsură ce capul se dezvolta, el transmitea brațelor mai multă abilitate.

Potrivit condițiilor geologice și configurației terenului din localitatea unde a fost descoperit sinantropul și după fosilele de animale și plante găsite în grota lui, putem reconstitui, cu aproximație, mediul în care trăia. La nord-vest se ridicau dealuri bogat împădurite unde mișunau tigrii preistorici, elefantul **Palaeoloxodon nomadicus,** porcul mistreț, cerbul sika și rinocerul. Prin stepa întinsă din sud-est galopau herghelii de cai sanmenieni **(Equus sanmeniensis),** turme de antilope și cerbi cu maxilare puternice **(Megaceros pachyosteus).** În grote trăiau urși **(Ursus spelaeus),** hiene și bursuci. Rîurile, lacurile și mlaștinile adăposteau bivoli, vidre și castori uriași. Natura, care oferea hrană și adăpost sinantropului, constituia pentru el și un izvor de pericole. Vîna cerbi și alte animale mici, dar trebuia să se apere împotriva tigrilor, gheparzilor și a altor fiare sălbatice. „Omul de Pekin" culegea fructe, rădăcini de tot felul și frunze de plante comestibile.

Descoperirile de la Șu-Ku-Tian atestă că acești oameni primitivi învățaseră să-și cioplească unelte de piatră, pe care le foloseau la tăiatul copacilor, jupuitul animalelor, tăiatul cărnii și confecționarea bîtelor. În grote s-au găsit straturi de cenușă, de aproxi-

(Continuare în p. 25)

Din străvechi cronici chineze

EMBLEMA DE JAD

SIMA QIAN

De pe vremea „Statelor combatante" (480-221 î.e.n.)[1] sau poate chiar din timpurile legendare ale istoriei chineze, înțelepții comparau virtutea cu jadul. Netezimea și strălucirea acestei frumoase pietre verzi simbolizau omenia, densitatea și duritatea ei întruchipau inteligența, iar muchiile, care nu tăiau cu toate că păreau tăioase, reprezentau justiția. Strălucirea sa irizată amintea cerul, minunata sa substanță, extrasă din munți și din ape, semnifica pămîntul, în vreme ce sunetul curat și prelung pe care îl scoate cînd e lovit, era întruchiparea muzicii.

Despre aceste multiple însușiri și simboluri atribuite jadului, care îl făceau deosebit de prețuit, ne vorbește și istoricul chinez Sima Qian (145-86 î.e.n.). Într-o cronică din opera sa Shi Ji **(„Însemnări istorice") se spune că în statul Zhao, la curtea împăratului Zhao Hui Wen (sec. III î.e.n.) se afla o emblemă de jad, păstrată din moși-strămoși și vestită în toate statele cîte au existat atunci pe pămîntul chinezesc. Dar unul singur, statul Qin, cu temutul lui împărat Qin Zhao-xiang (306-251 î.e.n.) rîvnea mai cu deosebire la această neprețuită comoară. Chibzuind în fel și chip, el hotărî să trimită un sol la curtea împăratului Zhao Hui Wen, oferindu-i 15 orașe în schimbul vestitei embleme. De bună seamă că statul Zhao ar fi pierdut prețiosul jad, dacă alături de alte bogății n-ar fi avut-o și pe aceea a inteligenței lui Lin Xiang-ru, după cum a lăsat scris în cronica sa istoricul Sima Qian. Reproducem fragmente din această cronică.**

Ileana HOGEA-VELIȘCU

Legenda spune că împăratul statului Zhao îi porunci lui Lin Xiang-ru să plece chiar a doua zi să ducă nestemata. După ce străbătu partea de apus a statului vecin Qin, Lin Xiang-ru ajunse la Qin Zhao-xiang. Împăratul îl primi fără ceremonie, ca pe un sol neînsemnat. Se mai spune că Lin Xiang-ru îi oferi emblema mult rîvnită și că acesta se arătă nespus de încîntat cînd o luă în mîinile sale! Apoi o dădu mai departe, din mînă în mînă, tuturor curtenilor și doamnelor din preajma sa. Privind-o, cu toții strigară: „Trăiască împăratul!" Lui Xiang-ru nu-i trebui mai mult spre a înțelege purtarea împăratului, care nici măcar nu aduse vorba despre cetățile promise. Atunci Lin Xiang-ru făcu cîțiva pași înainte și se adresă celor de față.

— Nestemata are un cusur. Îl rog pe împărat să-mi dea voie să i-l arăt.

Qin Zhao-xiang îi întinse de îndată emblema. Apucînd bine piatra, Lin Xiang-ru se trase cîțiva pași îndărăt, și, rezemîndu-se cu spatele de o coloană, îl înfruntă pe împărat zicînd:

— Măria Ta a vrut să capete emblema statului Zhao și, dînd curs dorinței, i-a cerut-o împăratului meu. Cînd acesta și-a consultat sfetnicii, toți au spus că statul Qin este lacom și că, bizuindu-se pe puterea sa, vrea să capete nestemate pe vorbe goale. Părerea lor a fost să refuzăm propunerea Măriei Tale. Dar eu, Lin Xiang-ru, m-am gîndit că dacă popoarele mici nu se înșeală niciodată între ele, cum ar putea să facă acest lucru un stat puternic? Ba, mai mult, nu se cuvine să stricăm bunele sentimente de vecinătate cu statul Qin, de dragul unei nestemate! Așa că împăratul statului meu a petrecut cinci zile de respectuoasă ceremonie, după care m-a trimis aici cu răspunsul și cu piatra cea de mare preț. De ce crede Măria Ta că a făcut toate acestea? Oare nu pentru că prestigiul unui stat atît de puternic cum este statul Qin i-a inspirat un deosebit respect? Dar iată că eu, Lin Xiang-ru, am sosit aici. Măria Ta m-ai primit într-un palat de rînd și ai pregătit o ceremonie care denotă dispreț. Emblema — comoară de preț a țării mele — a stîrnit admirație cînd demnitarii și-au trecut-o din mînă în mînă să o privească. Am băgat de seamă că Măria Ta nu ai de gînd să oferi cetățile promise, așa că eu voi duce nestemata înapoi. Iar dacă Măria Ta mă va împiedica să o fac, atunci sînt bucuros să-mi zdrobesc capul, odată cu nestemata, de această coloană.

De teamă să nu se întîmple acest lucru, Qin Zhao-xiang îi ceru pe loc iertare, implorîndu-l să lase neștirbită emblema. Porunci apoi să vină în fața lui topograful curții și însuși împăratul îi arătă pe o hartă cetățile care urmau să intre în stăpînirea statului Zhao.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6/1973.

„Opera mîinilor ieromonahului Antim"

Prof. DIMITRIE GH. IONESCU

Într-un studiu publicat cu patru decenii în urmă[1], *am prezentat miniaturile unui* Evangheliar, *scris în limba greacă la Bucureşti, între 1634-1645, aflat astăzi în Muzeul de Artă Bizantină din Atena. Între timp, am cules noi date despre această lucrare şi despre altele de aceeaşi factură. Exemplarul amintit conţine 336 file de pergament (45 × 29 cm) şi cuprinde biografiile evangheliştilor,* Evangheliile *şi un minologhiu (calendar cu toate sărbătorile anului). A fost scris, pictat, împodobit şi ferecat din ordinul domnitorului, care l-a dăruit, în 1645, Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. Nu se cunosc împrejurările în care volumul a ajuns, mai apoi, într-o mănăstire greacă din Bascov (Bulgaria), de unde a fost dus, în 1908, la Atena.*

Argintul aurit care îmbracă scoarţele de lemn e împodobit cu scene biblice lucrate cu migală şi măiestrie. Inscripţia, săpată în limba română în benzile de sus şi de jos ale ambelor scoarţe, arată că Această Sfîntă Evanghelie făcut-o-au creştinul şi luminatul Matei Basarab Voievod şi soţia lui Elina la Sfînta Patriarşie de la Ţarigrad ca să le fie pomenire în veci. Iulie 25 v[ă]l[ea]t 7153 (1645). *Textul cărţii, scris cu aur şi argint de caligrafi experimentaţi, pe două coloane, iniţialele bogat ornamentate, precum şi miniaturile din interior conferă manuscrisului, prin simetria caracterelor, combinarea liniilor, a culorilor şi a delicatelor înfloriturl, o mare valoare artistică. La rîndul lor, chipurile domneşti, ca şi cele ale evangheliştilor, situate în magnifice cadre şi chenare alcătuite din elemente şi culori ingenios combinate, dau ilustraţiilor un caracter viu, realist, lipsit de rigiditate. Matei Basarab este înfăţişat în picioare, într-o atitudine sobră, purtînd însemnele domniei. Alături, în stînga, o inscripţie în litere de aur, în limba greacă, precizează:* Matei Basarab a fost ales domn în 1632, de întregul popor al Valahiei, de cler şi de şefii oştirii; *apoi, în continuare:* lucrarea este opera mîinilor ieromonahului Antim din Ianina.

Sînt cunoscute, pînă acum, şi alte opere ale acestui ieromonah-artist, de aceeaşi factură şi ilustrînd aceleaşi preocupări ale lui Matei Basarab de a înzestra, cu asemenea cărţi, centrele spirituale ortodoxe de limbă greacă din Răsărit, aşa cum făcuseră şi vor face atîţia alţi domnitori, atît din Moldova cît şi din Ţara Românească[2].

Astfel, un Evangheliar *scris şi miniat de Antim, a fost donat în 1643 Patriarhiei din Ierusalim şi se află acum în biblioteca mănăstirii Sf. Atanasie de lîngă acest oraş. Un altul, datorat tot lui Antim, dăruit Patriarhiei din Antiohia (Siria), se află azi în Biblioteca Naţională din Paris, unde a fost cercetat de numeroşi savanţi români şi străini; în paginile lui, perechea princiară apare înăuntrul aceloraşi cadre foarte bogat ornamentate; chipurile par însă întinerite, iar înfloriturile de pe veşminte sînt trasate cu fineţe şi precizie.*

Ultimul exemplar din această serie, de dimensiuni mai mici (21 × 15 cm), cu numai 222 file, a fost donat mănăstirii Lavra de la Muntele Athos, unde l-a văzut şi cunoscutul diplomat şi cărturar Marcu Beza, prin 1930. O însemnare în slove greceşti ne dă anul donaţiei: 1643. În aşezarea figurilor, precum şi în atitudinea lor plină de smerenie, Evangheliarul *de la Athos prezintă unele asemănări cu cel dăruit Antiohiei. Numele autorului nu e menţionat, însă grafia ca şi desenul miniaturilor lasă să se vadă aceeaşi mînă şi acelaşi atelier. Tot la Lavra de la Athos, Marcu Beza a mai văzut şi un* Liturghier *de aceleaşi dimensiuni, cu numai 89 file, împodobit de Antim în 1641 şi dăruit de Matei Basarab doi ani mai tîrziu.*

Un Evangheliar *identic a fost trimis, probabil, şi Patriarhiei ortodoxe din Alexandria, căci, într-o vreme în care patriarhii de aici erau oaspeţi obişnuiţi la curtea domnului muntean — unul dintre ei, Mitrofan Critopulos, a şi murit în Bucureşti (1639) — biserica lor nu putea fi exceptată de la asemenea atenţii.*

Activităţii cărturăreşti şi artistice a lui Antim din Ianina în Bucureştii secolului XVII i se datorează şi alte două miniaturi ale perechii domneşti, aflate într-un Evangheliar *slavon, datînd din 1583, dar legat şi ferecat în 1644, cînd i s-au adăugat şi aceste miniaturi. În ele, ornamentul floral e mai bogat în frunze şi flori, iar înfăţişarea figurilor domneşti e oarecum deosebită de celelalte: domnul plin de smerenie cu mîinile pe piept şi doamna întinzînd braţele, par cufundaţi în rugăciune. Nu se cunosc împrejurările în care cartea a ajuns în biserica Sf. Nicolae din Chilia. După multe peripeţii, a intrat în colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iaşi, de unde a fost adusă, apoi, la Bucureşti. Ferecătura şi textul se află, astăzi, în Muzeul de Artă din Bucureşti, iar cele două portrete constituie una din podoabele Muzeului de Istorie al R.S. România.*

Despre Antim, nu ştim decît ceea ce el însuşi a însemnat, anume că era de fel din Ianina, oraşel din nord-vestul Greciei, unde greci, valahi şi albanezi trăiesc de secole laolaltă. Integrîndu-se atmosferei şi preocupărilor din Ţara Românească, el a reuşit să depăşească unele tipare încremenite, înlocuind imaginile convenţionale şi coloritul în tonuri puternice, prin imagini realiste şi un colorit nuanţat, armonizat cu gust şi delicateţe. În ornamentarea cărţilor religioase, Antim a inovat continuu, evitînd şablonarea şi silindu-se să exprime, prin desen şi culoare, spiritualitatea românească.

---

[1] În volumul omagial oferit de istorici din lumea întreagă lui Nicolae Iorga, la împlinirea a 60 ani şi tipărit la Paris în 1933.

[2] Vezi *Magazin istoric*, nr. 7 şi 9/1976.

ROMÂNIA — una și nedespărțită

În după-amiaza zilei de 11/23 februarie 1866, a aceleiași zile în zorii căreia Cuza semnase abdicarea[1], Adunarea Electivă și Senatul, convocate în ședință comună, după ce ascultaseră comunicarea guvernului, au votat în unanimitate alegerea prințului Filip de Flandra ca domnitor al României. Poziția unitară a adunărilor reprezentative ale țării — care în dezbaterile curente nu se ilustra printr-o asemenea unitate de vederi — ne dă o idee asupra gravității situației politice a statului român în cadrul relațiilor internaționale din acea perioadă. În aceeași măsură atrage atenția alegerea unanimă a unui prinț străin, obiectiv fixat de Adunările ad-hoc din 1857.

Rapiditatea cu care s-au adoptat asemenea schimbări în conducerea țării s-a datorat pericolului real și iminent, al intervenției unor puteri străine, sub pretextul asigurării ordinei și liniștei sau al încălcării Convenției din august 1858. Prin depunerea de către membrii Adunărilor a jurămîntului de credință suveranului proclamat, opinia publică, masele, au înțeles însemnătatea actului politic săvîrșit. Așa ne explicăm adeziunea spontană a unor largi cercuri ale opiniei publice, a organelor politice locale la schimbările produse. Publicînd aceste adeziuni în Monitorul oficial, locotenența domnească a voit și a reușit, într-adevăr, să creeze o stare de liniște deplină în țară, fapt care a surprins pe reprezentanții unor puteri garante, dornice să profite de eventuale agitații pentru a interveni cu forța armată.

Aceste puteri au fost profund nemulțumite de proclamarea ca domnitor a lui Filip de Flandra, pe care, în zilele următoare, autoritățile locale din întreaga țară îl salutau la fel cum îl salutaseră, în momentul proclamării, Adunările legiuitoare.

Numele lui Filip ca potențial candidat la tronul românesc, fusese rostit prima dată încă în anul 1857, de consulul Belgiei din București, Blondeel, care susținea lupta pentru unirea principatelor. Filip de Flandra, al doilea fiu al regelui Leopold I al Belgiei, frate cu Leopold II moștenitorul tronului, se înrudea și cu împăratul Napoleon III, susținător al unirii principatelor. Alegerea unei rude a împăratului francez, pe lîngă faptul că era de natură să asigure acestui act consimțămîntul tacit și implicit al lui Napoleon III, avea și menirea de a descuraja celelalte puteri garante, în special pe cele trei imperii vecine în acțiunea lor de intervenție militară în România.

Exprimîndu-și nemulțumirea împotriva opțiunii poporului român, puterile respective au invocat Convenția din august 1858, care prevedea ca domnul țării să fie de origine română. Era de așteptat, prin urmare, ca puterile semnatare ale Convenției din 1858 să se întrunească, pentru a se pune de acord cu privire la noua situație survenită prin abdicarea lui Cuza. După cum s-a arătat în documentele publicate în numărul trecut al revistei, între cancelariile diplomatice ale celor șapte puteri s-a purtat o intensă corespondență în legătură cu evenimentele de la București. Lipsa de unitate în aprecierea acestor evenimente a întîrziat convocarea Conferinței reprezentanților celor șapte puteri, iar desfășurarea ei, la Paris, în cursul lunilor martie-mai 1866, nu a făcut altceva decît să ilustreze și mai pregnant pozițiile ostile ale unora dintre participanți, care cereau revenirea la separarea Munteniei și Moldovei. În aceste condiții, prezența formală pe tronul României a prințului Filip de Flandra, chiar dacă acesta, la 18/30 martie 1866, avea să refuze onoarea făcută, a îndeplinit un rol pozitiv.

Documentele ce urmează, reproduse după Monitorul, organul oficial al Principatelor Unite Române, nr. 35 și 36 din 15/27 și 16/28 februarie 1866, reflectă adeziunea populară la ideea alegerii unui prinț străin, capabil să continue, în fruntea poporului, lupta pentru apărarea unirii realizate de români și cucerirea deplinei independențe a țării. Această adeziune a întărit poziția locotenenței domnești și a guvernului, care au putut să asigure desfășurarea normală a vieții politice din țară, pînă la sosirea prințului străin, înlăturînd pretexte de intervenție din partea puterilor nemulțumite de cursul evenimentelor din România.

N. COPOIU

Depeșe telegrafice adresate locotenenței domnești și guvernului

Brăila

Locuitorii urbei Brăila, împreună cu toată populația acestui district aprobă, admiră, respectează și binecuvîntează faptul alesilor națiunei Române sevîrșit la 11 ale corentului februarie cu atîta înțelepciune și în cel mai propice timp. Să trăiască națiunea Română una și nedespărțită! Să trăiască Alteța Sa Filip I, alesul națiunei. Să trăiască representanții națiunei că și în această ocasie s-au arătat în adevăr demni de încrederea națiunei. Cele mai vii și sincere manifestațiuni se declară în unanimitate de către toți cetățenii acestei urbe, ei saltă de cea mai vie bucurie, în plină convingere fiind că ziua de 11 februarie a asigurat patriei lor, cel mai ferice viitor. Să trăiască Locotenența! Să trăiască armata română! Să trăiască ministerul!

Urmează 36 semnături

Cîmpulung

Mărețul fapt împlinit de voința națională și esprimat la 11 ale corentei prin proclamarea domnitorului României, Alteța Sa comitele de Flandra, sub numele de Filip I, strebătînd cu bucurie în inimele noastre și ale tuturor românilor, ne simțim datori a comunica obștească și generala mulțumire a poporului ce strigă să trăiască România unită și în veci nedespărțită!

Să trăiască Înălțimea Sa Principele Filip I și guvernul seu!

Directorul Prefecturei Muscel, **P. Părălanu**, *casierul general*, **Negulici.**

Craiova

Institutorii primari din Craiova vă felicită călduros pentru alegerea de domnitor al României făcută în persoana principelui Filip I.

Trăiască Locotenența Domnească și ministerul actual! Trăiască România una și nedespărțită!

Prefect **D. Andronescu** *și alte 11 semnături*

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 8/1976

Tecuci

Cetăţenii urbei Tecuci tresăltînd de bucurie că încă o dată suverana naţiune a fost victorioasă, nepierzendu-şi virtuţiile strămoşesci, au aclamat unanim memorabilul princip al Divanului ad-hoc. Nu ne remîne alta decît să strigăm Dumnezeu să protege România una şi nedespărţită! Dumnezeu să protege pe Filip I. Dumnezeu să protege sub scutul său şi pe Locotenenţii princiari.

Urmează 38 semnături

Dorohoi

Primarul comunei împreună cu cetăţenii entusiaţi de marele fact al îndeplinirei dorinţelor ţerei prin votul unanim al representanţilor naţiunei, vin a ve ruga să fiţi interpretul felicitaţiunelor noastre şi sentimentelor de deplină încredere în fericitul viitor al ţerei condusă de fiul modelului regilor [regele Belgiei — **n.a.**]

Primar **Manolache Gavril** *şi alte semnături*

Mihăileni

Cetăţenii urbei Mihăileni, plini de entusiasm pentru realisarea dorinţei unanime în inimele românilor şi rostite prin Divanurile ad-hoc în anul 1857, astăzi depun felicitările lor Camerei şi Senatului pentru votul din 11 februarie care şi-a ajuns acel scop dorit, prin alegerea Alteţei Sele comitelui Filip I, de Flandra.

Să trăiască domnitorul Principatelor Române Filip I!

Primar **Calmuzki** *şi alte 22 semnături*

Galaţi

Votul cel mare al românilor din 1857 devenind un fapt prin votul Corpurilor Legiuitoare de astăzi ale României, consiliul comunal al acestei urbe, în numele comunei sele, îl salută.

Venirea la tronul României a principelui Filip, comuna o aclamă.

Să trăiască România!

Fie ca şi astă dată providenţa să binecuvinteze operile cele patriotice ale românilor ca astfel scumpa noastră Românie să ajungă la marele destin ce ea îi au însemnat.

Salutare patriotică, domnule ministru.

Primar **Vizu,** *secretar* **G. Atanasiu** *şi alte 7 semnături*

Giurgiu

Locuitorii oraşului Giurgiu, în veci recunoscători acelora ce au luat iniţiativa pentru a face naţiunea română fericită, mulţumesc şi acum plini de recunoştinţă Locotenenţii princiare şi ministerului, înălţînd rugăciuni către cel Atotputernic pentru a-i ajuta în obţinerea dorinţelor esprimate de Adunări.

Să trăiască A.S. Regală Filip I!

Să trăiască România una şi nedespărţită!

Urmează 36 semnături

Ploieşti

Cetăţenii ploeşteni esprimă Înaltei Locotenenţe viile lor simţimente inspirate de patriotism şi devotament pentru marele act naţional, îndeplinit astăzi cu demnitatea unei naţiuni civilisate. Să trăiască România! Să trăiască înţeleapta naţiune! Să trăiască Locotenenţa Domnească patriotică şi guvernul naţional care au salvat ţera!

Urmează 41 semnături

Cahul

Gloriosul fapt al alegerei Alteţei Sele regale, contele de Flandra, de domnitor Principatelor-Unite-Române, sub numire de Filip I, se celebră astăzi cu mare entusiasm atît în oraş cît şi în judeţ. La 2 1/2 ore dupe amiazi, dupe cîntarea unui Te-deum menit a chema binecuvîntarea lui D-zeu asupra Măriei Sele domnitorului şi asupra naţiunei, am primit felicitările cele mai simpatice şi mai entusiaste din partea tuturor funcţionarilor administrativi şi judecătoresci, clerul, corpul militar staţionat în garnisoana de aici, comitetul permanent, consiliul urban precum şi un public foarte numeros, de asemenea, mi-a adresat felicitările simpatice şi entusiaste pentru Măria Sa domnitorul Filip I şi pentru naţiune. Pretutindeni domnesce cea mai mare linisce, toţi sunt voioşi că, Camera şi Senatul au făcut o alegere atît de sublimă. Termin, d-le ministru, de a vă refera sinceralmente starea lucrurilor şi a vă asigura de simpatia şi omagele mele către noul ales şi către cele patru puncte votate de naţiune şi Divanul ad-hoc din 1857, şi, desfăcut de jurămîntul ce m-a legat către fostul domnitor prin subscrierea actului de abdicaţie, ve rog primiţi asigurările sincere că şi însumi comunic în totul principiile proclamate solemnel de d-voastră şi Cameră. Suntem gata a depune jurămîntul de felicitare către patrie şi noul ales.

Trăiască Măria Sa domnitorul Filip I! Trăiască România una şi nedespărţită!

Prefect **Arbore**

Fălticeni

Alegerea făcută în persoana Alteţei Sele Regale, Filip I a fost unanim primită cu aclamaţie; comitetul permanent, în numele judeţului şi consiliul urban, în numele oraşului au depus în mîinile mele jurămîntul de credinţă către Alteţa Sea şi înaltul guvern provisoriu. Corpul funcţionarilor şi garnisoana au depus asemenea jurămîntul lor. Liniscea predomineză. Depuindu-ve dară şi eu la rîndul meu juramentul de credinţă în numele domnii voastre, vă asigur buna ordine.

Prefectul judeţului Suceava, **P. Softa**

Severin

Poporul districtului Mehedinţi vine prin mine a depune respectuoasele lui felicitări Înaltei Locotenenţe Domnesci şi guvernului ţărei. Primind cu aclamaţii de bucurie măreţul act din 11/23 februarie, adăstînd în linişte împlinirea dorinţelor naţiunei, permiteţi, d-le ministru, a lua parte la această felicitare şi toţi funcţionarii care astăzi au depus jurămentul lor

Prefect **Simboteanu**

Bucureşti

Noul guvern stabilit, representanţii naţiunei, au aprobat schimbarea produsă.

Corpurile legiuitoare ale ţerei, Senatul şi Adunarea, în unanimitate au ales şi proclamat de domnitor al românilor pe contele Filip de Flandra.

Alegerea unui asemenea domnitor pentru a ne guverna este un act care face onoare guvernului, ce a luat iniţiativa, şi representaţilor naţiunei, care l-au proclamat în unanimitate şi cu entusiasmul cel mai spontan.

Consiliul comunei Bucureşti, în numele cetăţenilor ce represintă, vine respectos a felicita Locotenenţa princiară şi pe guvernul ţerei, şi a depune omagele lui, mulţumindu-le cu recunoscinţă pentru acest măreţ fapt care va face epocă în analele României.

Urmează semnătura primarului şi a membrilor consiliului

Rîmnicu-Sărat

Consiliul judeţean al districtului Rîmnicu-Sărat, cu comitetul seu permanent, entusiasmat de realisarea dorinţelor naţiunei române, esprimate încă din anul 1857 prin Divanurile ad-hoc, precum şi plin de încredinţare şi stimă pentru persoanele ce compun Locotenenţa princiară şi guvernul actual, vine prin aceasta a-şi manifesta simţămentele sale de vie adesiune la acturile săverşite în ziua de 11 februarie corent prin alegerea Alteţei Sele Regale Filip I, conte de Flandra, duce de Saxonia, ca Domnitor al Românilor. Trăiască România una şi nedespărţită! Trăiască principele seu, alesul naţiunei, Filip I!

Trăiască Locotenenţa princiară! Trăiască guvernul actual!

Urmează 5 semnături

Argeş

Obligat fiind de cetăţeni din oraşul Curtea de Argeş, viu respectos, d-le ministru, a vă supune la cunoscinţă că atît actul de la 11 februarie cît şi alegerea noului domnitor, în persoana Înălţimei sele Regale Filip I, au fost primite cu entusiasm. Un numeros popor a asistat astăzi la celebrarea Te-deumului, care s-a finit cu aclamaţiuni de bucurie. Acum tot oraşul este luminat.

Sub-prefectul plăşii Argeş, **A. Petrescu**

Bolgrad (Cetatea Albă)

Astăzi s-a celebrat cu solemnitate Te-deum la biserica catedrală, asistînd toţi funcţionarii civili, militari şi cetăţenii urbei. Am primit visitele tuturor în numele guvernului actual. Seara, oraşul va fi iluminat şi [vor avea loc] banchete în sănătatea Alesului naţiunei, Măriei Sele domnitorului Filip I. În district s-au luat dispositiuni pentru cîntarea Te-deumului la toate bisericile comunale.

Poporul e în genere entusiasmat. Linişte pretutindeni. Trăiască România unită! Trăiască Alteţa Sea Regală Filip I şi guvernul ce-l represintă!

Prefect **Tănăsescu,** *director* **Iacovache**

Ismail

Îndată dupe primirea telegramei dv. No. 3 036, s-a încunosciinţat în tot judeţul noul guvern şi s-au luat toate măsurile pentru menţinerea bunei ordine şi linişte, care domnesce

în toată deplinătatea. Trupele d-aici astăzi au depus jurămentul de credinţă noului guvern.

Prefect **Călinescu**

Focşani

Din proclamaţia dv. vezînd că în urma abdicărei fostului domn Alexandru Ioan I, Adunarea Electivă unită cu Senatul, au proclamat de domn stăpînitor României pe Alteţa Sea Regală, contele de Flandra Filip I, subscrişii reprezentanţi ai oraşului Focşani, venim a vă supune simţirile de veselie a cetăţenilor pentru liniştea ce a predominat la această prefacere cît şi pentru convingerile de care suntem pătrunşi de un viitor fericit. Să trăiască Filip I, domnul României! Să trăiască viitorul României!

Urmează 6 semnături

Rîmnicu Vîlcea

Corpul judecătoresc din acest district, aduce prin organul subscrişilor sincera espresiune de devotament şi felicitaţiuni Înaltei Locotenenţe Domnesci şi guvernului. Trăiască România una şi nedespărţită! Trăiască Alteţa Sea Regală Filip I, alesul naţiunei!

Preşedintele tribunalului Vîlcea, **Haralambie Zugrăvescu,** *procurorul,* **I. P. Olănescu**

Oltenița

Astăzi la ora 11 dupe ce grănicerii au sevîrşit jurementul drapelului ţerei, s-a celebrat apoi cu toată splendoarea fericita zi a alegerii Alteţei Sale Filip I, principele României, citindu-se Te-deum prin comune şi oraşe, unde au asistat corpul fonc-ţionarilor civili, militari, săteni şi orăşeni, înălţînd cu bucurie bine cuvîntare celui prea Înalt, eri la citirea proclamaţiei au esprimat în unanimitate o veselie indescriptibilă; felicitarea s-a făcut la primărie unde au venit şi mai multe dame; predomină liniştea cea mai mare. Seara oraşul va fi iluminat şi se va da un bal în onoarea Altêţei Sale. Trăiască România unită! Trăiască Măria Sa Filip I! Trăiască guvernul actual!

Subprefect şi poliţaiu ad-interim, al oraşului Oltenița, **G. Timpeanu**

Buzău

Cetăţenii urbei Buzău, aclamînd cu entusiasm măreţele acte severşite în ziua de 11 corent, vin prin subsemnaţii săi representanţi, membrii consiliului comunal, a felicita în persoanele Înaltei Locotenenţe, pe Alteţa Sea Regală Filip I, principele României. Trăiască guvernul! Trăiască Corpurile legiuitoare! Trăiască România unită!

Urmează 16 semnături

Botoşani

Sosind în astă seară, am păşit în funcţiunele de prefect la care m-a chemat încrederea guvernului şi me grăbesc a ve asigura, că la toate circulările d-voastre s-au dat cea mai întinsă publicitate, pentru proclamarea contelui de Flandra principele României, care a fost primită cu cel mai mare entusiasm, şi plină de bucurie pentru salvarea poporului român şi gloriosul viitor ce i se deschise în ziua de 11 ale corentei, armata a depus jurăment de fidelitate. Astăzi s-a cîntat Te-deum la biserica catedrală de un arhimandrit şi mai mulţi din cler. După Te-deum toate autorităţile împreună cu un numeros popor au presentat felicitările lor, care s-au primit de directorul prefecturei în numele guvernului actual. Seara a fost splendid iluminat oraşul şi bucuria cea mai vie predomină.

Prefect **A. Ventura**

Piteşti

Alegerea Alteţei Seale Regale Filip I, conte de Flandra şi duce de Saxonia garantează tuturor un viitor ferice şi toţi îşi fac o serbătoare naţională; clerul întot-dauna mergătorul înainte a voinţelor naţiunei este mişcat de bucurie. Subscrisul, protopopul districtului ve roagă să binevoiţi a comunica acestea înaltului guvern provisoriu.

Protopop **N. Constantinescu**

Măgurele

Corpul institutorilor primari de ambele sexe din Măgurele, vine cu profund respect a saluta Senatul şi Camera, pentru patrioticul vot dat cu alegerea Alteţei Seale Regală Filip I, domnul românilor, în care se concentră dorinţa naţiunei, esprimată la Divanul ad-hoc.

Trăiască Filip I! Trăiască Locotenenţa Domnească! Trăiască instrucţiunea naţională!

Institutor superior, **G. Patriciu**

Huşi

Consiliul urbei Huşi, în numele concetăţenilor lui, felicitează respectuos pe Alteţa Sea Regală Filip I, domn stăpînitor al României, ales de către Senat şi Adunarea Electivă a ţerei, şi urează ani mulţi şi glorioşi pe tronul lui Ştefan cel Mare, şi a lui Mihai Viteazul, spre a conduce România la glorie şi prosperitate. Să trăiască Alteţa Sea Regală Filip I, domnitorul ei! Să trăiască unirea românilor!

Consiliul ve roagă cu respect a aduce la cunoscinţa Alteţei Seale, sincerile felicitări ale poporului Huşi.

Urmează 8 semnături

Jiu

Locuitorii districtului Gorj, vin astăzi să-şi manifeste cu respect către Înalta Locotenenţă Domnească, profundele lor sentimente naţionale, strigînd în sfîntul lor entusiasm: trăiască naţiunea Română una şi nedespărţită! Trăiască Locotenenţa Domnească şi guvernul seu naţional!

Prin actul de la 11 februarie România nu va mai peri, fiindcă guvernul seu jură înaintea naţiunei şi a lui D-zeu susţinerea vechilor ei drepturi şi votul divanurilor: unire, autonomie, principe, strein, guvern constituţional. Trăiască, mai repetăm, Locotenenţa Domnească şi guvernul seu naţional care ne redă în astă zi solemnă libertăţile cetăţenesci. Mergi înainte pe drumul ce ai apucat, Locotenenţă şi guvern naţional, căci naţiunea Română e cu tine. Mergi înainte pentru gloria României, căci D-zeul dreptăţii te va protegea. Noi locuitorii districtului Gorj, ca şi aceia ai României întregi, jurăm înaintea lui D-zeu şi a oamenilor credinţă şi ajutor Înaltei Locotenenţe şi guvernului său naţional.

Trăiască Locotenenţa Domnească şi guvernul său! Trăiască România una şi nedespărţită! Trăiască naţiunea şi armata română.

Urmează 26 semnături

VÎNĂTORUL DE CERBI DE LA ŞU-KU-TIAN

(Urmare din p. 20)

mativ şase metri grosime, care dovedesc că sinantropul folosea focul, ceea ce reprezenta o importantă forţă motrice în dezvoltarea umanităţii, constituind, de asemenea, un semn al separării omului de lumea animalelor. Aceştia au fost primii oameni preistorici descoperiţi pînă acum, care ştiau să se servească de foc.

Rezumîndu-se la resursele lor personale, antropopitecii erau aproape neputincioşi în lupta cu natura. Ei nu puteau supravieţui decît muncind în grupuri şi împărţindu-şi produsele muncii. Duceau o viaţă grea, dispunînd numai de unelte primitive. Pe măsură ce transformau natura, se transformau şi ei înşişi, creînd cultura celor mai îndepărtate epoci din istoria umanităţii.

Pe culmea Colinei Oaselor Dragonului, în caverna superioară s-au mai dezgropat fosilele a opt indivizi de vîrste diferite care au trăit aici cu 10 000 pînă la 20 000 ani în urmă. Studiindu-se caracteristicile craniilor, s-a dedus că aparţin vechii rase galbene. Dinţii găuriţi de animale, scoicile, perlele de piatră şlefuită şi oasele de peşte găsite în grotă, care serveau probabil drept ornamente, reflectă şi o anume capacitate productivă a acestor oameni. Alte descoperiri arată că ei ştiau să prindă peşte, să coasă pieile de animale pentru a se îmbrăca, să şlefuiască şi să vopsească. Aveau obiceiul să-şi îngroape morţii. Aceste fiinţe primitive trăiau probabil într-o societate comunitară matriarhală.

Colina Oaselor Dragonului a fost unul dintre locurile de predilecţie ale agresiunii culturale a imperialismului american. În 1941, preţioasele fosile ale sinantropului şi cele ale omului din caverna superioară au dispărut. După eliberarea Pekinului, în 1949, săpăturile, întrerupte multă vreme, au fost reluate imediat, iar în 1953, pe Colina Oaselor Dragonului s-a construit o sală de expoziţie. Ulterior s-a deschis acolo şi un muzeu consacrat sinantropului de Pekin.

Lumina tiparului românesc

„Drepturile sfinte ale omenirii au găsit totdeauna apărători în România"

ALEXANDRU DUȚU

„Laudă grecii pe Alexandru Machedon, fiul lui Filip, pentru vitejiile, adică isprăvile cele mai presus de om ale acestuia, fiindcă aproape numai în doisprezece ani a biruit toată lumea. Dar [...] aceia se socotesc demni de laudă cîți întrebuințează domnia și puterea lor nu în sfîșieri de oameni și nimiciri de popoare și orașe, ca setoși de a vărsa sînge, a prăda și a fi nemilostivi, ci își întrebuințează puterea și stăpînirea lor pentru protecțiunea și administrarea și guvernarea legală a oamenilor". Asemenea merite descoperea patriarhul Atanasie al Antiohiei în persoana principelui Constantin Brîncoveanu, pe care-l elogia pentru școlile întemeiate, ca și pentru cărțile în mai multe limbi ieșite din tipografiile patronate de domnul român; cuvintele acestea apăreau, de altfel, în fruntea unui splendid volum în text paralel grec și arab, scos la Snagov în 1701.

Academiile domnești de la București și Iași și activitatea tipografică românească au continuat să funcționeze și în secolul XVIII, după dispariția tragică a principelui muntean și după ce savantul principe al Moldovei, Dimitrie Cantemir, a fost silit să-și părăsească plaiurile părintești, despre care n-a încetat să scrie, în timpul îndelungatului său exil. Ca nimeni altul dintre contemporanii săi — nu numai din țările române, dar și din cele de la sudul Dunării — Dimitrie Cantemir a fost un ambasador al culturilor sud-est europene în cercurile științifice europene, mai ales prin **Istoria Imperiului otoman,** tradusă în engleză, franceză, germană și rusă, dar și prin **Descrierea Moldovei,** care înfățișează fragmente luminoase din viața unei părți din poporul român, al cărui rol în istoria popoarelor europene, autorul îl evidenția și în marea sinteză care i-a vădit răspicat convingerile și i-a încununat viața (așteptînd ziua imprimării timp de lungi decenii): **Hronicul vechimii a româno-moldo-vlahilor.**

Au continuat să apară cărți rituale, dar și cu funcție didactică, sau abecedare în limbile sud-slave ori greacă, la care s-au adăugat, mai apoi, broșurile, foile volante sau periodicele cu o capacitate mai mare de a pătrunde în rîndul maselor. Numeroase manuscrise în neo-greacă, cuprinzînd lecții de filozofie, matematici sau retorică predate la Academiile domnești din București și Iași s-au răspîndit prin orașele balcanice; totodată de aici au venit în țările române mulți tineri pentru a se lumina. Faptul acesta era consemnat nu numai de străini, ca Atanasie al Antiohiei, dar și de cronicarii curții, ca cel anonim din Moldova (Pseudo-Amiras) care nota că în vremea domnitorului Grigore Ghica II, pe la 1728, a fost reînnoită școala „la care nu numai cei săraci, ce nu aveau cu ce plăti învățătura, ce și feciorii boierilor celor mari și a [celor] mici, a tuturor, de obște, au ieșit învățați și încă **dentr-alte țări copii săraci năzuisă aicia la învățătură".** Pentru acești străini, ca și pentru emisarii sosiți de peste Dunăre, erau tipărite **Psaltirea** slavonă de la București, din 1745, sau aceeași operă, prescurtată de Ghenadie Scholarul, în neo-greacă, tot la București, în 1749. Aceste cărți apăreau în anii în care, pentru cititorii români erau tipărite numeroase cărți românești, anunțate cu satisfacție, atunci cînd erau complet noi, că „nici într-alte părți, unde se află patria românească nu s-a mai tipărit", după cum scria Inochentie al Rîmnicului, în 1731, prezentînd o versiune românească integrală a **Triodului** care nu mai fusese anterior realizată nici în Moldova și nici în Transilvania.

Spre folosul tinerilor români și sirbi

De un interes deosebit era **Întîia învățătură pentru tineri,** apărută prin osteneala tipografului dobrogean Ilie de la Cernavoda, la Rîmnic, în 1726, în text paralel, român și slavon; cel român urmînd a fi utilizat de școlarii din Oltenia, iar cel în slavonă pentru cei din Serbia. „Spre folosul și întrebuințarea tinerilor sîrbi, doritori de studii temeinice în ale dialectului slavon", în 1755, a mai fost imprimată la Rîmnic, la cererea mitropolitului Pavel Nenadovici de Karlovaț, **Gramatica slavonească.** Cîțiva ani mai tîrziu, în 1761, în același atelier, din inițiativa aceluiași ierarh sîrb, a apărut **Pravila de rugăciuni pentru sfinții sîrbești,** carte care păstra vie amintirea epocii de libertate și independență din viața poporului vecin. Cîntările de laudă dedicate „fostului rege Ștefan, țarului Uroș, cneazului Lazăr" și celorlalți conducători din anii de glorie aveau menirea clară de a ține trează aspirația spre libertate și de a oferi noi temeiuri conștiinței naționale. Chiar din titlu se arăta că tipăritura urma să fie folosită în mănăstirile și bisericile sîrbești, dar nu numai pentru necesități pur rituale, ci „ca amintire și ca exemplu, spre imitare, pentru poporul sîrbesc".

Sfera de acțiune a cărții tipărite în centrele române s-a extins continuu. În 1746, o carte de polemică împotriva catolicilor a fost tipărită la Iași, în limba arabă, în timp ce la 1768, a văzut lumina la București o broșură de 64 pagini în limba turcă, cu caractere grecești. Scrierea aceasta, din seria operelor denumite caramanlitice (care au fost imprimate și în alte țări) a fost adresată „celor care se găsesc în partea asiatică [în Anatolia] și a fost realizată cu ajutorul unei „mașini adusă aici din Francia".

În a doua jumătate a secolului XVIII, eforturile ierarhilor sîrbi, care reprezentau poporul în fața autorităților imperiale, au devenit tot mai intense, în direcția întemeierii unei tipografii. Acest mare deziderat nu a fost împlinit decît în sec. XIX prin întemeierea tipografiei de la Kragujevac, care în 1835 a fost mutată la Belgrad. La sfîrșitul sec. XVIII autoritățile habsburgice s-au temut să aprobe crearea unui atelier tipografic pe teritoriul sîrbesc; nici proiectul de a deschide un atelier la Timișoara, pentru care se oferise și un tipograf român, Radu Rîmniceanu, nu a prins viață. Cărțile pentru sîrbi nu au primit aprobarea să apară decît în tipografia lui Josef Kurzböch de la Viena. Or, în multe cazuri acest mare editor a retipărit cărți imprimate anterior de Antim Ivireanu sau de Iacov Putneanu, nouă dovadă clară a capacității de iradiere a tipografiilor românești. Mai mult, marele cărturar sîrb, promotorul ideilor iluministe în Iugoslavia, Dositei Obradovici, a mărturisit în autobiografia sa, că „oridecîteori mă aflam în biserică, mă ascundeam în altar, puneam mîna pe vreo cazanie sau proloage românești și le citeam pînă se termina slujba"; povestea întîmplări sau repeta sfaturi morale din aceste cărți în mijlocul compatrioților săi și „fiecare asculta cu plăcere ceva ce-i era necunoscut". Obradovici l-a cunoscut pe mitropolitul Moldovei, Leon Gheuca, la Iași, beneficiind de biblioteca acestui distins cărturar, el însuși traducător al unor opere franceze. Ucenicia lui Obradovici pe cărțile românești s-a încheiat cu o serie de lucrări care au exercitat o considerabilă influență în tînărul stat sîrb, renăscut după 1806; acest arc al prieteniei a fost completat de traducerea în română a cîtorva scrieri din limba sîrbă prin osteneala iluministului transilvănean Dimitrie Țichindeal.

În limba greacă au apărut lucrări tot mai diverse; unele cu sprijin material dat de domnitorii Principatelor Române sau de boieri, precum **Poemele medicale** ale lui Caracaș, apărute la Viena în 1795, cu ajutorul domnitorului moldovean Alexandru Moruzi și dedicate acestuia, sau **Tablele pedagogice** ale lui Kleobul, imprimate la Paris, în 1819, cu cheltuiala lui Rosetti Roznovanu. De asemenea, periodice grecești au apărut în Viena sau în alte orașe europene, cu sprijinul financiar al oamenilor de carte de la București sau Iași. Alte publicații au văzut lumina în atelierele tipografice de pe teritoriul românesc, ca de exemplu **Tragedii** de Voltaire și Alfieri, tipărite la București, în 1820. Proclamațiile Eteriei — foi volante care vesteau începutul unei noi epoci pentru poporul grec — au fost imprimate și pe teritoriul românesc, unde văzuseră lumina și **Imnurile și odele** poetului și luptătorului grec pentru libertate Riga Velestinli (Iași, 1814). În anii luptelor pentru crearea statului independent grec încep să lucreze ateliere tipografice pe teritoriul grecesc.

Mișcările revoluționare care duseseră, prin jertfe, la constituirea noilor state, sîrb și grec, aflaseră un puternic sprijin în centrele românești, unde lanțul revoluțiilor de la 1848 avea să-și găsească — după cum sublinia Karl Marx — avanpostul oriental și sud-est european. Nicolae Bălcescu, marele revoluționar român care cuprinsese în gîndul său entuziastele aspirații ce izbucneau pretutindeni în Europa spusese clar, în 1844, consemnînd un fapt real: „Drepturile sfinte ale omenirii au găsit totdeauna apărători în România". Și de aceea sprijinul acordat luptătorilor împotriva opresiunii străine și a nedreptăților sociale a devenit mai intens, în a doua jumătate a secolului trecut, pe măsură ce mișcarea spre independență a devenit mai vie la sudul Dunării și în Albania.

„Cel mai prielnic loc pentru luptătorii renașterii bulgărești"

Pe teritoriul bulgar, tipografiile nu au putut fi întemeiate pînă în sec. XIX; litografii cu subiect patriotic au fost difuzate de presele

de la Rila și Samokov, unde s-a înfiripat, sporadic, o activitate tipografică. Cartea bulgară a văzut lumina la Istanbul unde existau active ateliere conduse de meșteri balcanici sau armeni — la Belgrad, Viena, Odesa, Buda, Smirna, în alte orașe. În acest șir, pentru perioada 1843-1877, cînd producția de carte s-a întețit, Bucureștii au ocupat locul al treilea, după Istanbul și Viena, iar Brăila locul cinci, fiind urmată de Rîmnic, Brașov, Giurgiu, Arad etc.

Prima carte în limba bulgară tipărită pe teritoriul patriei noastre a văzut lumina la Rîmnic, de unde porniseră, mai înainte spre sudul Dunării, scrieri în slavonă. La 25 noiembrie 1806, marele cărturar Sofronie de Vrața încheia lucrul la volumul masiv în folio, cu 265 pagini, al **Chiriacodromionului.** A doua carte, abecedarul **Bukvar** al lui Petre Beron, a apărut, în 1824, la Brașov.

Activitatea a devenit intensă mai ales după 1850; în 1869 a luat ființă la Brăila societatea care stă la baza actualei Academii de Științe bulgare. Interesant este că dintre membrii donatori, cei mai mulți au fost din Brăila, București, Galați, Giurgiu, indicîndu-ne faptul că din colonia aflată în România s-au recrutat cei care au inițiat academia. Ivan Kasabov, unul dintre fruntașii revoluționari bulgari, nota în acest sens, în amintirile sale: „Am conchis că numai aici [în România — **n.a.**] e cel mai prielnic loc pentru luptătorii renașterii bulgărești, atît sub formă politică cît și sub aspect revoluționar. Și atunci am început să mă încredințez că de aici se va face o mare operă pentru eliberarea bulgărească".

Cărțile bulgărești ce apăreau în tipografiile românești, sprijineau cauza revoluționarilor bulgari. Tipografia Rădulescu, de pe strada Smîrdan, care a devenit centrul presei emigrației bulgare din București, a imprimat, din 1872, ziarul **Lucrătorul român,** cea dintîi foaie muncitorească cunoscută. Cărturarii bulgari au tradus din scrierile lui Eliade Rădulescu sau discursurile lui Alexandru Ioan Cuza, acestea în versiunea marelui revoluționar bulgar G.S. Rakovski[1], în 1864-1865. Alături de Rakovski, au lucrat în centrele românești Liuben Karavelov, care a dat la iveală periodicul **Znanie,** Hristo Botev și alți revoluționari cu un rol de frunte în mișcarea de eliberare de la 1876-1877. Ziarul lui Rakovski, **Bădăștnost** („Viitorul") a apărut la București, în 1864[2], în limbile bulgară și română, cu aprobarea ministrului de Interne din acea vreme, Mihail Kogălniceanu, și a fost salutat cu căldură de presa românească. La **Otecestvo** („Patria") ziar imprimat în atelierul lui Rădulescu, a colaborat unul din cei mai mari poeți bulgari, Ivan Vazov, în timp ce Hristo Botev, după ce a tipărit **Cuvîntul emigranților bulgari** și **Deșteptătorul** a dat la iveală ziarul **Zname** („Steagul"), cu un mare ecou în anii 1874-1875, în tipografia unde era imprimat și **Svoboda** („Libertatea"); în programul acestui ziar se afirma că emigranții bulgari în România trăiesc aici „într-un stat liber, în care fiece om e liber să-și exprime gîndurile și dorințele sale și de aceea noi denumim ziarul nostru **Svoboda**, al cărui țel este să susțină interesele bulgarilor și să arate poporului bulgar drumul spre independența politică". Exemplarele ce porneau din București au jucat un rol de prim ordin, alături de celelalte publicații, în mobilizarea forțelor care au cucerit independența Bulgariei, cu sprijinul armatelor rusești și române.

În ultimele decenii ale secolului trecut, au fost tipărite și cărți și periodice albaneze, cu precădere la București și Brăila, exprimînd direcții dintre cele mai viguroase ale luptei pentru independență a poporului care-și formase societăți și centre tipografice dincolo de hotarele țării. Societatea „Drita", întemeiată la București în 1884, a ales, în 1887, ca președinte pe istoricul român V.A. Urechia, făcînd să apară un abecedar albanez cu litere latine, de 78 pagini, un manual de lectură și poezii pentru copii, toate datorîndu-se marelui luminător al poporului albanez, Naim Frashëri. La București au văzut lumina tiparului operele literare ale acestui scriitor, ca și cele ale compatrioților săi Grameno și Asdreni. Ziare, ca **Drita, Albanezul-Sqipetari, La Renaissance albanaise** sau **Atdheu** și-au făcut apariția la Brăila, București și Constanța, aducîndu-și contribuția la mobilizarea forțelor în vederea obținerii independenței, aspirație profundă a viteazului popor care, în 1912, a cucerit autonomia țării[3].

Apariția acestor publicații a împlinit activitatea desfășurată de tipografiile din orașele românești care, timp de secole, au dat la iveală cărți în limbile tuturor popoarelor balcanice. Publicațiile pornite din Țara Românească, Moldova și Transilvania au răspîndit lumina în Balcani, au consolidat rezistența împotriva exploatării Imperiului otoman, au mobilizat forțele în lupta revoluționară. Ca o consecință directă a acestei activități, în 1914, a fost întemeiat la București, de către Nicolae Iorga, G. Murgoci și Vasile Pârvan, primul institut de studii sud-est europene din această parte a continentului, iar în 1962 a fost luată hotărîrea, tot pe teritoriu românesc, la Sinaia, de a da viață unei Asociații Internaționale de Studii Sud-Est Europene[4] care să promoveze studiile menite să apropie popoarele, deseori divizate în trecut de marile puteri interesate în această zonă. Valoroasa cooperare culturală balcanică din zilele noastre ne duce astfel cu gîndul, la strădunița cea dintîi a lui Macarie, a tuturor tipografilor și cărturarilor care, din centrele românești, au răspîndit mesaje de dreptate și înțelepciune, de luptă eroică și respect pentru demnitatea omului și a popoarelor.

---

[1] Care s-a stabilit în România în 1863. Vezi **Magazin istoric,** nr. 8/1973.

[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 5/1973.

[3] În noiembrie 1912, Congresul național albanez de la Vlöre a proclamat independența Albaniei — **n.r.**

[4] Vezi **Magazin istoric,** nr. 2/1974.

1930: DEZBATERI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI

LIVIA DANDARA

În perioada dintre cele două războaie mondiale, Parlamentul României a fost adesea arena unor aprinse discuții. În confruntarea de opinii au răsunat glasuri care abordau cu realism, de pe poziții patriotice și dînd expresie unor convingeri democratice, problemele aflate în dezbatere.

Evocăm două secvențe semnificative.

Virgil Madgearu: „Nu vrem să mai auzim numele lui Hitler în acest Parlament"

Expresie a politicii celor mai reacționare cercuri, fascismul s-a lovit, încă de la primele sale manifestări, atît în alte țări, cît și în România, de puternica împotrivire a întregului nostru popor. Datorită luptei desfășurate, sub conducerea Partidului Comunist Român, de masele populare, în primul rînd de clasa muncitoare, ascensiunea fascismului în țara noastră a putut fi barată o lungă perioadă de timp.

Opoziția față de această politică ultrareacționară, condamnarea ei fermă a constituit terenul ce a unit, în numeroase rînduri, oameni politici de păreri și din partide diferite. Un astfel de moment s-a petrecut și în sesiunea Parlamentului din toamna anului 1930, cînd, în unanimitate, membrii acestui înalt for s-au ridicat împotriva încercării lui A.C. Cuza de a elogia fascismul.

Erau vremuri tulburi, nesigure și prevestitoare de noi încercări și privațiuni pentru poporul român. Trecuseră cîteva luni de cînd prințul Carol sosise în țară și, revendicîndu-și pretențiile la tron, devenise regele Carol II. Cuvîntul cel mai uzitat al timpului: criză. Criză monarhică, criză financiară, criză agrară, criză de guvern, criză în partide, criză morală... Schimbări în guvern, manevrări de portofolii ministeriale, disensiuni și dizidențe în partide, declarații contradictorii, zvonuri alarmiste, polemică în gazete. În această atmosferă se deschidea, la 15 noiembrie 1930, cea de-a treia sesiune ordinară a Parlamentului sub legislatura P.N.Ț. (venit la guvern în noiembrie 1928). Parlamentul reflecta în totalitatea sa încordarea și confuzia din viața politică. Deși guvernul (prezidat de G.G. Mironescu) trebuia să se sprijine pe o majoritate în Cameră, din ea lipseau tocmai liderii de frunte ai partidului: Iuliu Maniu (retras „misterios" la Bădăcin), Al. Vaida Voievod (plecat și el la Valea Seacă), Grigore Iunian și alții. Opoziția, cu excepția averescanilor (absenți pe tot timpul dezbaterilor), după luni de boicot parlamentar în trecuta sesiune, participa la dezbateri hotărîtă însă să demonstreze, cu orice preț, incapacitatea de guvernare a noii formații ministeriale național-țărăniste, și, implicit, necesitatea aducerii altor partide la putere.

Un discurs ridicol...

În acest Parlament, dezbinat de patimi și interese politicianiste, au existat însă și momente de autentică coeziune și unanimitate de conduită, inclusiv din partea unor oameni politici care mai tîrziu au evoluat spre dreapta: momentele care vizau interesele naționale vitale ale poporului român confruntat în acea vreme cu pericolul reprezentat de fascismul în ascensiune și revizionismul revanșard extern, care amenințau integritatea și suveranitatea statului nostru.

În după-amiaza zilei de 13 decembrie 1930 și în ședința următoare, în cadrul discuțiilor privind Răspunsul la mesajul tronului a luat cuvîntul și A. C. Cuza, șeful Ligii Apărării Național Creștine[1]. Nu vom stărui asupra

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1969, 11 și 12/1973.

conținutului întregului său discurs. El se rezuma, în esență, la vechile-i teorii antisemite, ridicole și absurde, devenite laitmotiv al tuturor intervențiilor sale, pe care, abuzînd de răbdarea auditoriului, Cuza le-a „dezvoltat" vorbind pe parcursul a două ședințe, opt ore și jumătate! Ceea ce a declanșat o justificată indignare din partea celor de față, a fost invocarea repetată, sfidătoare a ideologiei fasciste și a numelui lui Adolf Hitler, pentru care bătrînul naționalist nu-și ascundea simpatia, mărturisindu-și speranța în victoria ideilor lui.

În Răspunsul la mesaj, guvernul reafirmase hotărîrea României de a urma cu consecvență „politica noastră externă, în concordanță cu aspirațiunile poporului nostru", care „nu putea să urmărească decît țeluri pacifiste, prin respectarea tratatelor în vigoare și o conlucrare cît mai sinceră și mai devotată cu Societatea Națiunilor". Or, spre deosebire de unanimitatea antevorbitorilor parlamentari – de la exponenții majorității național-țărăniste, pînă la adversarii cei mai înverșunați ai ei — care își manifestaseră acordul cu această politică conformă intereselor naționale, A.C. Cuza a făcut opinie separată. Mărturisindu-și totala neîncredere față de Liga Națiunilor, considerînd-o perimată, la fel ca și tratatele de pace postbelice, el a susținut, în fața unei adunări consternate, necesitatea revizuirii tratatelor și a reorganizării Societății Națiunilor.

Cu toate protestele celorlalți parlamentari, el și-a dezvoltat imperturbabil argumentările, apelînd la diverși doctrinari străini, ajungînd să proslăvească — pentru prima oară în Parlamentul românesc — acțiunile nazismului german, apreciat de el ca o „formidabilă mișcare", pronosticînd ziua cînd Parlamentul german „în alcătuirea lui de astăzi" va fi desființat, constituindu-se un altul care „va însemna triumful definitiv al ideii naționale, creștine și arice, antisemite". A continuat să persifleze „șubrezenia" tratatelor de pace din sistemul de la Versailles, subliniind că ceea ce a determinat perimarea lui este tocmai mișcarea din Germania, prin „reușita lui Hitler, despre care dl. ministru de Domenii [V. Madgearu — **n.a.**] se exprimă așa pe deasupra, fără să-și dea seama de însemnătatea ei internațională". Alături de Hitler, a continuat A. C. Cuza, a intervenit un alt om politic „de mare însemnătate", Mussolini, care „cu brutalitatea lui diplomatică voită consideră revizuirea tratatelor în interesul lumii întregi". Apreciind cu sfidare ca „regretabile" izbucnirile celorlalți deputați împotriva lui Hitler, care — după părerea lui — „mîine va fi stăpînul Germaniei [...] și pe care d-ta [Madgearu — **n.a.**] îl insulți în această Cameră a României unde, eu îl apăr", Cuza nu ezita să amenințe (vizîndu-l tot pe Madgearu): „Dumneata mîine vei fi înregistrat la Berlin că ai spus în Parlamentul românesc că nu permiți să se rostească numele lui Hitler".

...și un torent de replici viguroase

În tot timpul celor opt ore și jumătate cît și-a rostit A. C. Cuza aberantul discurs, ceilalți parlamentari, indiferent de culoarea politică pe care o reprezentau (liberali, țărăniști, național-democrați, socialiști etc.) l-au interpelat virulent pe vorbitor, demonstrînd cît de străin îi este poporului român partidul pe care îl reprezenta, condamnînd doctrina și politica externă trădătoare a șefului L.A.N.C.-ului. Redăm doar cîteva dintre aceste intervenții, semnificative pentru starea de spirit profund patriotică, antifascistă a parlamentarilor români, și, totodată, pentru spiritul democratic de care erau animați în acele momente.

Virgil Madgearu (ministru al Agriculturii și Domeniilor): „...Consider ca lipsit de sentimentul cel mai elementar de responsabilitate atacul dvs. împotriva Societății Națiunilor. De altminteri, sînteți absolut singularizat în această atitudine, pentru că întreaga națiune română privește cu toată încrederea la opera de pace a Societății Națiunilor [...] D-ta ești prea bătrîn ca să-ți pese de oamenii cari ar pieri într-un nou război, dacă teoriile lui Hitler ar învinge. Ridicol este tot discursul d-tale de la început pînă la sfîrșit. Vorbește de România. Nu vrem să mai auzim numele lui Hitler în acest Parlament [...] Țin să afirm, d-le Cuza, că din fericire pentru această țară sînteți singurul om care gîndiți, așa cum ați arătat că gîndiți în această chestiune. Toate partidele politice răspunzătoare de destinele acestei țări sînt împotriva acestor păreri, cu totul singuratice, pe care dvs. le-ați exprimat astăzi de la această tribună".

M. Ralea: „Ați devenit o curiozitate de muzeu! Dacă ai avea conștiință, d-le Cuza, te-ai rușina să mai vorbești aici".

Petre C. Andrei: „[Aici, în Parlament — **n.a.**] nu ești între copiii [studenții — **n.a.**] ale căror capete le zăpăcești d-ta. Nu-ți este permis să spui aberațiuni de asemenea natură, care sînt demne de un creier obosit și ajuns la adînci bătrînețe. Te rog să fii cuviincios și dacă nu poți să vorbești cuviincios, să nu mai pîngărești tribuna [...] Așa creștere cum le-ai dat d-ta adepților d-tale, ar trebui să te facă să fii răspunzător față de d-ta însuți și să te mustre conștiința, dacă mai ai conștiință. Ai zăpăcit copii nevinovați, ești autorul moral al asasinatului lui Manciu [...] Datorită acțiunii d-tale în această materie, nu mai însemnezi nimic la Universitatea din Iași".

D. Manu (vicepreședinte al Adunării): „Cum justificați aici, chiar nota cea dureroasă nouă, nota revizuirii tratatelor pe baza căreia s-a ales acest partid[1] pe care veniți acum să-l aduceți de pildă Parlamentului nostru? Te rog, de aceea, să nu mai faci paradă de națio-

[1] Manu se referă la campania purtată de hitleriști pentru revizuirea sistemului de tratate de la Versailles, folosită de naziști drept principal argument electoral — **n. a.**

nalism, pentru că d-ta trădezi această cauză națională".

Apărîndu-l pe **I.G. Duca** (absent din ședința Parlamentului), care fusese atacat de Cuza în discursul său pentru faptul că la Oradea, într-o cuvîntare, își exprimase convingerea că românii își vor apăra țara „pînă la ultima picătură de sînge", deputatul național-țărănist, **Eduard Mirto** s-a făcut ecoul întregii Camere, apreciind că Duca „merită toate aplauzele".

I. Mihalache (ministru de Interne): „D-le Cuza, și dacă națiunea, luîndu-vă în serios, v-ar aduce la putere, cam ce ați face?"

Pregătit să răspundă la o asemenea întrebare, președintele L.A.N.C.-ului, în rîsetele întregului auditoriu, a dat citire unui memoriu, cu multe paragrafe și puncte, înaintat — spunea el — lui Carol II încă din septembrie 1930, care cuprindea o prezentare detaliată a doctrinei cuziste și un plan de guvernare în care partidele, Parlamentul, democrația ș.a.m.d., erau sortite să dispară în eventualitatea că regele și-ar fi însușit dezideratele cuziste.

Exprimînd indignarea Camerei, **C. Gongopol** a rostit un aspru discurs în dubla sa calitate: de deputat și fost student al ex-profesorului de economie politică. Explicînd care era adevărul în legătură cu „popularitatea" doctrinei lui Cuza în Universitate, el aprecia că aceasta era doar o iluzie, căci studenții nu se lasă tîrîți într-o astfel de politică. „Dacă vă închipuiți că acel tineret zglobiu, neexperimentat, pornit către un entuziasm factice [...] dacă vă închipuiți că aplecîndu-se peste discursul dv. — cînd poate un frate al lor, sau un văr, sau un părinte, au căzut între cei 800 de mii[1] cari au murit spre a clădi ceea ce dvs. încercați a dărîma — dacă vă închipuiți că nu vor fi turburate conștiințele lor și dacă credeți că puteți justifica în ochii lor concursul pe care îl dați fabricilor de sticlă din România [aluzie la spargerea geamurilor de la prăvăliile evreiești — **n.a.**], prin încercarea criminală de a destrăma tot ceea ce este reazăm sufletesc al țării acesteia [...], să-mi dați voie, d-le Cuza, să deplîng pe dascălul care a putut și poate să pervertească atît de adînc, printr-o obsesiune diabolică" o parte din acest tineret.

Dar nu numai numeroasele interpelări au dat măsura atitudinii parlamentarilor români. Întreaga atmosferă din Cameră a fost deosebit de agitată în timpul celor două ședințe în care A. C. Cuza și-a rostit cuvîntarea. Cum balcoanele erau arhipline de asistență publică și ziariști și cum se știa că în zilele următoare opinia publică internă și internațională va lua cunoștință de cele întîmplate în Parlamentul român, la sfîrșitul discursului lui Cuza, un deputat — **Emil Fagure,** ziarist independent, fost membru al Partidului Social-Democrat, directorul cotidianului **Lupta** — a făcut propunerea de a se trimite o telegramă Societății Națiunilor, în care să fie exprimat profundul atașament al României față de opera de garantare a tratatelor și a păcii de către forumul internațional de la Geneva. Propunerea a determinat o remarcabilă intervenție a savantului **Nicolae Iorga:** „Cred că ar fi inutil. Este așa bine știut că noi avem și nu putem avea decît o singură politică. Nu putem să fim noi înșine adversarii noștri. Pe de altă parte, politica pe care România a făcut-o și rezultatele la care a ajuns în marginile dreptății sale netăgăduite, sînt binecunoscute și aceste rezultate au fost totdeauna susținute de Liga Națiunilor, care a cinstit România alegîndu-și ca președinte pe unul din cei mai distinși oameni politici români [N. Titulescu — **n.a.**], încît a reveni asupra unor sentimente pe care le știe toată lumea, ar însemna să se arate că aceste sentimente au slăbit în sufletul nostru al tuturor. De aceea, cred că nu e bine să insistăm tocmai asupra lucrurilor în care credem mai mult și de care sîntem mai nedespărțiți, în toată dezvoltarea politicii noastre".

* * *

Atitudinea demnă, plină de patriotism, de respingere a ideologiei fasciste s-a manifestat deseori, în decursul deceniului patru, la mulți dintre parlamentarii care luaseră cuvîntul în cadrul acestor două ședințe. Lor li s-au adăugat și alte personalități politice. Confruntările cu fascismul — intern și extern — au determinat dezvoltarea unei puternice mișcări antifasciste, iar unii dintre deputați — Virgil Madgearu, Petre Andrei, Nicolae Iorga — alături de alte personalități cunoscute pentru crezul lor antifascist — I. G. Duca, Armand Călinescu, Victor Iamandi — au plătit cu viața convingerile lor.

Nicolae Iorga:
„România nu are prisos de oameni"

Momente semnificative pentru poziția lucidă pe care s-au situat unii oameni politici ai vremii față de realitățile cu care era confruntată țara găsim și în dezbaterile parlamentare din anul 1929. Criza economică începuse să-și arate devastatoarele efecte. Guvernul național-țărănist încerca, între altele, să „rezolve" tot mai mult acuta problemă a șomajului prin stimularea emigrărilor. În ședința Parlamentului din 20 februarie, un deputat a cerut miniștrilor de resort să urgen-

[1] Referire la pierderile umane suportate de poporul român în timpul primului război mondial — **n.r.**

teze eliberarea pașapoartelor pentru toți cei care, mînați de sărăcie, voiau să emigreze spre diferite „pămînturi ale făgăduinței". A răspuns ministrul secretar de Stat Voicu Nițescu. El a arătat că S.U.A. fixase pentru țara noastră o cotă anuală de cca. 600 emigranți, cotă care și fusese acoperită pe anul în curs; în ceea ce privește Canada, care fixase cota de 1 200 oameni — formalitățile erau complicate. Dar, a continuat ministrul, guvernul a făcut și va face demersurile atît pentru mărirea cotei de emigrare, cît și pentru simplificarea formalităților.

În cuvîntul său, Nicolae Iorga a protestat vehement împotriva acestei atitudini față de soarta oamenilor, arătînd că țara nu are nici un interes să fie sărăcită de țărani și de muncitori, că aceștia, ajunși pe alte meleaguri, vor fi întrebuințați „la ultimele funcțiuni", fiind obligați să facă „ceea ce nu fac americanii", care „pentru aceea îi și primesc, nu pentru binele lor!".

Unii reprezentanți ai guvernului au încercat să explice că solicitanții se găseau într-o situație economică dezastruoasă, că nu li se puteau oferi locuri de muncă, că în Valea Jiului șomerii nu aveau unde să fie plasați... Iorga a replicat, indicînd o serie de soluții — lucrări publice, reducerea aparatului birocratic — care să ofere oamenilor posibilitatea de a munci: „Mai tăiați din funcționarii inutili [...], mai tăiați de aiurea și dați țăranilor de lucru și țineți-i în țară". „Tot sîngele îmi clocotește în vine — a adăugat el — cînd aud lucrurile acestea".

În continuare, marele istoric a evocat adevărata soartă a celor emigrați. În timpul unei vizite pe care o făcuse în Portugalia, văzuse la Porto cetățeni români care, întorși din Brazilia, nu mai aveau posibilități materiale pentru a-și continua drumul pînă acasă. Cu toată intervenția sa pentru grabnica lor repatriere, a aflat că oficialitățile portugheze negăsind bani, „ca să nu-i mai țină de pomană în Porto, i-au trimis în Uganda." „Apoi să iasă românii din țara lor — a exclamat cu amărăciune Iorga — ca să pață ceea ce au pățit ceilalți din Brazilia, apoi orice s-ar zice, orice intervenție diplomatică și orice drept al cetățenilor [s-ar invoca] — eu pe mizerabilul care îmi fură pe fratele meu cel mai bun și-l pune în robia aceasta, eu îl apuc de gît și-l bag la închisoare".

În ședința Parlamentului din 13 martie 1929, Iorga a avut o nouă intervenție, pe aceeași temă. Ea a fost determinată de o publicație a prefectului de Bacău ce aducea la cunoștința „muncitorilor fără lucru" că dacă voiau să plece în Franța (unde s-ar fi găsit „ocupațiune în agricultură și industrie") trebuiau să se prezinte pînă la 8 martie 1929 la Oficiul de plasare Bacău. Contrariat de oficializarea acestei acțiuni, un deputat l-a interpelat pe I. Răducanu, ministrul Muncii, asupra „zelului" prefectului de Bacău. În răspunsul său, ministrul a arătat că guvernul francez era dispus să primească în unele întreprinderi industriale și în agricultură lucrători din România. În consecință, Ministerul Muncii a considerat de datoria sa să facă o investigație asupra numărului disponibil al muncitorilor amatori, deoarece statul român nu dispunea de mijloace materiale îndestulătoare pentru a înlătura șomajul.

Și de această dată, Iorga a reacționat indignat, considerînd că „România nu are prisos de oameni", că „exportul" românilor nu era o soluție și că altele trebuiau să fie măsurile guvernului pentru evitarea șomajului. Relevînd faptul că, pentru masele muncitoare, condițiile de viață din România de atunci nu erau deloc ușoare, marele savant sublinia, în spiritul unui înalt patriotism că tocmai de aceea „trebuie să aibă cineva o înaltă cultură a inimii ca să facă ceea ce fac cîțiva dintre ai noștri, între care am plăcerea să mă număr și eu, care, **dacă ar fi țara de o mie de ori mai rea, înțeleg aici să le rămînă și munca și oasele".**

PLANȘELE NOASTRE

① **În ciuda portretului fizic respingător pe care i l-au lăsat istoricii, Ludovic XI este înfățișat de pictorul anonim ca un tînăr cu o privire visătoare, citind versuri dintr-o carte în formă de inimă (Ludovic cel Stăruitor și misterioasa sa moarte,** p. 52)

② ③ **Învestitura domnilor din țările române se făcea conform unui fastuos ceremonial, care confirma statutul special al principatelor. În imagine, alaiul domnitorului Țării Românești, Constantin Ipsilanti (1802-1806) mergînd la Sublima Poartă pentru a primi învestitura: domnitorul Ipsilanti (1); boierii munteni (2); căpetenia ienicerilor (3); ienicerii (4). Acuarelă de Anca Brucan după Marcu Calfa — Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (Ceremonialul domnesc, moștenire a Bizanțului,** p. 11)

④ **Siegfried (a), Brunhilde (b), Gunther (c), și unul dintre pitici (d) stăpîni ai unei comori uriașe (Cîntecul nibelungilor,** p. 33)

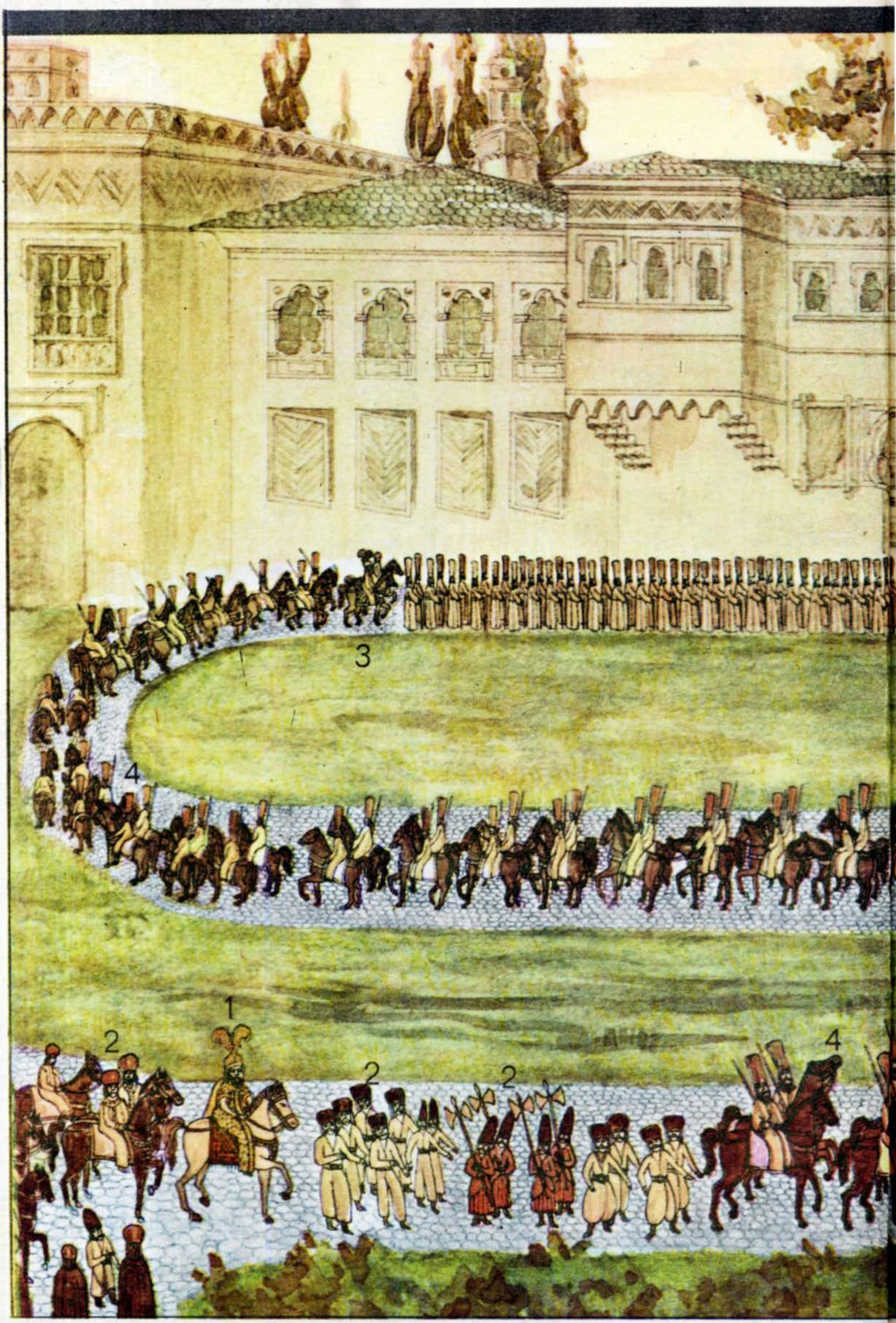
3
4
1
2
2
2
4

4
2
4
4
2

a

b

c

d

CÎNTECUL NIBELUNGILOR
între fabulația legendară și adevărul istoric

HELMUT BERNDT

Habent sua fata libelli (cărțile își au destinul lor) spunea grămăticul Terentianus Maurus. Devenită adagiu adeseori citat, observația e valabilă și pentru Cîntecul nibelungilor, această celebră culegere de cîntece de vitejie, care a cunoscut, în multiseculara ei existență, cînd somnul colbuit în uitarea bibliotecilor mănăstirești, cînd pasionatul interes, atît al cărturarilor cît și al publicului larg.

Obiect de analiză a istoricilor, filologilor, folcloriștilor și criticilor literari, sursă de inspirație pentru opere de mare valoare, epopeea a rămas în patrimoniul culturii mondiale și pentru meritul de a fi constituit sursa de inspirație a dramei wagneriene, care avea să culmineze cu vestita tetralogie Inelul nibelungilor, alcătuită din operele: Aurul Rinului, Walkyria, Siegfried și Amurgul zeilor.

Din nefericire, naivele și frustele cînturi medievale cu viteji cavaleri ucigători de balauri fioroși, cu inestimabile comori, regine frumoase, dar care nu se dădeau în lături de la răzbunări pline de cruzime, cu neprihănite walkyrii, nelipsite însă de șiretenie — aceste cînturi, recitate de rătăcitorii menestreli[1] din castel în castel, au fost preluate, odată cu ascensiunea politică a lui Hitler, și de către ideologii naziști și utilizate drept argument pentru o nouă mitologie a agresiunilor, cruzimii și brutalității. Dar, după ce în bunkerul berlinez a coborît amurgul pseudozeilor fasciști, s-au restabilit valorile reale ale unei opere nedreptățite prin falsificarea interpretărilor. Cu seriozitate, cu scrupul științific, cu interes pentru izvoare, cu respect față de text și față de adevăratele lui semnificații.

Cartea lui Helmut Berndt, intitulată A 40-a aventură[2], și din care revista Magazin istoric reproduce cîteva fragmente, își propune să extragă adevărul istoric din bogăția de fapte, portrete, întîmplări și bătălii transfigurate de legendă și incluse în cele 39 „aventuri" în care este împărțită versiunea clasică a epopeii. Acestora, Berndt ține să le adauge, prin cartea sa, o a 40-a, modernă, aceea a confruntării faptelor, riguros verificabile prin cronici și alte dovezi certe ale trecutului, cu jocul de irizări și umbre ale fabuloasei narațiuni a cîntecelor cavalerești.

Originile poemului nibelungilor se situează în secolul VI al erei noastre, miturile lui circulînd în țara francilor, în Scandinavia și în Islanda. De aici, adus de menestreli, poemul a trecut și în teritoriile altor populații germanice, cunoscînd o serie de metamorfoze, adăugiri și interpolări, care au condus la constituirea, în sec. XII, a formei sale definitive. Potrivit legendei, nibelungii erau un popor de pitici[3], posesori ai unei comori uriașe, Nibelungenhort, și care își luaseră numele după regele lor Nibelung („Fiul ceții"), adică al lumii subpămîntene. Dar nestematele erau rîvnite de viteazul Siegfried, care, în fruntea unei cete de războinici, i-a învins pe pitici și le-a răpit nu numai comoara, ci și numele de nibelungi. Și ei sînt însă înfrînți de burgunzi, care le iau tezaurul și denumirea de nibelungi, sub care îi aflăm în versiunea definitivă a poemului. În această ultimă formă a operei, se povestește și despre dragostea lui Siegfried pentru frumoasa Krimhilde, sora lui Gunther, regele burgund cu scaunul de domnie în orașul Worms. Gunther, care o dorește pe neprihănita walkyrie Brunhilde, regina Islandei, făgăduiește lui Siegfried mîna sorei sale, cu condiția ca acesta să-l ajute să o cucerească pe dîrza suverană nordică. Viteazul izbutește acest tur de forță și astfel legenda consemnează două căsătorii: cea a lui Siegfried cu Krimhilde și cea a lui Gunther cu Brunhilde.

Dar o ceartă cumplită între regine tulbură bunele raporturi dintre cele două cupluri. Rănită în demnitatea ei de către Krimhilde, Brunhilde caută răzbunare. Hagen, vasalul ei, se oferă s-o ajute. În cursul unei vînători, Siegfried e ucis prin vicleșug. Moartea viteazului constituie nu numai unul dintre cele mai dramatice momente ale poemului, dar și punctul de pornire al unei noi serii de cînturi pline de „suspense". Krimhilde, rămasă văduvă,

---

[1] Menestrel: cîntăreț, recitator, poet, muzician și instrumentist în evul mediu.

[2] Helmut Berndt, **Das 40. Albenteuer auf den Spuren des Nibelungenliedes,** Gerhard Stalling Verlag, Oldenburg und Hamburg, 1968.

[3] Acest punct a fost „omis" ca din întîmplare de ideologii naziști, care au căutat să folosească mitul nibelungic pentru teoria „supra-oamenilor" — **n.r.**

se căsătorește — cu intenția de a se răzbuna — cu Attila, regele hunilor (în Cîntecul nibelungilor **acesta poartă numele de Etzel). Ea reușește apoi să-l atragă pe Gunther, fratele său și soțul rivalei ei, în teritoriul stăpînit de huni și face astfel încît burgunzii să fie atacați și zdrobiți. Înfrîngerea burgunzilor — spune legenda — a fost atît de cumplită, încît, dintre toți războinicii lui Gunther, nu a mai rămas în viață decît Hagen, căruia însăși Krimhilde i-a tăiat capul cu spada rămasă de la Siegfried. Nu mult după aceea însă Krimhilde a fost ucisă, la rîndul ei, de Hildebrand, vasalul lui Dietrich von Bern, regele ostrogoților, pe care istoria îl înregistrează sub numele de Theodoric.**

Ce ne spune istoria despre acești burgunzi? Menționați de Pliniu cel Bătrîn, în Istoria naturală, **ca fiind de origine germanică, ei s-au stabilit, pe la mijlocul sec. IV, cu sprijinul Romei, care-i folosea pentru a apăra granițele imperiului, în Renania, în jurul cetății Worms, des menționată în** Cîntecul nibelungilor. **Lupta dintre huni și burgunzi, relatată în poem, a avut loc efectiv la 437 și regele Gunther — care a trăit nu numai în legendă — a pierit, într-adevăr, atunci. După înfrîngere, burgunzii s-au așezat, tot cu ajutor roman, în Sabaudia (Savoia de astăzi), teritoriu din jurul Lacului Leman în Franța și Elveția actuale, de unde s-au răspîndit și în părțile Lyonului. La 534 au fost supuși de către franci.**

Îi dăm cuvîntul lui H. Berndt pentru a vedea în ce măsură reușește să găsească în paginile Cîntecului nibelungilor **urme ale faptelor istorice din acel început de ev mediu.**

Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

L. SĂRĂȚEANU

Sîngeroasele răzbunări ale reginelor

Grigore din Tours (540-594) episcop și istoric, descendent al unei familii senatoriale înstărite, scrie în lucrarea sa **Historia Francorum,** că în a doua jumătate a sec. VI, trăia în Spania, Brunehaut, fiica lui Atanaghild, regele vizigoților. De o rară frumusețe, ea a fost cerută în căsătorie de Sigebert I, regele Austrasiei, regat constituit în partea răsăriteană a Galiei, ca urmare a împărțirii succesiunii lui Chlotar[1].

Iată cum zugrăvește Grigore din Tours cele petrecute în anul 567: „Regele Sigebert, care-și văzuse frații însoțindu-se cu soațe mai prejos de ei și luînd drept neveste, spre marea lor dezonoare, pînă și pe slujnicile lor, trimise în Spania ambasadori încărcați cu daruri de preț, pentru a cere în căsătorie pe Brunehaut, fiica regelui Atanaghild. Era o fată tînără, cu purtări alese, mîndră la chip, cinstită și cuviincioasă în deprinderi, de folos la sfat și cu vorbă plăcută.

Tatăl ei încuviință să i-o dea și trimise regelui daruri bogate".

Fratele lui Sigebert, Chilperic I, regele Neustriei, om de mare cultură, a fost adînc mișcat de ținuta demnă a principesei Brunehaut, de distincția, tactul politic și inteligența ei. De aceea, s-a hotărît să ceară mîna celei de-a doua fiice a regelui Atanaghild, Galeswinthe.

Regele vizigoților a trimis-o în Neustria, însoțită de un alai numeros, încărcată cu mari bogății; aci s-au desfășurat noi serbări, cu nimic mai prejos decît cele prilejuite de nunta lui Brunehaut.

Dar Chilperic avea o țiitoare, pe Fredegonda, fostă slujnică a primei sale soții, Audovere, ferecată pe vecie într-o mănăstire ca urmare a uneltirilor acestei desfrînate. Curînd, Fredegonda s-a descotorosit și de Galeswinthe, sora lui Brunehaut, plătind un ucigaș, care a sugrumat-o în pat [mai tîrziu, Chilperic s-a căsătorit cu Fredegonda — **n.r.**].

Cuprinsă de furie și jurînd să se răzbune, Brunehaut s-a înfruntat cu Fredegonda ani și ani, lupta fiind dusă mai departe de urmașii lor.

Nu după mult timp, Sigebert a intrat în conflict cu fratele său, Chilperic. După mai bine de zece ani de război, cînd Sigebert era pe cale de a dobîndi o victorie hotărîtoare, nobilii din Neustria l-au înștiințat că vor să-l aleagă rege, fiind decișI să-l alunge pe Chilperic. Încîntat, a răspuns invitației lor și i-a întîlnit în apropiere de Vitry.

Iată cum descrie scena întîlnirii Grigore din Tours: „Odată sosit într-un sat pre nume Votry, el strînse întreaga armie, care-l ridică pe un scut și-l aclamă drept rege. Două slugi ale reginei Fredegonda, însă, căzute pradă vrăjitoriei, se apropiară de domn, înarmate cu cuțite, numite de vulg **scramasaxes**[2], tăișul lor fiind și otrăvit. Fiecare îl izbi din cîte o parte. El dădu un strigăt și se prăbuși, pentru ca, după puțină vreme, să-și dea duhul".

Fredegonda, frumoasă dar aspră, ambițioasă și lipsită de scrupule, considera asasinatul ca un mijloc excelent pentru a-și atinge țelurile. Ea se asemăna cu legendara Krimhilde care, măritîndu-se cu Etzel după moartea lui Siegfried, nu s-a dat în lături să-și masacreze, pe altarul răzbunării, rudele cele mai apropiate. Fredegonda, regina Neustriei, și Krimhilde, regina hunilor, au devenit „femei demoni", precum se spune în **Cîntecul nibelungilor.**

Rivalitatea dintre cele două regine a devenit și mai cumplită după ce Brunehaut, în urma morții lui Sigebert, s-a remăritat tocmai cu un fiu vitreg al Fredegondei, Meroveu,

---

[1] În sec. V, în fosta Galie romană fusese întemeiat regatul francilor. La moartea lui Chlotar I (497-561), regatul se împarte între fiii săi: Sigebert I (561-575) devine rege al Austrasiei (estul fostei Galii), Chilperic I (561-584) ia în stăpînire Neustria (în nord-vestul Galiei), iar Gontran (561-593) ajunge regele Burgundiei, aflată în partea centrală a Galiei.

[2] Cuțite de război, armă specifică perioadei merovingiene — **n.t.**

băiatul lui Chilperic şi al primei soţii a acestuia, Audovere; Meroveu lua deci în căsătorie pe propria-i mătuşă.

Nunta a fost celebrată de episcopul Pretext; în furia ei turbată, Fredegonda a pus ca episcopul să fie înjungheat în Catedrala din Rouen. Venit la funeraliile acestuia, episcopul Romacher de Coutances a fost otrăvit.

Ca şi cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns, Fredegonda a pus la cale, fără a se cunoaşte exact în ce împrejurări, sinuciderea lui Meroveu, al doilea soţ al lui Brunehaut; mai tîrziu, din ordinul aceleiaşi Fredegonda au fost asasinaţi ceilalţi fii ai reginei Audovere, iar în anul 580 însăşi nefericita prizonieră a mănăstirii.

Cînd, în cele din urmă, în 584 a murit în chip misterios şi Chilperic, lumea a acuzat-o pe Fredegonda că şi-a ucis soţul. Atunci ea a fugit la cumnatul său, Gontran, care domnea peste Burgundia, cerîndu-i protecţie. Cînd Gontran a decedat, în 593, domeniile lui nu au revenit fiului Fredegondei, Chlotar II, ci fiului reginei Brunehaut, Childebert II. Rivalitatea dintre cele două regine nu avea să mai dăinuie însă mult, pentru că, în 597, Fredegonda a murit şi ura ei împotriva lui Brunehaut s-a transmis lui Chlotar II.

Între timp, Brunehaut începuse să domnească în chip de regentă asupra Austrasiei şi Burgundiei, întrucît fiul ei, Childebert II, decedase în 596 lăsînd doi copii minori, pe Theodebert II şi Thierry II. Mai tîrziu, între cei doi au izbucnit grave neînţelegeri; în cele din urmă, Thierry l-a omorît pe fratele său. După care, ajutat de bunica lui, vrînd să adauge regatului său şi Neustria, a început pregătiri de război împotriva lui Chlotar II, fiul Fredegondei. Cum însă şi Thierry a murit curînd, Brunehaut a desemnat drept rege pe strănepotul ei, Siegebert II. Deoarece acesta nu avea decît 11 ani, vizigota şi-a asumat regenţa, de data aceasta pentru a treia generaţie a descendenţilor săi.

Vrăjmăşia seniorilor feudali

Războiul împotriva lui Chlotar a fost amînat şi regina, împreună cu strănepotul ei, au plecat la Worms. Prezenţa lor acolo este atestată de numeroase surse, printre care şi cronicile lui Fredegair şi Aimoin. Aşadar, personajul istoric Brunehaut şi-a avut reşedinţa pe malurile Rinului, asemenea legendarei Brunhilde, soţia lui Gunther, regele burgunzilor.

Aici, la Worms, s-a pregătit ea de luptă, deoarece, în cele trei părţi ale imperiului, marii seniori îi erau ostili. Fiul Fredegondei reuşise să adune în jurul lui un mare număr de nemulţumiţi, atît în Neustria şi Austrasia, cît şi în Burgundia. Atît de mult se întinsese această răzmeriţă încît, la un moment dat, Brunehaut nu mai avea aproape nici un nobil alături de ea. Disperată, s-a refugiat în reşedinţa de la Orb, pe malurile lacului Neuchâtel. Aici, însă, puţina sa gardă a fost atacată de conetabilul Herpon şi regina a fost luată prizonieră, fiind dusă împreună cu ai săi la Renève, în faţa lui Chlotar II.

Acesta a executat pe toţi descendenţii lui Thierry, în afară de unul; apoi, a acuzat-o pe mătuşa lui de a fi provocat moartea a zece principi franci pentru ca, în cele din urmă, să se răzbune pe ea, aşa cum a dorit-o Fredegonda timp de ani şi ani. Fredegair, cronicar al sec. VII, descrie astfel sfîrşitul reginei Brunehaut, petrecut în anul 613: „Chlotar puse de-o schingiuiră în fel şi chip, preţ de trei zile, iar apoi, după ce o purtară pe o cămilă prin mijlocul armiilor, o legară de coada unui cal, care fu mînat în galop; ea muri astfel zdrobită, şi în chinuri groaznice".

Brunehaut a intenţionat să făurească un mare regat unificat, supus unei cîrmuiri puternice, avînd drept model Imperiul roman. Ea a instaurat un nou regim fiscal şi a modificat regimul cadastral astfel încît cei bogaţi plăteau dări mai mari decît cei săraci. Vrînd să înlesnească şi să dezvolte negoţul, a dispus întreţinerea drumurilor celtice şi romane unele păstrîndu-i numele pînă azi: sînt „şoselele Brunehaut" sau „şoselele reginei".

A întreţinut o corespondenţă vastă, între alţii cu papa Grigore I, care i-a trimis relicve sfinte pentru bisericile înălţate de dînsa. De fapt, ceea ce dorea înainte de toate Brunehaut era să stabilească legături cît mai strînse între Roma şi regatele francilor, să le asigure acestora din urmă cea mai mare parte din moştenirea culturii romane. Dar autorităţile civile şi religioase, foarte nemulţumite de măsurile luate de ea, se temeau — şi nu fără motiv — că regina merovingiană va reduce în chip periculos rolul şi locul ocupat de feudali. După execuţie, corpul reginei a fost ars, iar cenuşa depusă la Autun, în Mănăstirea Saint-Martin. Sarcofagul cu cenuşa reginei Brunehaut, depus sub altarul principal, a rămas acolo secole întregi. Tîrziu, în 1462, sicriul de plumb a fost transportat în Catedrala din Autun, aşezat într-unul de marmură, înălţat pe nişte coloane. Tot atunci, cardinalul Rolin a pus să se construiască deasupra un arc de triumf, pe care a fost gravată o inscripţie ce preamărea pe „Crăiasa Franciei Brunehaut".

Conflictul său cu Fredegonda poate să fi fost unul dintre izvoarele **Cîntecului nibelungilor,** dat fiind că între personajul istoric Brunehaut şi legendara Brunhilde există similitudini frapante: ambele veneau din ţări îndepărtate, aveau o energie necruţătoare, locuiseră o vreme la Worms şi-şi aveau reşedinţa în Burgundia.

În româneşte de
Sergiu STANCIU

„DUCELE RAMUNC"
și Țara Românească

Dr. ADOLF ARMBRUSTER

Celebra operă poetică scrisă în secolul XII în mittelhochdeutsch, **adică în limba germană medie „de sus" (vorbită în sec. XII în ținuturile muntoase din sudul Germaniei) și căreia Helmut Berndt i-a adăugat, în articolul precedent, a patruzecea aventură, conține și cîteva mențiuni de mare interes pentru istoria țării noastre. Descriind sosirea participanților la nunta Krimhildei cu Attila, autorul anonim al poemului a inclus între ei și pe** „der herzoge Râmunc ûzer Vlâchen lant" **— ducele Ramunc din Țara Românilor. Iată versurile respective, în tălmăcirea poetică a prof. dr. Virgil Tempeanu: „Venea pe cai sălbatici, cu șapte sute-ostași, / Însuși Ramunc cneazul, ce-avea al său sălaș / În Țara Valahiei..."** (Cîntecul nibelungilor, **București, 1964, p. 300). Istoricii, români și străini, care s-au întrebat dacă acest „duce Ramunc" reprezintă o realitate istorică a veacului V e.n. — cel al evenimentelor — sau doar reflectă o stare de lucruri din sec. XII, au ajuns la rezultate uneori contradictorii. Cunoscutul medievist român dr. Adolf Armbruster a consacrat acestei probleme un amplu studiu, publicat în limba germană în** Revue roumaine d'histoire, **nr. 1/XII, 1973. În cele ce urmează, reluăm principalele idei și demonstrații ale acestui studiu.**

Pro și contra

În istoriografia românească din veacul trecut, **Cîntecul nibelungilor** a apărut condiționat de două împrejurări: în primul rînd, existența unor valoroase ediții critice ale **Cîntecului,** valabile și azi; în al doilea rînd, apariția **Studiilor românești** (Leipzig, 1871), în care Robert Roesler a încercat să conteste continuitatea poporului român. Replicîndu-i, patru ani mai tîrziu, prin **Istoria critică a românilor,** B. P. Hasdeu a completat istoria feudală timpurie a românilor cu numeroase date și interpretări noi; în acest context, el a atras atenția și asupra **Cîntecului nibelungilor,** arătînd că această operă literară poate fi privită și ca o însemnată sursă istorică.

Alți doi istorici români de frunte de atunci, A.D. Xenopol și D. Onciul, s-au ocupat, cam în același timp, de **Cîntecul nibelungilor** ca izvor istoric. Este foarte greu de precizat căruia dintre cei doi îi revine meritul de a fi atras mai întîi atenția asupra lui Ramunc. A. D. Xenopol l-a amintit pe Ramunc în lucrarea sa **Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană,** apărută în 1884, iar D. Onciul un an mai tîrziu, în replica sa la scrierea lui A.D. Xenopol. Dar Onciul se ocupase de Ramunc și mai înainte (1883-1884) într-o lucrare netipărită și pierdută, consacrată, în anii de studenție, începuturilor statelor feudale românești.

După părerea lui A. D. Xenopol, Ramunc nu este altceva decît numele poporului român, transmis asupra conducătorului său; în transcrierea germană, **român** a devenit **Ramunc.** Menționarea valahilor — prin care A.D. Xenopol a înțeles exclusiv pe românii de la nord de Dunăre — era explicată prin pătrunderea numelui poporului român în conștiința epocii, datorită primelor două cruciade (1096-1099, 1147-1149)[1].

D. Onciul s-a raliat părerii lui Xenopol, după care Ramunc ascunde numele poporului român, pătruns în conștiința epocii datorită primelor două cruciade. Față de acestea, el a adăugat însă și două opinii personale: a) deoarece **valahii** sînt menționați în același timp cu pecenegii — popor migrator care a năvălit pe pămîntul țării noastre la mijlocul sec. XI — acest capitol al **Cîntecului nibelungilor** trebuie să fi fost conceput la sfîrșitul sec. XI sau la începutul sec. XII, căci numai pe atunci aceste două popoare locuiau împreună la Dunărea de Jos; b) **Țara valahilor,** din care plecase Ramunc, era situată, după toate probabilitățile, în Oltenia de mai tîrziu. D. Onciul și-a păstrat aceste opinii despre Ramunc și despre valahii menționați în **Cîntecul nibelungilor** în toate lucrările sale ulterioare.

Părerile emise de A.D. Xenopol și D. Onciul în ultimele decenii ale sec. XIX, cu privire la Ramunc și românii din **Cîntecul nibelungilor,** și-au păstrat timp îndelungat o autoritate necontestată.

În ceea ce-i privește pe autorii străini, unii dintre aceștia ca Fritz Schuster și Istvan

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1971.

Kniesza, au socotit că în **Cîntecul nibelungilor** sînt reflectate cu limpezime doar stările de lucruri contemporane cu autorul lucrării şi că, prin urmare, toate referirile la români, deşi au fost devansate de acesta în epoca lui Attila, nu pot fi luate în consideraţie pentru justificarea continuităţii poporului român în spaţiul dacic. Alăturîndu-se noilor roeslerieni, Schuster şi-a expus şi punctul său de vedere în privinţa lui Ramunc: în faţa ochilor autorului **Cîntecului nibelungilor** se afla imaginea vie a unui conducător valah, care nu putea fi nimeni altul decît... Ioniţă Asan (Caloian), ţarul valahilor şi bulgarilor[1].

Aşadar, într-o singură privinţă există un acord deplin între toţi istoricii care s-au ocupat de românii din **Cîntecul nibelungilor: autorul epopeii a avut atunci în vedere stările de lucruri contemporane cu el (sec. XI-XII).**

Un cavaler desăvîrşit

Pornind de la această treaptă a cercetărilor, ne-am propus să reanalizăm informaţia existentă. Reamintim mai întîi, că românii sînt menţionaţi în **Cîntecul nibelungilor** de trei ori: o dată, cînd autorul se străduieşte să înfăţişeze autoritatea şi splendoarea curţii lui Attila, a cărui forţă era evidenţiată, între altele, de popoarele pe care le supusese; a doua oară, cu prilejul unui turnir la curtea regelui hunilor. În partea a doua a cîntecului, cunoscută sub numele de **Tînguirea,** se aminteşte din nou despre români: de data aceasta, aflăm despre existenţa unui alt principe român. Autorul acestui poem enumeră retrospectiv armiile care erau disponibile pentru îngrozitoarea răzbunare a reginei Krimhilda: „ducele Herman, un prinţ din Polonia şi **Sigeher din Valahia" (Sigehêr von Walâchen).**

La prima vedere, aceste referiri din **Cîntecul nibelungilor** (şi din **Tînguire**) la românismul din evul mediu timpuriu apar într-adevăr nebuloase şi incomplete ca mărturii inteligibile, aşa încît este explicabil cum din ele au putut fi deduse teorii atît de contradictorii. Însă la fel de adevărat este faptul că, în construirea acestor teorii, s-a pornit exclusiv de la **Cîntecul nibelungilor** (prof. dr. Virgil Tempeanu este primul care, în 1938, l-a menţionat pe „Sigehêr von Walâchen" din **Tînguire**) şi nu s-a mai întreprins nici o altă încercare spre a se descoperi noi informaţii despre Ramunc şi în alte creaţii poetice scrise în germana medie de sus care să fie confruntate, apoi, cu acele surse care ne furnizează indicaţii mai exacte în privinţa gradului de dezvoltare a societăţii româneşti din sec. XI-XIII.

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 10/1969.

Or, ducele Ramunc nu este cunoscut numai de autorul **Cîntecului nibelungilor.** El reprezintă o personalitate aparţinînd unui cerc mai larg de legende germane. Ramunc joacă un rol mult mai important în alt poem eroic de 13 510 versuri, scrise tot în germana medie de sus, şi anume în **Biterolf** (numit de către editorul său **Biterolf şi Dietleib**), poem care a fost creat pe la jumătatea sec. XIII şi care, ca şi **Cîntecul nibelungilor,** aparţine, prin pasaje considerabile, cercului de legende despre Dietrich — regele ostrogot Theodoric cel Mare (493-526).

În căutarea tatălui său, Biterolf, rege din Toledo, Dietleib ajunge şi la curtea regelui hunilor, care-şi întîmpină cu tot respectul oaspeţii (între care **„Râmung, üz der Wlâchen lant"**).

Ramunc apare de mai multe ori, într-o luptă purtată alături de Dietleib, în consiliul de război unde se discută soarta prizonierilor şi din nou la curtea lui Attila. Dietleib se hotărăşte ca, ajutat de acesta, să răzbune o jignire ce-i fusese adusă de regele Gunther în Burgundia, în drumul său din Spania spre Attila. În concepţia autorului, această răzbunare se transformă într-o uriaşă luptă în doi între diferiţii eroi, cu care prilej lupta dintre Dietrich şi Siegfried se situează, încetul cu încetul, în centrul acţiunii, în timp ce soarta lui Dietleib şi a lui Biterolf trece pe un plan cu totul secundar. Marea luptă are loc la Worms, şi Ramunc este deseori menţionat, ca un viteaz iscusit în mînuirea armelor, un cavaler desăvîrşit în sensul apusean al cuvîntului.

Ramunc apare, aşadar, şi în **Biterolf,** la curtea hunilor, ca un nobil de seamă din suita lui Attila. Ca şi în **Cîntecul nibelungilor,** el este pomenit în acelaşi timp cu alţi eroi din estul şi sud-estul Europei (Hornboge, Sigeher), participă la o bătălie din Polonia, cuvîntul său îndeamnă la hotărîri importante în cadrul consiliului de război, el însuşi luptă cu îndrăzneală şi vitejie în turnirul de la Worms.

În concepţia autorilor anonimi ai **Cîntecului nibelungilor** şi ai lui **Biterolf,** Ramunc era un cavaler asimilat celor apuseni în ceea ce priveşte virtuţile cavalereşti, educaţia, arta de a lupta, îmbrăcămintea, moravurile şi modul de gîndire. E drept că, pe atunci, a existat realmente în sud-estul Europei o influenţă apuseană destul de puternică (datorată cruciadelor), căreia pătura conducătoare românească cu greu i se va fi putut sustrage. Totuşi, această influenţă nu a putut fi în nici un caz atît de puternică, încît să permită identificarea boierilor români din evul mediu timpuriu cu nobilimea apuseană. Ramunc, însă, impregnat de trăsături occidentale, apare — după cum arătam mai înainte — ca un reprezentant tipic al cavalerilor apuseni din evul mediu.

De aceea, relaţiile lui Ramunc cu românismul trebuie căutate în altă direcţie. Autorul nu a ales întîmplător numele Ramunc pentru „ducele din Ţara valahilor". Cu puţine excepţii (care nu se referă la contemporani ai autorului: Etzel-Attila, Dietrich-Theodoric), toţi eroii cîntecului sînt inventaţi de autor; de regulă, în spatele tuturor acestor nume de eroi nu se găsesc personalităţi istorice; în schimb, autorul urmăreşte să individualizeze aceşti eroi, atribuindu-le nume care scot în evidenţă aptitudini personale, virtuţi deosebite, trăsături caracteristice etc. Uneori, aceste nume redau apartenenţa lor la o anumită stirpe, cum este cazul lui Ramunc, acest nume tăinuind denumirea populară a românilor, aşa cum s-au numit ei singuri totdeauna: român (rumân), nume care include specificul lor principal şi anume **originea lor romană.** Amintirea Romei — **Sigiliul Romei,** cum i-a spus N. Iorga — este cuprinsă şi reflectată aici de acest etnonim. Această conştiinţă a apartenenţei la „Romania" o întîlnim, de altfel, şi în toate denumirile străine ale românilor — Valachus, Vlah, Olah, Walache, Blôch etc. Deci, **Ramunc e o mărturie a cunoaşterii originii romane a valahilor,** iar acel autor care l-a imaginat pentru prima oară ca duce din Ţara valahilor, l-a numit intenţionat **Ramunc,** tocmai spre a scoate în evidenţă apartenenţa sa la urmaşii romanilor din Dacia.

În ceea ce priveşte Ţara valahilor, trebuie spus că autorii **Cîntecului nibelungilor** şi a lui **Biterolf** au avut în vedere — la marcarea cadrului politico-geografic şi etnic în care şi-au plasat povestirile — situaţia contemporană cu ei. Concepţiei medievale despre timp şi spaţiu îi era străină ideea de dezvoltare, de evoluţie, aşa încît se considera firesc a reda concomitent întîmplări între care se aflau perioade importante de timp şi de evoluţie. De aceea, nu trebuie să ne surprindă că-i găsim alături pe huni, goţi,slavi, burgunzi, danezi, pecenegi, cumani, români, unguri şi greci. Pe români, autorul îi cunoaşte ca pe un popor de sine stătător, posedînd o ţară proprie şi un stil diferit de luptă.

Atunci, unde trebuie căutaţi aceşti valahi şi ţara lor? O localizare mai exactă este înlesnită de o privire de ansamblu asupra creaţiei poetice contemporane în germana medie de sus. Astfel, se poate exprima presupunerea că autorul i-a bănuit pe aceşti „valahi" ca trăind în nordul Dunării, deoarece creaţiile poetice din germana medie de sus aleg pentru valahii locuind la sud de Dunăre alte denumiri (de cele mai multe ori cuprinzîndu-i printre bulgari sau greci), numind regiunea respectivă „Bulgarey" sau „Romanei", însă niciodată „Ţara valahilor". Aşadar, potrivit **Cîntecului nibelungilor** şi poemului **Biterolf,** „Vlâchen lant" este cert situată la nord de Dunăre! Datorită faptului că aceste ţinuturi erau locuite în general de români, s-ar putea ca autorul să fi considerat întreaga regiune ca ţară a valahilor. Dar s-ar putea la fel de bine ca el să fi avut în vedere numai o parte a regiunii, mai dezvoltată din punct de vedere politic, parte în care societatea românească să fi ajuns deja la forme de organizare prestatală. Documente din cancelariile ungureşti şi papale menţionează asemenea ţări româneşti în sudul Transilvaniei (districtul Făgăraşului) şi în spaţiul dintre Dunăre şi Carpaţi. E foarte posibil ca respectivii autori germani să se fi referit la vreuna din aceste ţări valahe.

În ceea ce ne priveşte, înclinăm a căuta „der Vlâchen lant" în sudul Transilvaniei. Această părere se sprijină pe unele consideraţii suplimentare. În comparaţie cu formaţiile statale timpurii situate la sud de Carpaţi, „Terra Olachorum" din Făgăraş este mai veche — menţionarea ei documentară datează chiar din timpul creării **Cîntecului nibelungilor** — şi a lăsat în urma ei o tradiţie mai îndelungată şi mai puternică. Pentru o „ţară a valahilor" situată în Transilvania pledează şi împrejurarea că, dintre toate regiunile locuite de români, Transilvania era cunoscută în cea mai largă măsură în creaţiile poetice în limba germană medie de sus, datorită coloniştilor germani aşezaţi aici pe la mijlocul sec. XII şi care n-au întrerupt niciodată legăturile cu vechea lor patrie, putînd, astfel, furniza creaţiilor poetice germane amănunte suficiente în privinţa stărilor de lucruri transilvănene.

„Der herzoge Râmunc ûzer Vlâchen lant" nu trebuie judecat, aşadar, numai în lumina **Cîntecului nibelungilor.** El aparţine unui cerc mai larg de eroi medievali, fiind cunoscut creaţiilor poetice din germana medie de sus. Individualitatea sa, prin care se deosebeşte de ceilalţi eroi imaginari, a fost evidenţiată de autor tocmai prin numele său: **Ramunc** este ortografierea germană a etnonimului român, transformat în nume de persoană. El arată că originea romană a poporului nostru era cunoscută Europei înainte încă de întemeierea statelor feudale româneşti.

Traducere de
M. GLASBERG

FAMILIA PUȘCARIU:
cărturari din tată în fiu

Dr. EMIL MICU, ȘTEFAN PETRARU

De aproape două veacuri, familia Pușcarilor[1] dăruiește culturii românești proeminente figuri de cărturari, ale căror opere îmbogățesc în diferite domenii patrimoniul nostru național. După tradiția consemnată de Ioan II Pușcariu, într-o lucrare memorialistică apărută postum la Sibiu, în 1913, și intitulată Notițe despre întîmplările contemporane, **leagănul familiei a fost Maramureșul. Din acest vechi pămînt românesc, de unde au pornit descălecători de țară, silit de vitrege împrejurări politice, la sfîrșitul secolului XVII, ori începutul celui următor, a trecut în Moldova, cu numeroasa sa familie, strămoșul Pușcarilor, cunoscut sub numele de Juga I Senior. Nu știm unde anume s-a stabilit Juga I, dar pe cei trei feciori ai săi: Juga II Junior, Voicu și Radu, îi întîlnim luptînd la Stănilești, în oștirea lui Dimitrie Cantemir. După pierderea bătăliei, frații Juga au trecut, cu familiile lor, ca emigranți politici, în Transilvania. Au făcut un scurt popas în ținuturile secuiești, după care s-au stabilit lîngă Bran, în comuna Sohodol, unde, după cum arată tradiția, „fiind ei înarmați cu puști și [fiind] vînători vestiți, au căpătat numele de Pușcași".**

Cei trei frați Juga, care și-au însușit pe meleagurile Branului numele de Pușcașiu, avuseseră, se vede, un rol important în oștirea lui Cantemir, din moment ce, curînd după stabilirea lor la Sohodol, otomanii au cerut magistratului Brașovului extrădarea lui Radu. Acesta, prinzînd de veste, s-a sinucis. Frații săi, Juga II Junior și Voicu, au fondat cele două ramuri ale familiei Pușcașilor, dintre care ramura lui Juga II Junior, în curgerea timpului, a dat o splendidă pleiadă de cărturari. Ei vor purta numele de Pușcașiu pînă în toiul evenimentelor din 1848, cînd, la 13 noiembrie, fruntașii revoluționari August Treboniu-Laurian și Ioan Bran-Lemeny „comisari ai comandei generale din Ardeal" l-au schimbat în „numele mai românizat de Pușcariu", cu ocazia înscrierii lui Ioan II Pușcariu pe „lista aleșilor" pentru a ocupa funcția de inspector și asesor în districtul Făgăraș. Prin „decretul de întărire" a acestei alegeri, numele de Pușcariu a fost consacrat oficial și adoptat ulterior de toți ceilalți membri ai familiei.

[1] O fotografie a Pușcarilor, din care reținem pe: Ioan III Joe (1); Bucur IV Ilarion (2); Ioan II (3); Iosif II (4); Iuniu (5); Emil (6) și Sextil (7).

Copiști de manuscrise

Episodul așezării lor pe plaiurile Sohodolului — veniți de pe cîmpul de luptă de la Stănilești — a conferit, chiar de la început, acestei familii o aureolă eroică, încadrînd-o într-un memorabil eveniment legat de lupta milenară a poporului român pentru neatîrnare. La Sohodol au activat vreme de aproape 200 ani cinci generații de intelectuali, preoți și învățători, din familia Pușcașiu — Pușcariu.

Bucur I, „sin Juga Pușcașiu" (1723-1809) — după cum se semnează în unele din manuscrisele sale, fiul lui Juga II Junior — este primul despre care avem mărturii certe și destul de bogate. A absolvit un curs de teologie la Sibiu și a funcționat, ca preot, la Sohodol (1762-1790) și la Tohanul Nou, în Țara Bîrsei (1805-1809). El este acela care la mijlocul sec. XVIII a pus bazele tradiției cărturărești a Pușcarilor. Referindu-se la activitatea lui, Sextil Pușcariu, unul dintre urmașii săi, într-o lucrare rămasă în manuscris **(Spița unui neam)**, consemna: „Chiar cel dintîi dintre ei, preotul Bucur, era om învățat. La el se duceau sodolenii să le facă cererile către magistratul din Brașov. Aceste cereri le scria cu litere latine [...] și în ele intercala uneori formule latinești".

Bucur I Juga Pușcașiu a cultivat întreaga viață, cu pasiune, migală și talent, arta caligrafierii de manuscrise. Dintre acestea, unul a fost donat Bibliotecii „Astra" Sibiu, iar un altul a făcut obiectul unui studiu publicat de Constantin Lacea. Un alt manuscris, cuprinzînd 312 pagini, a fost donat de învățătorul pensionar Ioniță Pușcariu arhivei Muzeului „Primei școli românești" din Șcheii-Brașovului.

La Sohodol, Bucur I Juga Pușcașiu a creat o adevărată școală de copiști, în cadrul căreia s-au remarcat în primul rînd cei doi fii ai săi: Leonte I și Bucur II, primul preot în comuna sa natală, iar al doilea în comuna Tohanul Nou din hotarul Branului. Ambii, ca fii de preot, după moda timpului, adusă probabil din părțile Banatului, și-au adăugat și numele de Popovici. Arhiva Muzeului „Primei școli românești" din Șcheii-Brașovului păstrează un prețios codice miscelaneu în manuscris cu litere chirilice și latine, alcătuit de cei doi frați, care își agonisiseră învățătură și la școala din Scheii-Brașovului — prima școală românească, documentar atestată încă din anul 1495 — unde pe lîngă limba română, dascăli „procopsiți la învățătură" predau elevilor latina și greaca. Acestor Pușcași le datorăm transcrierea cu litere chirilice, în anul 1787, a unui număr de 14 fabule din Fedru și Esop — una dintre cele mai vechi colecții de acest fel din literatura noastră. Tot în anul 1787, Leonte I Pușcașiu a transcris, cu chirilice, în codicele amintit un cîntec de stea, acesta fiind cu un an mai vechi decît manuscrisul românesc nr. 4646, avînd același subiect, păstrat la Academia R.S.România. În aceeași lucrare, Leonte I Pușcașiu a transcris, în jurul anului 1790, dar de data aceasta cu litere latine, 66 versuri populare rostite de „credincerii" ce umblă la pețit; sînt printre cele dintîi versuri populare culese la noi de un cărturar.

Activitatea literară a lui Bucur II Pușcașiu este mai puțin cunoscută, dar merită să reținem că în anul 1786, pe cînd era elev la școala românească din Șcheii-Brașovului, a transcris cu litere chirilice un mic dicționar greco-român intitulat **Cuvinte grecești**, care se păstrează în același codice (pp.18-23). Valoarea lui constă în faptul că ne dă unele indicații despre metoda folosită la școala românească din Șchei în predarea limbii grecești.

Dintre cei șase feciori ai lui Leonte I Pușcașiu (Ioan I, Bucur III, Iosif I, Stanciu, Leonte II și Nicolae) cel mai mare, Ioan I, a rămas în Sohodol, mai întîi ca dascăl, apoi ca dascăl și preot (1825-1871), continuînd opera cărturărească a înaintașilor săi. Un manuscris, recent descoperit de N.G.Puchianu intitulat **Cartea versurilor făcută prin mine Ioan Popovici — 1824,** ni-l prezintă nu numai ca folclorist, dar și ca autor de versuri. Animat de sentimente patriotice, a participat activ la evenimentele anului 1848, fiind ales de către revoluționarii locali în conducerea castelanatului Bran, după alungarea autorităților impuse de patriciatul săsesc al Brașovului. În spiritul dragostei pentru carte, pentru neam și dreptate și-a crescut el pe cei cinci fii ai săi. Prin trei dintre ei, Ioan II, Iosif II și Bucur IV (ultimul luîndu-și pronumele de Ilarion), familia Juga-Pușcașiu-Pușcariu a început să se afirme în cadrul luptei sociale, politice, economice și culturale a românilor transilvăneni.

Jurămîntul celor 40 000

Ioan II Pușcariu (1824-1911), primul din familia Pușcașiu care a adoptat „numele mai românizat de Pușcariu", a fost denumit de contemporanii săi transilvăneni „stegarul național"; la fel l-a numit și Bogdan Petriceicu Hasdeu în discursul de recepție, cu ocazia primirii cărturarului brănean ca membru al Academiei Române. Epitetul ilustra faptul că, pe Cîmpul Libertății de la Blaj, el a purtat „steagul cel mare al națiunii" pe care se aflau scrise cu litere de aur cuvintele: „Libertate, egalitate și frățietate".

În primăvara anului 1848, Ioan II Pușcariu se afla la Sibiu și lansa proclamația redactată de Simion Bărnuțiu, mai vîrstnicul său coleg de la Academia de drept din localitate, ale cărei cursuri le urmase. În privința modului cum a fost alcătuită și răspîndită proclamația lui Bărnuțiu, iată ce ne spune Ioan Pușcariu: „În seara din 24 martie 1848, convenind cu colegul de studiu S.Bărnuțiu, după o conversare scurtă, îmi dictează o proclamațiune către români, care culmina într-acolo, că românii să se adune în conferințe naționale[...]. Această procla-

maţiune încă în noaptea aceea o am decopiat în vreo cinci-şase exemplare, trimiţînd două pe poştă la tinerimea din Blaj, Cluj, Murăş-Vasarhei, Braşov şi Sibiu, cu provocarea ca fiecare tînăr din liceu, seminarii şi gimnazii să o decopieze din mînă în mînă şi să o trimită fiecare la ai săi, prin comunele de unde sînt născuţi, iar aci preoţii şi dascălii să le răspîndească ca circulare în comunele învecinate şi aşa mai departe. În 25 martie, seara, Bărnuţiu dictă a doua proclamaţiune în peana lui George Roman, de acelaşi fel, care încă se răspîndi în modul de mai sus".

În timpul pregătirii marii adunări de pe Cîmpia Libertăţii, în ziua de 8 mai, la Sibiu s-au întrunit într-o conferinţă naţională mai mulţi fruntaşi, printre care Timotei Cipariu, Simion Bărnuţiu, August Treboniu-Laurian, Constantin Roman, Ioan Buteanu, Al.Papiu-Ilarian ş.a. Cu acest prilej, Bărnuţiu a prezentat conferinţei proiectul programului adunării naţionale de la Blaj şi tot atunci s-a discutat şi despre steagul „cel mare al naţiunii" ce avea să fie arborat deasupra tribunei de unde urmau să se ţină cuvîntările. „În ajunul adunării de la Blaj din 15 mai 1848 — notează Ioan II Puşcariu, referindu-se la acele zile — tinerimea română mai toată era concentrată la Sibiu. Emigranţii din România, precum erau: Laureanu, Suciu, Aaron Florian, Axente etc. soseau zilnic la Sibiu, iară exilaţii din Moldova, precum Alecsandri, Negri, Rosetti, Sion ş.a. încă se adunaseră la Sibiu, stînd gata de a porni şi ei la Blaj. Aici la Sibiu am făcut şi eu cunoştinţă cu moldovenii sus-numiţi, cari mă îmbrăţişară şi mă sărutară pentru poezia: **Ce e patria română,** ce o improvizasem pentru adunarea de la Blaj".

Iar despre marea adunare de la Blaj, el scrie: „La această adunare naţională au convenit, pe lîngă inteligenţă şi mulţimea de popor din toate părţile locuite de Români — cu deosebire din mai toate satele şi oraşele din Ardeal—cel puţin cîte doi-trei deputaţi, iară mai din apropiere cu grămada, încît nu-i cuprindea piaţa Blajului, ci erau îndesaţi chiar la intrările spre stradele laterale. După calcularea aproximativă a terenului ce-l ocupa mulţimea au trebuit să fie de faţă cel puţin 40 000 [...].Eu, care purtam steagul cel mare al naţiunii, m-am suit cu el pe catedră [tribună], de unde se ţineau cuvîntările. De aci Bărnuţiu cetind jurămîntul naţional, am avut privirea unică de a vedea capetele descoperite şi mîinile ridicate spre jurămînt jur împrejur a patruzeci de mii de oameni".

Dulcea limbă românească

În poezia **Ce e patria română,** scrisă de Ioan II Puşcariu şi răspîndită pe foi volante în timpul adunării, se definea chipul viitoarei ţări române întregite: „Pînă unde mai răsună, /Limba dulce şi străbună,/ Limba care să trăiască!/Limba românească!/, Pîn-acolo-i frăţioare, /Patria română, care/ O numesc eu mare". Versurile s-au bucurat de o largă circulaţie în întreaga ţară. Noi le-am găsit, transcrise cu litere chirilice, fără indicarea autorului, într-un carnet-manuscris (inedit) de cîntece din anul 1861, aparţinînd folcloristului braşovean Oprea Dumitru Braşoveanul, care a cules între anii 1859-1861 diferite creaţii—considerate de el populare — cunoscute, cîntate şi recitate la acea epocă pe meleagurile Ţării Bîrsei. Frumoase cuvinte despre aceleaşi versuri ne-au rămas şi de la Aron Pumnul, (**Lepturariul** pentru clasa VIII, tipărit la Viena în 1865), care remarca popularitatea versurilor „cît se cîntă de către români cu cel mai mare entuziasm în toate provinciile".

După izbucnirea revoluţiei în Ţara Românească, Ioan II Puşcariu a trecut Carpaţii, împreună cu alţi transilvăneni, pentru a propaga în popor noua Constituţie; a activat în calitate de comisar de propagandă „în judeţul Piteştilor".

Reîntors în Transilvania, după înfrîngerea revoluţiei, s-a înrolat, în octombrie 1848, în garda naţională a românilor din Braşov. În anii următori a desfăşurat o vie activitate pentru fondarea Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român (ASTRA), cu merite importante în lupta de emancipare culturală, economică şi politică a românilor transilvăneni. Prin articole publicate în ziarul sibian **Telegraful român,** din 20 martie şi 13 mai 1860, Ioan Puşcariu II a lansat, pentru prima dată, ideea înfiinţării asociaţiei, formulînd totodată şi denumirea ei: „Noi formăm o societate transilvană pe care o putem numi, de exemplu, **pentru literatura română şi pentru cultura poporului român**". A semnat, alături de alţi fruntaşi petiţia pentru obţinerea aprobării înfiinţării societăţii şi, împreună cu George Bariţiu şi Timotei Cipariu, a redactat statutele acesteia. Militant activ pentru cauza românilor transilvăneni, el s-a pronunţat împotriva pasivismului politic, considerînd „istoria pasivităţii, istoria cea mai tristă".

La 13 septembrie 1877 — ca o înaltă apreciere a lucrărilor sale istorice şi literare — Ioan II Puşcariu a fost ales membru onorific al Academiei Române, iar la 4 aprilie 1900, membru activ. Lista lucrărilor sale cuprinde 29 volume şi broşuri, unele rămase în manuscris, la care se adaugă un număr mare de articole apărute în presă (unele neidentificate încă). Publicistica lui are o tematică diversă, abordînd probleme juridice, politice, lingvistice, istorice etc. Dintre cele mai importante lucrări ale sale amintim: **Date istorice despre familiile nobile române,** în două volume (1892,1895) şi **Fragmente istorice despre bo-**

ierii din Ţara Făgăraşului, patru volume (1904-1907). În 1913, la Sibiu, au apărut postum memoriile sale — valoroasă frescă documentară pentru o întreagă epocă istorică, începînd cu 1848.

În publicaţiile vechi, numele lui Ioan II Puşcariu era cunoscut şi sub formula „Ioan Cavaler de Puşcariu", rangul de cavaler fiindu-i acordat în 1862, cînd era administrator al comitatului Cetatea de Baltă.

Pămîntul pe care s-au născut şi au trăit

Pe la începutul veacului nostru, trăia la Braşov un bătrîn venerabil, cu o figură impunătoare. Purta o patriarhală barbă albă, de unde şi pseudonimul său „Moş Barbă Albă". E vorba de **Iosif II Puşcariu** (1835-1923), jurist şi scriitor, frate cu Ioan II şi Bucur IV Puşcariu şi tatăl savantului Sextil Puşcariu.

Încă din 1860, cînd era student la Academia de drept din Sibiu, Iosif II Puşcariu a redactat o „foaie humoristică a juriştilor, anume **Calicul,** care ieşea în toată sîmbăta pe o coală sau o coală şi jumătate scrisă". Revista, ilustrată cu „excelente caricaturi", combătea „viţiul şi relele năravuri ce se încuibase între jurişti, persiflînd de multe ori chiar şi întîmplări din viaţa socială a familiilor româneşti". Mai tîrziu, între 1874-1877, a editat la Braşov o altă revistă de satiră şi umor, **Cocoşul roşu,** destinată publicului larg, în care autorităţile austro-ungare erau înfierate pentru politica de deznaţionalizare a românilor şi a celorlalte naţiuni oprimate din Imperiul austro-ungar. Autorităţile au interzis revista în anul 1877.

În 1909, Iosif II Puşcariu şi-a tipărit, la Braşov, lucrarea sa memorialistică, intitulată **Povestiri de-ale lui Moş Barbă Albă.** Cartea — astăzi foarte rară — cuprinde şi descrierea unor evenimente din anii 1848-1849, şi din perioada următoare cu interesante observaţii asupra societăţii vremii, precum şi cu preţioase informaţii etnografice şi culegeri de folclor.

Bucur IV (Ilarion) Puşcariu (1842-1922), fratele mai mic al lui Ioan II şi Iosif II, a activat, în vremea cînd îşi făcea studiile superioare la Viena, unde şi-a luat doctoratul, alături de Mihai Eminescu şi Ioan Slavici în cadrul Societăţii literare şi ştiinţifice, al cărei vice-preşedinte a şi fost în anul 1869. A îmbrăţişat cariera clericală, ajungînd pînă la rangul de arhimandrit şi vicar arhiepiscopesc la Sibiu. Începînd din 1870 a fost profesor de exegetică şi limbă română la Seminarul din Sibiu, remarcîndu-se prin operele sale literare, pedagogice şi istorice, puse în slujba luminării neamului său. Cea care l-a consacrat pe Ilarion Puşcariu a fost lucrarea **Contribuţiuni istorice privitoare la trecutul românilor pe pămîntul crăiesc** (Sibiu, 1913), redactată sub conducerea sa de un colectiv de tineri şi talentaţi istorici (Silviu Dragomir, Ioan Mateiu, Ioan Lupaş ş.a). Pentru meritele sale deosebite, lui Ilarion Puşcariu i s-a atribuit titlul de membru onorific al Academiei Române.

* * *

Numeroşi alţi descendenţi ai Puşcarilor au ilustrat numele familiei lor cu remarcabile realizări în diferite ramuri de activitate. **Ioan III Joe Puşcariu** *(1852-1921), de exemplu, unul dintre cei patru fii ai lui Ioan II Puşcariu, a fost profesor universitar la Bucureşti, desfăşurînd o rodnică activitate în domeniul căilor ferate. A redactat numeroase lucrări ştiinţifice în acest domeniu. Fratele său,* **Emil Puşcariu** *(1859-1928) a fost unul dintre fondatorii Institutului antirabic din Iaşi, colaborator apropiat al lui Victor Babeş, cu care a elaborat „meloda românească" de vaccinare antirabică. Cea de-a doua soţie a sa,* **Elena Puşcariu-Densuşianu,** *tot doctor în medicină, colaboratoare şi ea a lui Victor Babeş, a fost prima femeie-profesor în învăţămîntul nostru medical superior.* **Iuniu,** *cel de-al treilea fiu al lui Ioan II Puşcariu. a îmbrăţişat cariera diplomatică, fiind consul la Alexandria şi Moscova.*

Valeriu Puşcariu *(1868-1932), fiul lui Leonte II, a fost un bun specialist în industria minieră. Între 1894-1897 a organizat şi condus staţiunea balneară de la Govora. În 1899, împreună cu Radu Pascu, a descoperit zăcămîntul aurifer de la Brezoiu (Vîlcea).*

Cel mai ilustru reprezentant al acestei familii de luptători şi cărturari a fost, de bună seamă, **Sextil Puşcariu** *(1877-1948), fiul lui Iosif II. Reîntorcîndu-se la vechile preocupări istorico-lingvistice ale înaintaşilor săi, el le-a dat noi şi bogate străluciri. Savant de renume mondial, profesor universitar la Cernăuţi şi Cluj, membru al Academiei Române şi al Academiei de Ştiinţe din Berlin, Sextil Puşcariu a publicat peste 400 studii (de istorie, istorie literară şi istoria limbii române, lingvistică generală, lexicologie, fonetică, dialectologie, geografie lingvistică, toponimie, stilistică, ortografie etc.). El a întemeiat Muzeul limbii române şi revista* **Dacoromania,** *iar în perioada 1906-1940 a condus lucrările de elaborare a* **Dicţionarului Academiei Române.**

Personalitatea şi activitatea lui Sextil Puşcariu au atras şi atrag tot mai mult atenţia specialiştilor care au elaborat cîteva studii monografice apărute în ultimii ani sau în curs de apariţie.

Trecînd flacăra vie a dragostei faţă de patrie şi a pasiunii pentru cultură de la o generaţie la alta, reprezentanţii familiei Puşcariu şi-au înscris numele la loc de cinste în istoria patriei. Urmaşii foştilor oşteni ai lui Dimitrie Cantemir au dus astfel mai departe, peste ani, mesajul testamentar al marelui domnitor, cărturar şi patriot.

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

Podul de la Siliștioara-Măgura

Dr. FLORIAN TUCĂ

Corabia. Și în această localitate, tunurile bateriilor au dat glas hotărîrii poporului român de a fi de sine stătător. În apropiere, la Siliștioara, s-a construit peste Dunăre un pod trainic de vase. Pe el au trecut coloanele în marș ale batalioanelor care, la Grivița, Rahova și Vidin, aveau să se transforme în nemuritoarele coloane de atac ce au reînălțat gloria patriei și i-au chezășluit independența.

„Pentru ca armata română să-și poată începe trecerea în Bulgaria — se consemnează lapidar într-un document de la începutul lunii iulie 1877 — urma a se arunca podul peste Dunăre". Proiectarea și executarea acestei importante lucrări strategice au fost încredințate unei comisii formate din cadre militare cu înaltă competență: colonel Eraclie Arion, locotenent-colonel Anton Berindei, căpitanii Grigore Giosanu, Ion Vasiliu și alții. Comisia a stabilit ca podul să lege malurile Dunării în dreptul Siliștioarei (pe teritoriul românesc) și Măgurei (pe teritoriul bulgăresc). Pentru execuția lucrării era nevoie de un mare număr de brațe de muncă. S-a cerut sprijinul localnicilor, care au răspuns, ca în atîtea alte dăți, lucrînd cu entuziasm alături de ostași. O pildă însuflețitoare au dat în această privință doljenii și teleormănenii, în marea lor majoritate țărani. Zeci și sute de care au fost puse la dispoziția armatei. T.C. Văcărescu, în amintirile lui de război, relata: „De multe ori, cînd pontoanele se înămoleau în Jiu și nu mai puteau înainta din lipsă de apă, soldații înșiși se înhămau la dînsele și le tîrau pe fundul de nisip și pietriș pe distanțe de mai mulți kilometri. Tot asemenea, și pentru aducerea materialului pe uscat, țăranii — cu ale căror care și vite se transportau — puneau o lăudabilă bunăvoință și energie [...]. Toți cetățenii, fără deosebire, puneau toate silințele, răspundeau la toate apelurile, erau gata la cele mai grele servicii pentru a ușura și înlesni sarcina armatei noastre".

Lucrările pentru construirea podului au început pe 14 august 1877. În ziua de 19 august, la orele 22, podul peste fluviu era fapt împlinit. Se muncise din greu, zile și nopți, fără odihnă. Uneori pontonierii și geniștii trebuiseră să lase uneltele, să pună mîna pe arme și să respingă, în rînd cu dorobanții, incursiunile inamice. Alteori, cu răbdare, rîvna și dîrzenia probate de toți oștenii noștri, lucraseră sub focul artileriei vrăjmașului.

În ziua de 20 august 1877, într-o atmosferă de puternic entuziasm, peste podul de la Siliștioara-Măgura a început să se scurgă șuvoiul trupelor române ce se îndreptau spre Plevna. „De mult Dunărea nu mai văzuse fluturînd peste valurile ei steagurile acestei țări — scria A. Vlahuță. Ea tresărea la cîntecele soldaților ca o mamă duioasă la glasul celui mai ales și mai iubit copil al ei. Mulțimea se uita cu drag pe urma lor, pînă cînd nu se mai vedea decît un nor de praf — simbol al neliniștii care în acele clipe învăluia destinele țării".

În cinstea celor care au făurit această lucrare la Siliștioara-Măgura, veteranii din orașul Corabia au hotărît să ridice, în 1912, un monument la Siliștioara și altul în centrul orașului Corabia „pe locul unde statul major al armatei s-a adunat și a hotărît alegerea locului de pod peste Dunăre". Ultimul este o impunătoare compoziție statuară, care reprezintă un soldat și o femeie; ostașul arată cu brațul întins drumul ce duce la fluviu și dincolo de el, spre cîmpul de luptă. Prin această compoziție, sculptorul I. Ștefănescu a materializat ideea întruchipată plenar în epopeea de acum un veac — înfrățirea ostașilor cu poporul în lupta pentru apărarea libertății pămîntului străbun. Comitetul de inițiativă aprecia că ridicarea însemnului memorial de la Corabia este „o faptă de înaltă demnitate națională [...] și o podoabă a orașului".

MEMORIA REGIMENTELOR

Continuăm publicarea cîtorva pagini din Registrele istorice **ale unor regimente care au participat la războiul pentru cucerirea deplină a independenței de stat a României; ele vor apare, în curînd, reunite într-un volum la Editura Militară sub îngrijirea unui colectiv format din generalmaior dr. Constantin Olteanu, col. dr. Ilie Ceaușescu, col. dr. Vasile Mocanu, col. Florian Tucă și alții.**

De astă dată textul care urmează derulează cîteva secvențe din „filmul" participării armatei române la luptele pentru ocuparea Plevnei, victoriei obținută după grele lupte de armatele aliate româno-ruse.

Atacul general al trupelor româno-ruse organizat la 30 august 1877 împotriva garnizoanei otomane — atac în desfășurarea căruia ostașii români, făcînd dovada unei vitejii exemplare, au cucerit importanta fortificație Reduta Griviția 1 — nu s-a soldat cu rezultate hotărîtoare, inamicul menținîndu-și, pe ansamblu, pozițiile.

Existența puternicelor fortificații inamice au convins Comandamentul aliat că Plevna nu putea fi cucerită decît prin încercuire și asediu.

Pentru ca gruparea otomană de la Plevna să fie complet izolată de cea de la Vidin, trebuia să fie cucerită mai întîi Rahova, ceea ce s-a realizat la 9 noiembrie 1877 de către trupele române sprijinite de unități ale armatei ruse. Victoria de la Rahova, după cum remarca și marele duce Nicolae, a aparținut, pe de-a-ntregul armatelor române.

După o încercare nereușită de a rupe cercul care-l presa din toate părțile, Osman pașa cu întreaga lui armată, s-a predat, la 28 noiembrie 1877.

Căderea Plevnei — ale cărei preliminarii sînt consemnate în fragmentele din Registrul istoric **al Regimentului 9 infanterie, care ocupa poziții de luptă într-un sector din preajma localității — a reprezentat cea mai importantă victorie a trupelor aliate româno-ruse în timpul războiului de la 1877-1878. Prin aceasta armatele rușești și-au putut continua înaintarea spre sud, în direcția Constantinopolului.**

În redarea textelor care urmează, s-a adoptat ortografia actuală. Pentru a ușura înțelegerea, s-au introdus, atunci cînd a fost nevoie, cuvinte suplimentare în paranteze drepte.

Subtitlurile aparțin textului original.

Ioana URSU

Atacul de la 6 septembrie[1]

Pe la orele 10 dimineaţa, în ziua de 5 septembrie, M.S. Domnitorul şi M[arele] D[uce] Nicolae sosesc în raionul Regimentului 9, spre a vizita poziţiunile ocupate de trupe şi sînt primiţi de dl. comandant al brigăzii, dl. colonel Gramont.

Tot în această zi, Batalionul 2 este retras după deal la bivuac; el este destinat a lua parte a 2-a zi [împreună] cu un batalion din Regimentul 1 linie şi altul din Regimentul 15 dorobanţi, la un atac asupra Redutei Griviţa 2.

Cîte trele batalioane sînt puse sub comanda d-lui colonel Sachelarie.

În ziua de 6 septembrie şi conform ordinului ce a avut, Batalionul 2 sub comanda maiorului Handoca porneşte din bivuac la orele 1 1/2 şi intră în drumul acoperit al Diviziei 4, care conduce la paralela cea mai înaintată despre reduta destinată a fi luată cu asalt.

La intrarea în drumul acoperit, batalionul este întors cu flancul stîng înainte şi adastă pe loc un sfert de oră pînă ce detaşamentul de geniu aduce uneltele cu care şi dînşii trebuia să însoţească trupele la atac.

Lupta

Batalionul din Regimentul 1 dorobanţi, ce se afla deja în paralelă, iese din şanţ, escaladînd parapetul şi înaintează în tiraliori [în lanţ de trăgători].

Batalionul 3 din Regimentul 9 primeşte ordin a înainta şi a ocupa paralela de unde ieşise Batalionul 15 şi mişcarea începe imediat, astfel: compania 8 intră cea dintîi, este urmată de companiile 7 şi 6, iar din compania 5 intră în paralelă numai un pluton, iar restul rămîne în drumul acoperit, neavînd loc în paralelă, apoi îndată primeşte ordin de a înainta la luptă, luînd formaţiunea în coloană de companie.

Pînă la executarea mişcării de acoperire cu paralela de către batalionul din Regimentul 9 trecuse deja peste 10 minute de cînd batalionul din al 15 înaintase asupra redutei.

Companiile 5 şi 6 ies din şanţuri, escaladînd parapetul şi înaintează cîtva, însă oamenii sînt nevoiţi a se culca imediat la pămînt spre a putea să încarce armele şi să tragă, aceasta din cauza teribilei împuşcături a inamicului.

Maiorul Handoca aflîndu-se în spatele acestei companii ordonă înaintarea şi oamenii înaintează încă puţin şi sînt din nou opriţi cînd maiorul este rănit, apoi pe rînd cad răniţi căpitanul Ionescu, comandantul companiei 5 şi sublocotenentul Cerchez, care cu toţii au forţat înaintarea trupei; însă aceste două companii nefiind susţinute şi urmate de nimeni şi auzindu-se şi un semnal de retragere cu numirea Regimentului 7 linie, companiile se retrag: în acest moment, focul turcilor încetînd, locotenentul Rădescu se opune la retragerea oamenilor şi zice: „Haideţi, înainte, băieţi"; oamenii se întorc, încep un foc, însă turcii deschid focul din nou şi cu mai multă furie. Locotenentul Rădescu cade lovit de 2 gloanţe, şi oamenii sînt nevoiţi a se retrage în paralele.

Cu această ocazie şi chiar în această zi, toţi ofiţerii răniţi au fost decoraţi cu „Steaua României" cls. V, pentru conduita lor bravă: de asemenea s-au distribuit şi cîteva medalii „Virtutea militară" pentru fiece companie din întreg regimentul şi totodată pentru curajul arătat în luptă, caporalul Ghiţă Scarlat este avansat [la gradul de] sergent, iar soldaţii Pavel Tescoviceanu, Niţă Gheorghe, Gheorghe Manea şi Ceapă Costache, la gradul de caporal.

La orele 6 seara, batalionul se retrage la bivuac şi se constată că în această luptă a avut 8 soldaţi morţi, 5 dispăruţi, 1 ofiţer superior, 3 inferiori şi 88 soldaţi răniţi.

[1] Fragment din *Registrul istoric* al Regimentului 9 infanterie.

Acţiunea artileriei în lupta de la 6 septembrie

Bateria Tomescu, singură din Divizia 3 care ocupă poziţiuni mai înalte şi mai înaintate asemenea şi bateria Crăiniceanu, precum şi celelalte din Divizia 3 care treptat au fost aşezate pe platoul de la Verbiţa, au început focurile lor de la orele 6 dimineaţa.

Bateria Crăiniceanu era destinată a bate şanţurile redutei cu şrapnele [bile mici din plumb, introduse în proiectil], iar asupra redutei să tragă cu focuri curbe. Focul tuturor bateriilor a durat pînă la orele 1 1/2, cînd a fost îndreptat asupra Redutei Bucova şi spaţiul cuprins între această redută şi Griviţa 2.

Înalt ordin dat de M.S. Domnitorul, în urma luptei de la 30 august:

În lupta de la 30 august voi aţi dovedit că virtutea strămoşească n-a pierit din rîndurile oştenilor români.

*Sub focul cel mai viu al inamicului aţi înfruntat moartea cu bărbăţie, aţi luat o redută [Reduta Griviţei 1 — **n.r.**], un drapel şi 3 tunuri.*

Ţara vă va fi recunoscătoare de devotamentul, de abnegaţiunea voastră şi ca domn şi ca comandant al vostru sînt mîndru de voi şi vă mulţumesc.

Deşi am avut pierderi simţitoare, deşi deplîng împreună cu voi pierderea bravilor camarazi căzuţi pe cîmpul de onoare, dar sîngele vostru [vărsat] nu va fi în zadar, dintr-însul va sădi mărirea şi independenţa patriei.

Acest ordin se va citi trupelor la apel.

Dat la Marele Cartier General domnesc al armatei de occident.

Poradini 5 septembrie 1877
s.s. CAROL

În ultima săptămînă a lunei septembrie, ploile încep şi timpul devine rău, podul de peste Dunăre este stricat şi drumurile sînt nepracticabile, din care cauză proviziile nu au sosit la timp de la Turnu-Măgurele, astfel că intendenţa nedispunînd de pîine şi de pesmeţi dincoace de Dunăre, pe ziua de 1 octombrie, raţia oamenilor se reduce la jumătate.

Atacul din ziua de 7 octombrie

În ziua de 7 octombrie, Batalionul 1 continuă de a fi în avantposturi şi fiind hotărît ca în această zi să se dea un nou atac asupra redutei [Griviţa] 2 de către trupele Diviziei 4 se ordonă a se pune sub arme şi Batalionul 2 ce se afla la bivuac.

Pe la orele 3 d.a.m. se dă un atac fals asupra redutei şi batalionul din avantposturi deschise un foc viu, asemenea asupra redutei şi asupra drumului acoperit al turcilor ce lega Reduta Griviţa cu Bucova, însă inamicul răspundea cu vigoare focurilor avantposturilor noastre şi mai multe obuze cad pe parapete şi în şanţurile paralelei celei mari.

În această zi, doi soldaţi sînt răniţi. În ziua de 8 octombrie, Batalionul 3 intră în avantposturi [...]

În ziua de 9 octombrie, Batalionul 1 trimite 3 companii în avantposturi şi o companie la lucrul şanţului drumului acoperit ce se începe a se construi de la Bucova la linia avantposturilor.

Tot în această zi la orele 9 dimineaţa se celebrează pentru strălucita victorie, raportată de armata rusă din Caucazia.

O companie cu drapelul regimentului a asistat la această ceremonie[1].

În zilele de 10 şi 11 octombrie a continuat serviciul de avantposturi şi lucrul întăririlor şi drumurilor acoperite.

În noaptea, însă, de 10-11, turcii au deschis un foc viu asupra avantposturilor noastre însă li s-a răspuns cu vigoare. 2 soldaţi sînt răniţi.

În ziua de 12 octombrie, trupele ruseşti atacă poziţiunile turceşti de la Gorni Dubnic pe care le şi iau şi Plevna este definitiv blocată.

În această zi, regimentul este aşezat înapoia bateriei Rafael dimpreună cu un batalion din Regimentul 2 linie sub comanda d-lui comandant al brigăzii.

Batalioanele sînt aşezate în coloane de atac şi au de scop spre a intra în luptă, pentru a împiedica pe inamic în cazul cînd ar voi să iasă din Plevna [...]

Revista M. S. Împăratului Alexandru al Rusiei

În ziua de 20 octombrie, un batalion compus din ambele batalioane ale regimentului sub comanda maiorului Stroja ia parte cu celelalte trupe din Divizia 3 aşezate pe platoul de la Verbiţa şi înapoia fortului Alexandru la revista făcută trupelor române de către M.S. Imperatorele Rusiei.

În timpul acesta, paralela cea mare este de mai multe zile cu totul terminată şi bermele [partea superioară dintre şanţ şi parapet] mărginite cu garduri începînd de la Divizia 4 şi prelungindu-se pînă la poziţiunile ocupate de Batalionul 3 vînători de acest corp şi de Regimentul 2 linie, unde paralela cotind spre nord ia apoi o direcţie spre miazăzi pe dinaintea fortului Serdan.

În zilele de la 21-26 octombrie, corpul continuă cu lucrul şi serviciul de avantposturi.

În acest timp, corpul are 249 oameni bolnavi, în ambulanţe şi spitale, de diferite maladii şi 116 răniţi.

Timpul devine din ce în ce mai aspru şi ploile sînt torenţiale, astfel că oamenii sînt nevoiţi a lucra necontenit la facere de adăposturi, formînd bordee foarte ingenioase, acoperite cu corturi. Unele din ele şi cea mai mare parte aveau şi cîte o sobă mică făcută în pămînt cu coş de brazde.

De la 27-31 octombrie se continuă cu serviciul de avantposturi.

În ziua de 29 şi 31 octombrie, un soldat este rănit şi unul mort în tranşee.

În ziua de 29 se mai primesc 278 cojoace şi cîteva mintene, acestea s-au dat conducătorilor de trăsură.

Prin Înaltul Ordin de zi din 1 noiembrie, dl. colonel Gramont şi lt. colonel Holban Nicolae sînt decoraţi cu medalia „Virtutea militară" pentru îndeplinirea datoriilor lor cu zel şi devotament, şi, deseori sub focul inamicului.

În timpul de la 1-27 noiembrie, corpul s-a ocupat ca şi în trecut de serviciul de avantposturi şi lucrul la bateria Tomescu ce se mutase pe înălţimea Bucova.

În ziua de 4 noiembrie, numărul bolnavilor prin spitale şi răniţi s-a ridicat la 387.

În ziua de 5, trupele au stat sub arme aşteptînd revista M.S. Domnitorul, însă ordinul a fost revocat.

Maiorul Handoca, ce fusese rănit, se află tot în concediu de boală în ţară şi comanda Batalionului 2 se dă căpitanului Eliat, prin Ordinul de zi no. 115, iar comanda companiei 2 se dă locotenentului Urdăreanu.

În ziua de 11 noiembrie, un pluton sub comanda locotenentului Urdăreanu a mers de a asistat la **Te-deumul** *pentru intrarea trupelor române în Rahova.*

Sergentul major Şişu Niţă, sergenţii Lepădatu I. Dediu, Pârjol Constantin, T. Constantin Christache, soldaţii Crudu Oprea şi Tătaru Constantin sînt decoraţi cu medalia „Virtutea militară" pentru curajul, zelul şi devotamentul lor.

Timpul începe continuu a deveni tot mai aspru, ninsoarea începe, şanţurile înaintate se umplu necontenit cu apă, maladiile devin din ce în ce mai mari; un mare număr de oameni degeră la picioare prin avantposturi.

În valea Bucovei, pîrîul creşte mereu şi ameninţă bivuacul a fi înecat; oamenii lucrează neîntrerupt la şanţuri şi rigole pentru scurgerea apelor; nopţile sînt foarte întunecoase.

Comunicaţiile cu depozitul corpului de la Bresleniţa devin [de] asemenea foarte grele, aşa că şi comunicaţiile pe Dunăre şi spre Turnu Măgurele încetează de a mai putea fi regulate, podul fiind mai totdeauna rupt.

Raţia de pîine se reduce la jumătate şi carne rare ori.

În acest timp, regimentul mai are răniţi 3 soldaţi în avantposturi.

Prin Ordinul de zi al diviziei din 26 noiembrie, se specifică din ordinul comandantului corpului de armată, dispoziţiunile luate în cazul de

[1] Domnitorul Carol dă la 7 octombrie un Înalt Ordin de zi în onoarea victoriei armatelor ruseşti în Caucazia, comandate de marele duce Nicolae, care au zdrobit armatele turceşti comandate de Muctar Paşa.

încercare de ieşire din Plevna din partea armatei lui Osman Paşa.

Patru batalioane, formînd un mare detaşament, sînt destinate ca îndată ce se va cunoaşte ieşirea trupelor turceşti din Plevna să se adune la fortul Alexandru de unde ele vor forma o rezervă pentru trupele române ce se aflau pe [rîul] Vid, iar celelalte trupe din divizie, din care făcea parte şi Regimentul 9 dorobanţi, au ordin pentru ocuparea şi susţinerea poziţiilor

Companiile ce nu se aflau în avantposturi erau în bivuac, unde au fost puse sub arme conform ordinului primit la acea zi cu nr. 118 al diviziei, ca să fie gata a veni la fortul Alexandru; astfel regimentul era oprit a înainta din poziţiile sale asupra inamicului, care se retrage din redută şi a-l lua pe la spate.

Pe la orele 1 p.m., M.S. Domnitorul trecînd pe dinaintea companiilor ce se aflau în bivuac este mai întîi întîmpinat de dl. lt. colonel Hol-

Vînători (imaginea de mai sus) şi artilerişti (fotografia din p. 44) în timpul războiului de independenţă. (Fotografii de Carol Popp de Szathmary aflate în fondurile Bibliotecii Centrale de Stat)

lor şi vor rămîne neclintiţi la posturile lor.

În ziua de 27, din avantposturile regimentului [se] observă că tranşeele inamice sînt goale şi prin urmare că turcii au evacuat reduta.

La orele 6 dimineaţa, căpitanul Grigoriu C., ce se afla în avantposturi, porneşte cu o patrulă şi merge în recunoaştere pînă la reduta Bucova, încredinţîndu-se atunci că reduta este părăsită.

Compania 8, ce se afla în paralela cea mare, pe la orele 7 1/2 iese din şanţuri, merge între Reduta Griviţa şi Bucova, se urcă pe înălţimile Bucovei, unde împreună cu compania 3 din Regimentul 2 linie sînt puse de către comandantul brigăzii sub ordinele căpitanului Budişteanu, din Regimentul 2 linie şi acest detaşament înaintează spre Plevna unde se aşează la marginea oraşului, avînd ordin a nu intra în oraş; el primeşte cîteva focuri, se vede de la unii din soldaţii turci ce rămăsese ascunşi în oraş.

După ce aceste companii au fost împreunate şi pornite spre Plevna, atunci trupele Diviziei 2 începură să treacă pe înălţimile Bucovei, îndreptîndu-se spre Vid, conform ordinului ce avea.

ban Nicolae, comandantul regimentului, cînd a sosit de la Bucova şi dl. colonel Gramont, comandantul brigăzii, raportînd M.S. că alte 2 companii mai sus citate, după ce au trecut cele d-întîi prin fortul de la Bucova, s-au aşezat la marginea oraşului Plevnei cu ordinul său de a nu intra în oraş, dispoziţiunea pe care M.S. Domnitorul a aprobat-o, iar celelalte 3 companii ce se aflau în avantposturi, conform instrucţiunilor diviziei şi ale corpului de armată, au ordin de a adăsta în vale pînă la un al doilea ordin.

Seara, 2 companii, sub ordinele căpitanului Eliat sînt pornite spre a înlocui la Plevna compania 8 care este rechemată în tabără.

Aceste companii sînt puse pe timpul nopţii la paza prizonierilor turci, serviciul care a durat şi în ziua de 29 noiembrie, pînă seara, cînd au fost libere a se întoarce la bivuac.

Paralelele ce ocupase pînă atunci corpul sînt evacuate lăsîndu-se numai cîteva sentinele pentru paza materialului.

În ziua de 28 noiembrie, corpul găseşte mai multe arme şi alte diferite obiecte de armament care se înaintează, conform ordinului primit, d-lui colonel Cerchez, la Plevna.

Drumul militarismului german spre înfrîngere

TREI DECENII DE AUTOSUGESTIE

KONSTANTIN SIMONOV

„Firește, în jurnalele pe care le-am ținut în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei nu am putut scrie despre ceea ce nu am văzut, despre ceea ce se petrecea nu la noi, ci acolo, dincolo de linia frontului, în tabăra inamicului. Pentru mine fiind extrem de important să-mi fac măcar o idee despre toate acestea, am citit, mai tîrziu, diferite lucrări militare și memorii legate de mersul celui de-al doilea război mondial și de istoria declanșării lui, am cercetat materiale de arhivă, am făcut de-a lungul anilor însemnări care mă interesau, referitoare la istoria militarismului german, la planurile naziste și sistemul nazist de organizare a războiului total.

Dialectica războiului ne spune că drumul nostru către victorie a fost în același timp și drumul lor către înfrîngere. Legătura dintre ele este evidentă, dar, după părerea mea, drumul lor spre înfrîngere poate constitui o temă distinctă. Acestei teme îi sînt consacrate însemnările care urmează".

Autorul rîndurilor de mai sus, Konstantin Simonov, este binecunoscut cititorilor noștri, în limba română fiind traduse o seamă de lucrări ale acestui reputat scriitor sovietic: Zile și nopți, Vii și morți, Nimeni nu se naște soldat **ș.a. Să-l urmărim din nou, de data aceasta într-un dialog cu documente istorice dintre cele mai grăitoare. Fragmentele pe care le publicăm sînt reproduse după revista** Drujba narodov. **Titlul și subtitlurile aparțin redacției** Magazin istoric.

D. Z.

Voi începe de departe, cu un citat cam lung:

„Toată armata de uscat, toate forțele armate — împotriva Rusiei! Cucerirea a 100 000 mile pătrate. Expulzarea întregii populații[1], cu excepția germanilor, bineînțeles. În Rusia[2] se va găsi loc destul pentru această populație. În special în frumoasa Siberie de Sud. Poporul german are sarcini mărețe. Dar nu trebuie să ne împrăștiem în întreaga lume. Trebuie să ne concentrăm toate eforturile în Europa. Să creăm un imperiu în răsărit, să împărțim gratuit vastele pămînturi la cei peste 1 000 000 veterani, care vor voi să devină coloniști. Cu cît gradul va fi mai mare, cu atît și lotul de pămînt va fi mai mare. Acest război ne va costa, poate, un milion de oameni, printre care se vor afla cei mai buni. Dar ce înseamnă aceasta în comparație cu expulzarea a 20 milioane de oameni, mare parte din ei pleavă, ca evreii, polonezii, mazurii, lituanienii, letonii, estonii și alții? Avem forța necesară să o facem, iar întrucît în epoca noastră vărsarea de sînge și mijloacele de distrugere depășesc cu mult pe cele din epoca migrației popoarelor, să ne purtăm cel puțin ca în epoca migrației popoarelor".

De unde sînt luate aceste cuvinte? Din conversațiile lui Hitler în timpul mesei, consemnate de Bormann? Sau din stenogramele ședințelor operative ținute la statul major al lui Hitler? În orice caz, în citatul reprodus se aude ceva foarte cunoscut, care te face, în prima clipă, să-l plasezi fie în primăvara anului 1941, fie în primele luni ale așa-numitei campanii din Rusia, cînd conducătorii Germaniei fasciste perorau cu deosebită plăcere pe această temă. Dar nu! Citatul nu este din 1941 și autorul lui nu este Hitler; data documentului precede cu un sfert de secol începutul „campaniei din Rusia" a lui Hitler și cu 18 ani venirea lui la putere. Textul este extras dintr-un memorandum scris de mîna generalului Seckt încă în toiul primului război mondial, în 1915.

Atunci, în 1915, generalul Seckt era adeptul unei păci separate cu puterile occidentale și al eliberării întregului efectiv al armatei germane în vederea înfrîngerii totale și aservirii Rusiei. După pacea de la Versailles, același general a devenit creatorul și unul dintre ideologii **Reichswehr**-ului (ansamblul forțelor armate — **n.r.**), transformat ulterior în **Wehrmacht**-ul fascist, căruia Hitler îi va încredința sarcina înfrîngerii totale a Rusiei, formulată de Seckt cu 26 ani înainte de 22 iunie 1941.

Memorandumul din care am scos citatul este de vîrsta mea: această hîrtie are 60 ani[3],

[1] Referire la expulzarea populației autohtone din partea europeană a Uniunii Sovietice — **n.r.**

[2] În partea asiatică a U.R.S.S. — **n.r.**

[3] Articolul din care reproducem fragmentele de față a apărut în anul 1975.

cîți am și eu. Dacă mă gîndesc nu la mine, ci la întreaga generație a lui 1915, la noi, cei născuți în al doilea an al primului război mondial, merită, cred, să ne amintim că ideile documentului s-au dovedit strîns legate de soarta acestei generații. Cînd aveam trei ani, Germania Kaiserului a impus Rusiei revoluționare pacea rușinoasă de la Brest, care în planurile militariștilor germani trebuia să constituie doar primul pas spre aservirea politică și economică a Rusiei. Cînd aveam 18 ani, în Germania a venit la putere Hitler[1], crescut în aceleași idei de cucerire a spațiului răsăritean care formau esența memorandumului lui Seckt. Iar cînd am împlinit 26 ani, Germania fascistă a trecut la realizarea acestui vechi proiect și generația noastră, a celor născuți în 1915, a fost printre cele care au plecat aproape în întregime pe front, unde a trebuit să demonstrăm că prevederile memorandumului erau irealizabile.

Primele ședințe de hipnoză

Ca în orice război, și în acesta a existat, de la început, alternativa: a învinge sau a fi învins. Este interesant de urmărit în documente provenind din tabăra adversă ce soartă ne pregătea inamicul după ipotetica sa victorie, cum își imagina această victorie în perioade diferite, cum se modificau reprezentările sale întîi despre ușurința, apoi despre posibilitatea de a o obține. Am ales cîteva însemnări din jurnalul lui Goebbels, care se referă la două luni ale primei perioade a războiului, de la 9 iulie la 10 septembrie 1941:

„9 iulie. Din bolșevism nu trebuie să rămînă nimic. Führerul are intenția să radă de pe fața pămîntului orașe ca Moscova și Petersburg[2]. Este și necesar. Căci dacă vrem să

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 12/1975 și nr. 1, 2, 3/1976.

[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1973.

Secvențe din iluzoriul drum spre victorie al hitleriștilor, care a fost, în realitate, un tobogan spre o totală prăbușire

dezmembrăm Rusia, acest stat uriaș nu trebuie să dispună de nici un fel de centru spiritual, politic sau administrativ. Astăzi nu există în rîndul forțelor noastre armate nici un om cu funcție de răspundere, care să nu fie recunoscător Führerului pentru că și-a asumat responsabilitatea războiului din răsărit și a atacat la momentul potrivit. Rezultatele ne arată că acest război este în linii mari cîștigat". (Așadar în a optsprezecea zi, războiul era deja cîștigat! Este adevărat, Goebbels nu era specialist în probleme militare. Dar unul dintre cei mai mari experți militari ai Germaniei naziste, Halder[1], notase în jurnalul său aproximativ același lucru, cu patru zile înaintea ministrului Propagandei.)

„15 iulie. Va trebui să luăm în mîinile noastre toate instituțiile de propagandă, excelent puse la punct, în primul rînd pe cele din Moscova și Leningrad. Cine ar fi putut prevedea, acum cinci ani, că în iulie 1941 vom conduce propaganda din Moscova! Führerul consideră că această campanie din răsărit a reușit atît de bine, încît o putem socoti cîștigată. Ceea ce mai rămîne de făcut este mai degrabă o muncă de curățire și lichidare.

17 iulie. Ne străduim să dovedim lumii, prin analogie cu războaiele precedente, că cifrele pierderilor noastre sînt neînsemnate. Deși la ora actuală încă nu putem prezenta date exacte, este necesar să dovedim acest lucru, în special poporului german, care în momentul de față este puțin alarmat de numărul crescut al necroloagelor apărute în ziarele noastre. Voi lua măsurile de rigoare pentru a reduce la un nivel acceptabil cifra anunțurilor mortuare. (A 26-a zi de război: apare prima mențiune referitoare la pierderile proprii.)

19 iulie. Primim rapoarte care explică logic și amănunțit uriașele dificultăți ale campaniei din răsărit. În momentul de față au loc ultimele lupte decisive. Dacă soldații noștri vor ieși învingători, fapt de care nu trebuie să ne îndoim ținînd seama de actuala stare de lucruri, atunci putem spune că am cîștigat războiul împotriva Uniunii Sovietice.

21 iulie. Deoarece situația militară este încă neclară, intensificăm propaganda noastră prin radio împotriva Uniunii Sovietice. (În a 28-a zi de război apar primele «dificultăți», iar în a 30-a — primele «neclarități»).

24 iulie. Susținerea moralului în interiorul țării este îngreuiată de absența totală a știrilor de ultimă oră. Ele ar fi sporit puterea de mobilizare și avîntul poporului care, acum, trebuie să aștepte știrile uneori zile și chiar săptămîni. Iar așteptarea produce cunoscutul fenomen de oboseală. Vrem să tipărim ziare la Riga, Kiev, Moscova și poate chiar la Leningrad. Cadrele cărora li s-a încredințat această misiune au și fost expediate. (În a 33-a zi de război apar «fenomene de oboseală», dar se preconizează, totuși, tipărirea de ziare la Moscova și Leningrad.)

30 iulie. De criză nici nu poate fi vorba, și totuși lucrurile merg mai greu decît au presupus optimiștii noștri.

31 iulie. Trebuie să fim gata de luptă îndîrjită, crîncenă. Pentru oamenii din Europa Occidentală, chestiunea rusă rămîne încă în mare parte o enigmă de nedezlegat în toate detaliile ei. (Iată, în fine, apărînd în a 40-a zi de război enigmaticul suflet rus...)

1 august. Se recunoaște deschis că aprecierea greșită, aproximativă, a capacității de luptă a sovieticilor ne-a indus întrucîtva în eroare. Bolșevicii opun o rezistență mai mare decît ne așteptam noi și, mai ales, dispun de mijloace mai numeroase decît ne-am imaginat. Cu toate acestea, le vom veni de hac pentru că trebuie să le venim de hac. (În a 41-a zi de război are loc prima ședință de autosugestie: vom învinge pentru că trebuie să învingem).

7 august. Pierderile suferite în campania din răsărit sînt incontestabil mai mari decît în toate celelalte campanii.

8 august. Chiar dacă ne-am înșelat în privința capacității de rezistență a bolșevicilor, poporul este, totuși, foarte mulțumit că în momentul de față are cel puțin o imagine clară a situației. Va fi mai rău dacă nu vom reuși să terminăm campania pînă la începutul iernii și este îndoielnic că vom reuși. (În a 48-a zi de război, la o săptămînă după ce **Blitzkrieg**-ul trebuia să se fi terminat, apare prima referire alarmantă la iarnă.)

10 august. Bolșevismul ca ideologie și concepție despre lume este încă foarte puternic, iar forța de luptă a trupelor sovietice se manifestă de o manieră care nu trebuie subapreciată. Încă nu ne-am atins ținta. Va trebui să mai dăm lupte grele și sîngeroase pînă cînd Uniunea Sovietică va fi zdrobită.

17 august. Dacă izbutim să continuăm ofensiva tancurilor, în momentul de față intensificată, putem spera că pînă la începutul iernii vom intra în Moscova. Se înțelege de la sine că, mai tîrziu, va trebui să lichidăm centrele bolșevice de dincolo de Ural, inclusiv Omskul. Cît privește Occidentul, Führerul este liniștit. Invazia este exclusă[2]. Führerul este convins că Japonia va ataca Uniunea Sovietică". (În a 57-a zi de război, iarna încetează brusc să mai pară atît de periculoasă lui Goebbels, numai fiindcă în apus e liniște, iar în răsărit Japonia va intra în război dintr-o clipă în alta.)

Un interes deosebit prezintă, după părerea mea, însemnarea din aceeași zi, 17 august, făcută după o întrevedere a lui Goebbels cu Führerul. Insist asupra ei, întrucît este esențială pentru înțelegerea resorturilor care, în anul 1941, au pus în mișcare întregul mecanism al agresiunii germane. Iată și însemnarea:

„Führerul mi-a descris în amănunțime situația de pe front. În săptămînile care au trecut ea a fost uneori critică. Am subapreciat grav capacitatea de luptă a sovieticilor și, mai ales, dotarea armatei sovietice. N-am știut nici măcar aproximativ de ce mijloace dispun bolșevicii, de aceea am făcut aprecieri eronate. Poate că e mai bine că nu am cunoscut exact potențialul de luptă al bolșevicilor. Altfel, cine știe dacă problema, devenită acută, a răsăritului

---

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1976.

[2] Aluzie la perspectiva deschiderii unui al doilea front în vestul Europei — **n.r.**

și plănuita ofensivă asupra bolșevismului nu ne-ar fi înspăimîntat. E drept, Führerul spune că toate acestea nu l-ar fi putut influența, însă i-ar fi venit, totuși, mai greu să ia o hotărîre. (Cu alte cuvinte, începînd războiul împotriva Rusiei, ochii trebuiau închiși cu premeditare la tot ce ar fi putut stîrni îndoieli, înainte de a păși în prăpastie.)

24 august. Moralul trupelor este încă bun, cu toate că pierderile sînt uneori extrem de mari. Putem spera că, în ciuda rezistenței încăpățînate a bolșevicilor, vom obține, totuși, în viitorul apropiat, succese decisive, astfel că cel mult pînă la începutul iernii vom atinge scopurile principale ale campaniei din răsărit. (Moralul este bun, însă în a 64-a zi de război obsesia iernii revine, în ciuda optimismului.)

5 septembrie. Știrile noastre despre victorie nu mai au efectul pe care îl aveau la început. Faptul se explică prin aceea că în primele săptămîni ale campaniei din răsărit ne-am lăudat excesiv. Prea de multe ori am nimicit armatele bolșevice de elită ori am afirmat că bolșevicii nu mai sînt capabili de operații de anvergură. Poporul cere să realizăm, în sfîrșit, promisiunile și pronosticurile. (În a 76-a zi de război apar primele accese autocritice, dar după numai trei zile se găsește și primul țap ispășitor: Brauchitsch.)

8 septembrie. Apar neînțelegeri între Führer și Brauchitsch, care nu este la înălțimea misiunilor mărețe ce revin comandantului suprem al campaniei din răsărit.

10 septembrie. Puțin cîte puțin, trebuie să pregătim poporul pentru un război de lungă durată. Trebuie să-i dezvăluim greutățile acestei campanii și să-l deprindem cu ele. Să punem capăt propagării de iluzii neîntemeiate. Acum, cînd știm că războiul din răsărit nu se va încheia în răstimpul la care ne-am așteptat, poporul trebuie să cunoască dificultățile ce stau înaintea noastră. În felul acesta, ne va fi mai ușor să-l mobilizăm să depășească aceste greutăți, alături de noi". (Importantă mărturisire, făcută în a 81-a zi de război!).

O lecție sui generis

Nu mai puțin interesantă îmi pare evoluția subiectului Leningrad între anii 1941-1945, la începutul și la sfîrșitul războiului.

Să revenim la Goebbels.

17 august 1941. Goebbels scrie despre Hitler:

„Dacă Petersburgul va fi încercuit, planul lui este să împiedice aprovizionarea orașului cu ajutorul artileriei și al aviației. Din oraș nu va mai rămîne, probabil, aproape nimic. Toate acestea reprezintă o necesitate. E de presupus că în rîndul populației de cîteva milioane de oameni se va isca haosul".

La 6 septembrie 1941, menționînd că soarta Leningradului este dezbătută în întreaga presă internațională, Goebbels scrie: „Continui să lucrez ca să găsesc un alibi psihologic necesar în condițiile uriașelor dificultăți psihologice create de înaintarea noastră asupra Leningradului. Acest lucru ne este util în primul rînd față de opinia publică mondială, căci dacă, acum, despre soarta acestui oraș se vorbește ca de un fenomen banal, cu totul altfel va fi cînd această problemă, în toată cruzimea ei, va deveni realitate. Pentru acest caz vreau să mă pun la adăpost de primejdie".

După cîteva zile, la 10 septembrie 1941: „Nu ne vom complica nici pe viitor cerînd capitularea Leningradului. El trebuie să fie distrus cu metode aproape științifice".

Astfel trece tema Leningradului, cu accente cînd bestiale, cînd iezuite, prin jurnalele lui Goebbels din anul 1941.

Dar timpurile se schimbă și la 10 ianuarie 1945, la ședința statului său major, Hitler vorbește despre Leningrad sub cu totul alt aspect. Înfuriindu-se că cineva dintre subalternii și sateliții săi nu arată suficientă tărie, Hitler declară tăios: „Dacă începeți să vă văicăriți, am să vă spun doar atît: închipuiți-vă că sînteți în situația rușilor la Leningrad".

Scurta însemnare pe care am reprodus-o a avut o continuare foarte interesantă. După vreo 40 zile, la 19 februarie 1945, cînd trupele sovietice ajunseseră la Oder și căderea Berlinului era la ordinea zilei, Himmler, în calitate de comandant al Grupului de armate „Vistula", a dat următorul ordin: „Către comandanții de corpuri de armată și comandanții de divizie din Grupul «Vistula». Vă trimit alăturat o informare privind apărarea Leningradului de către bolșevici. Fiecare se va putea convinge cu ce dușman crud, lucid, avem de-a face. Cu un astfel de inamic nu poate fi vorba de pacte. Față de un asemenea dușman nu putem avea nici o îngăduință. Noi, ca soldați, trebuie să fim tari și să dăm dovadă de multă dîrzenie pentru a ne apăra poporul, pentru a ne apăra soțiile și copiii. Sarcina care ne stă în față a fost rezolvată de sute de ori de strămoșii noștri împotriva mongolilor, iar în sud-est — împotriva turcilor și tătarilor. Și pe atunci, ca și azi, singurii aliați de nădejde erau propria forță și inima viteză. Heil Hitler! (semnat) Himmler".

După aceste fraze retorice urmau o parafă cu mențiunea „Secret" și, sub titlul: **Măsurile luate de sovietici pentru apărarea Leningradului,** zece puncte dezvoltate pe cîteva pagini dactilografiate.

Ieșit la sfîrșitul războiului de sub pana inamicilor noștri, aflați pe marginea prăpastiei, documentul conține o apreciere obiectivă dintre cele mai înalte a dîrzeniei leningrădenilor. Dar rostul lui nu era de a ne lăuda pe noi retroactiv, ci de a da, cu ajutorul unui exemplu convingător și instructiv, luat chiar din războiul care încă nu se sfîrșise, o lecție trupelor din Grupul de armate „Vistula" și după ele, probabil, și locuitorilor Berlinului, de modul cum trebuia apărată capitala imperiului fascist în condițiile critice care se apropiau.

În septembrie 1941, cînd începuse blocada Leningradului, cine și-ar fi putut închipui că, după trei ani și jumătate, Himmler va trimite drept ordin comandanților corpurilor de armată și diviziilor germane o informație secretă conținînd măsurile întreprinse de sovietici pentru apărarea Leningradului, spre a fi luate ca model?

LUDOVIC CEL STĂRUITOR și misterioasa sa moarte

GEORGES VALLY

În 1461, urmînd tatălui său, Carol VII, care domnise aproape 40 ani, s-a suit pe tronul Franței Ludovic XI. Vremurile erau tulburi. Deși războiul cu Anglia se terminase, iar englezii nu mai dețineau decît o mică parte a teritoriului francez[1], între cele două țări nu fusese semnat nici un tratat de pace. Pe de altă parte, statul condus de noul suveran cuprindea doar o mică parte din Franța actuală, restul fiind în stăpînirea unor mari seniori, unii dintre aceștia la fel de puternici ca suzeranul lor, Ludovic XI.

După ce a cumpărat orașele de pe Somme în 1463, de la Filip cel Bun, marele duce al Burgundiei, Ludovic s-a văzut în fața unei adevărate coaliții a stătulețelor din jur, intitulată „Liga binelui public". Bătălia nedecisă de la Montlhery (1465) dintre cele două tabere i-a permis lui Ludovic să-și păstreze tronul. Monarhul a folosit răgazul obținut pentru a-și întări forțele și pentru a ataca și zdrobi, în 1468, armata ducelui de Bretania, alipind această provincie la regatul francez.

Între timp, în 1467, în Burgundia a venit la tron Carol Temerarul, fiul lui Filip cel Bun. Timp de zece ani, între ducele Burgundiei și Ludovic XI a avut loc un război aproape neîntrerupt, în care Carol a încercat să-i atragă de partea sa și pe englezi. În tot acest timp, regele Franței a manevrat cu iscusință asmuțind asupra burgunzilor o coaliție la care au luat parte ducatul Lorenei și Liga de la Constanța (formată din elvețieni, episcopii de Basel și Strasbourg, precum și orașele din Alsacia). După ce a suferit cîteva înfrîngeri severe, în 1476 armata burgundă a fost zdrobită la Nancy (ianuarie 1477) ; în această luptă Carol Temerarul a fost omorît.

Se părea că Ludovic triumfase deplin. Dar după cîteva luni, în august 1477, fiica lui Carol Temerarul s-a căsătorit cu Maximilian de Habsburg, fiul împăratului Frederic III al Austriei. Între Franța și Burgundia a izbucnit un nou război care a luat sfîrșit abia în 1482. După pacea de la Arras, Ludovic a alipit la regatul său Burgundia și Picardia. În plus, alte regiuni, care aparțin useră ducatului Burgundiei, urmau să revină Coroanei franceze la suirea pe tron a lui Carol VIII.

În ultimii ani ai domniei, Ludovic mai anexase la Franța și provinciile Roussillon, Cerdagne, Anjou, Maine și Provence.

Ludovic XI a guvernat pe plan intern cu autoritate, fiind „propriul său prim-ministru" ; a întărit administrația centrală a statului, a reorganizat armata, a dezvoltat economia și a adus strălucire Franței. O preocupare mai puțin cunoscută a monarhului a fost încercarea de cucerire a mărilor, de creare a unei flote comerciale și de lărgire a comerțului cu Orientul. Despre această latură a domniei lui Ludovic XI ne vorbește istoricul francez Georges Vally în articolul pe care îl publicăm în continuare.

Titlurile și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

I. D.

---

[1] Este vorba de „Războiul de 100 de ani", încheiat prin lupta de la Castillon, în urma căreia englezii au fost izgoniți din Franța unde nu mai păstrau decît orașul Calais.

Teamă — mai curînd decît dragoste

Acest rege crîncen era un omuleț rotofei și dizgrațios, cu privirea scrutătoare. Nasul lung, de ființă vicleană, atîrna deasupra buzelor groase ale unei guri bănuitoare. Suveranul inspira mai mult teamă decît dragoste.

Într-o epocă ce trăia sub semnul mentalității romanelor cavalerești, un geniu lucid și deosebit de realist veghea sub carapacea craniului său chel. „Eu sînt Franța", spunea el. Acest simț orgolios al supremației Coroanei asupra nobilimii a făcut din Ludovic XI, în pofida greșelilor sale, precursorul unui întreg șir de monarhi care au contribuit la unificarea Franței.

Fiu al lui Carol VII cel Victorios și tatăl lui Carol VIII cel Binevoitor, Ludovic XI a fost supranumit și cel Stăruitor. Prin talentul său de a urzi intrigi subtile, de „păianjen universal", a izbutit o performanță excepțională: să anexeze, prin manevre îndrăznețe și pregătite cu grijă, opt provincii, dintre cele mai frumoase, la regatul Franței, sporindu-i puterea, în paguba marii aristocrații feudale.

Acest important suveran, care figurează în primele rînduri ale făuritorilor statului centralizat francez și care a lărgit granițele Coroanei franceze, s-a gîndit să-și întindă și dincolo de mări puterea și influența. Pentru a ne da seama de îndrăzneala proiectelor sale, trebuie să ne situăm la nivelul concepțiilor pe care le puteau avea oamenii din această a doua jumătate a secolului XV, înainte de Cristofor Columb, despre configurația lumii.

„Am întreținut, apărat și cîrmuit regatul pe cît am putut mai bine, întinzîndu-i hotarele în toate direcțiile". Astfel rezuma Ludovic XI istoria domniei lui, în poveștele pe care le dădea urmașului său. Primul prilej pentru a-și extinde posesiunile peste mări s-a ivit chiar la începutul domniei. În acea perioadă se pregătea o „cruciadă" împotriva necredincioșilor, pusă sub conducerea Papei, la care urma să ia parte și Ludovic XI, ca gonfalonier (stegar) al Sfîntului Părinte.

În această acțiune, vicleanul monarh mai întrevedea și un mijloc de a degaja regatul de seniorii turbulenți, vecini cu el, îndeosebi de marele duce al Burgundiei, Filip III cel Bun, care devenise regent al Franței pe vremea cînd Carol VI fusese atins de nebunie. În timpul domniei lui Carol VII, Filip l-a primit la curtea sa pe viitorul Ludovic XI, care lua parte, împotriva tatălui său, la răscoala feudală a Pragheriei[1]. Întemeietor al Ordinului Lîna de Aur, Filip III devenise unul din cei mai puternici suverani din Europa. A participat și el la „cruciada" din 1464, care a avut un sfîrșit dezastruos din cauza unei epidemii de ciumă.

Ludovic XI. Desen în peniță. Proiect pentru monumentul funerar pe care monarhul dorea să-l comande meșterului Colin d'Amiens. Secretarul regelui scria în susul paginii, de-asupra schiței:

„Meștere Colin d'Amiens va trebui să faci portretul regelui, seniorul nostru; fii cu băgare de seamă să-l înfățișezi stînd îngenuncheat pe o pernă... cu cîinele său alături. În mîinile împreunate să-și țină pălăria; spada la șold; din cornul atîrnat de umăr spre spate să se zărească numai capetele; de asemenea, să aibă botfori, nu cumva papuci; haine de vînătoare, dar pe măsura rangului său; chipul să fie cît mai frumos și dîrz, cu nasul lunguieț și pe cap ceva cum ai să te pricepi; dar mai ales să nu-l lași pleșuv"

Pe cînd se petreceau aceste întîmplări, din porunca lui Ludovic XI, au fost construite patru galere mari de 12 000 chintale. Începînd din 1465, s-a prevăzut ca vasele să plece odată pe an, în martie, din portul Aigues-Mortes și să facă escale la Marsilia, Nisa, Savona, Pisa, Gaeta, Napoli, Palermo, Messina, Sion, Rodos. Din acest din urmă punct, galerele trebuiau să ajungă la Alexandria, direct sau prin Jaffa și Beirut. După ce descărcau mărfurile exportate, navele erau încărcate cu produse din Orient și luau drumul Franței, pentru a ajunge la Aigues-Mortes. De acolo, mărfurile erau îndrumate spre stabilimentele comerciale din Montpellier, Lyon, Cambrai, Paris, Bourges și Tours.

În tot regatul a fost interzis importul de mirodenii pe altă cale decît prin intermediul

[1] Răscoala a izbucnit în Franța în 1440 împotriva reformelor lui Carol VII și a fost numită astfel prin analogie cu răscoala husită de la Praga. În fruntea ei s-au aflat cîțiva dintre cei mai mari seniori ai regatului, printre care viitorul Ludovic XI. Carol i-a înfrînt pe răsculați, dar i-a tratat cu blîndețe — **n. trad.**

galerelor regelui; Ludovic XI năzuia să întemeieze o uriaşă întreprindere, „Compania franco-genoveză", care să monopolizeze mirodeniile Levantului pentru întregul Apus. Întreprinderea a dat însă greş, protecţionismul regal ciocnindu-se de adepţii liberului schimb din micile oraşe.

„Straşnice şi miraculoase leacuri"

Ocupîndu-se, în primul rînd, de treburile interne ale regatului său, Ludovic XI nu a renunţat la ideea cuceririi mărilor; dimpotrivă, a afirmat-o prin deviza **immensi tremor oceani**[1], cu care a învestit Ordinul cavaleresc Sf. Mihail, creat la 1 august 1469. Această deviză urma să fie aplicată de prietenul său, vice-amiralul Guillaume de Casenove, zis Coulon.

Stăruitor cum era, suveranul a continuat să gîndească la înfiinţarea unei companii de comerţ cu pieţele din Levant. În acest scop, în 1478, a cumpărat trei galere mari şi a pus să se construiască alte două galere, iuţi, şi cîteva caravele menite să protejeze navele de comerţ împotriva oricărui „atac al berberilor" şi să-i urmărească pe piraţi „pînă în vizuinele lor, atît în Berberia, cît şi în Turcia şi Siria". În 1481, Ludovic XI a înlocuit baza maritimă comercială de la Aigues-Mortes cu un cap de linie mult mai bun pentru flotele sale de negoţ şi anume Marsilia, port de mîna întîia, avînd legături cu întreg litoralul mediteranean.

Aici s-a gîndit să-şi materializeze îndrăzneţul său proiect, **Compania Generală de Comerţ şi de Navigaţie în Marea Levantului,** cu un capital de 100 000 livre, procurat de negustori. Regele intenţiona să construiască galere pentru transportul mărfurilor şi nave de război pentru protecţia celor dintîi. Monarhul urmărea să rezerve exclusiv acestei companii tranzitul de produse din Levant.

Dar şi de dată aceasta, comercianţii s-au opus, preferînd liberul schimb în locul monopolului şi protestînd atît de vehement încît Ludovic XI, dezamăgit, a cedat. Printr-o ordonanţă emisă la 10 iulie 1483, a redat toate înlesnirile comercianţilor şi a permis armatorilor din regatul său să construiască galere şi alte nave comerciale.

În aceşti ani se situează un episod mai puţin cunoscut, care aruncă o lumină stranie asupra sfîrşitului domniei lui Ludovic XI. Este ştiut că nimeni nu se temea de moarte în mai mare măsură decît sumbrul castelan de la Plessis-lez-Tours[2]. De o cucernicie superstiţioasă, avînd permanent în preajmă pe paznicul Tristan l'Hermite şi pe călăul Olivier le Dain, Ludovic XI nu primea decît medici, astrologi şi taumaturgi[3].

În martie 1481, un atac de apoplexie îi pusese viaţa în primejdie. Pentru a şi-o prelungi cu orice preţ a recurs la „straşnice şi miraculoase leacuri": după cum se zvonea, se scălda în sînge de copil.

Ce este adevărat din această cumplită legendă? Unele memoriale şi documente stabilesc că, în iulie 1483, regele a dat 1 000 scuzi căpitanului corăbiilor sale, Georges le Crec, trimiţîndu-l neîntîrziat în Insulele Capului Verde şi în ţinutul Berberiei „să caute unele leacuri care priveau îndeaproape binele şi sănătatea persoanei sale".

Expediţia s-a făcut pe cheltuiala populaţiei din oraşele normande. Trei sute de ofiţeri, soldaţi şi bucătari s-au îmbarcat în portul Honfleur pe trei corăbii sub ordinele căpitanului pomenit mai sus.

Pe de altă parte, se ştie că, în acei ani, un călător francez, înapoiat din Guineea, adusese o veste uluitoare: în Insulele Capului Verde se vindeca lepra. Leacul descris nu era nici el mai puţin uluitor. Se spunea că, acolo trăiau nişte broaşte ţestoase mari, care, în timpul refluxului, se hrăneau cu iarba de pe ţărm. Băştinaşii, după ce le răsturnau pe spate şi le omorau, cufundau în sîngele lor pe „cei bolnavi de lepră... Pe dinlăuntru, aceştia se vindecau mîncînd din carnea şi grăsimea broaştei ţestoase, în aşa fel încît, urmînd acest tratament, la capătul a doi ani, ei erau întrutotul tămăduiţi".

Insulele erau păzite cu străşnicie din apropierea unei mine de aur; pentru eventualitatea unei lupte se justifică prezenţa a numeroşi soldaţi la bordul navelor franceze. O asemenea desfăşurare de forţe presupunea un motiv serios. Să fi fost el lepra de care ar fi suferit Ludovic? În orice caz, aşa a mers vestea, iar Thomas Basin, cronicar şi prelat francez (1412-1491), o atestă ca atare.

Leprossus fuisse assertus est[4], relatează cronicarul cu precizie. Să fi fost chinuit de această cumplită boală în singurătatea ultimilor ani ai domniei? Acesta să fi fost motivul claustrării pe care şi-a impus-o el în ultima perioadă a vieţii, ca şi al disperatei expediţii maritime, plecată în căutarea unui elixir miraculos împotriva leprei? Ipoteza nu este cu desăvîrşire absurdă.

Regele n-a avut răgazul să încerce eficacitatea misteriosului leac, deoarece a murit la 30 august 1483, fără să fi aflat vreo veste despre acea expediţie. Se presupune că francezii au poposit pe Insula Maio, la nord-est de Insulele Capului Verde. Apoi urma li s-a pierdut — pe oceane, ca şi în cronici.

Traducere de
Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

---

[1] În traducere literală — „freamătul imensului ocean".
[2] Reşedinţă a lui Ludovic XI, în apropiere de oraşul Tours.
[3] Făcători de minuni.
[4] „Este cert că a fost lepros".

Ranguri nobiliare

DE LA ÎMPĂRAT LA SCUTIER

VICTOR IONESCU

Cine au fost palatinii?
Dar ricos hombres?
Care este diferența dintre duce și doge?
Ce loc a ocupat despotul
în ierarhia nobiliară?
Despre acestea și o seamă de alte titluri
ce însoțesc numele unor persoane
legate de diferite evenimente istorice,
cititorii ne-au cerut lămuriri
pe care încercăm să li le dăm
în paginile ce urmează.

A vorbi despre ranguri nobiliare înseamnă a face o lungă incursiune în timp și a insista, îndeosebi, asupra originilor lumii medievale. Ne vom limita însă a aminti doar că în epoca feudală clasa dominantă era nobilimea, deținătoarea principalului mijloc de producție din evul mediu: pămîntul. În virtutea acestei poziții, nobilii își permiteau să nu muncească, existența fiindu-le asigurată de munca șerbilor, oameni legați de un pămînt ce nu le aparținea. În concepția respectivei clase exploatatoare, nobilul era o ființă superioară, menită doar unor activități „neînjositoare" ca războiul, vînătoarea sau turnirul[1]; munca era considerată umilitoare.

Un text italian de la începutul sec. XI face precizarea că „a fi nobil înseamnă a nu găsi printre strămoși pe nimeni care să fi fost supus servituților". Acest statut de membru privilegiat al societății se transmitea ereditar, nobilimea fiind — cu excepția perioadei de formare a feudalismului — o castă în care era aproape cu neputință de pătruns. Din veacul XI, cînd s-a statornicit pe deplin ereditatea fiefurilor (domeniile funciare ale feudalilor), se poate vorbi de o clasificare a nobilimii bazată pe pămînt, fiefurile moștenindu-se din tată în fiu, odată cu rangul. Fiecare nobil era stăpîn pe pămîntul său, a cărui posesiune stătea la baza legăturilor de vasalitate. De exemplu, nobilul care deținea un fief concedat de un alt nobil — ca răsplată pentru prestarea unor servicii — era vasalul acestuia din urmă. Așa se face că și din punct de vedere politic societatea feudală era, după caracterizarea istoricului englez G. Trevelyan, o stare de „anarhie legalizată și reglementată". Împletirea și suprapunerea unor astfel de legături a dus la crearea unei ierarhii a rangurilor, devenită strictă în sec. XIII-XIV. În această ierarhie fiecare exercita o putere limitată doar de îndatoririle contractate prin jurămînt treptei imediat superioare.

O ierarhizare științifică a rangurilor s-a realizat mult mai tîrziu, atunci cînd, în fiecare țară, nobilimea a fost supusă pe deplin Coroanei, deci unei puteri centrale. Ierarhia teoretică a corespuns mai mult nevoii protocolare de la curțile suveranilor decît situației sociale reale, în practică un conte putînd fi mai puternic decît un prinț, iar un viconte egal unui duce, după cum doar teoretic toți nobilii de același rang erau egali între ei, pe cînd în realitate unii puteau fi vasalii celorlalți. Revoluțiile burgheze au adus cu ele și desființarea rangurilor nobilare. Pe alocuri, însă, ele au persistat. În Anglia, de pildă, ca și acum multe sute de ani, se mai acordă titluri de noblețe, mai există lorzi și locuri ereditare în Parlament.

Pentru înțelegerea societății medievale, cunoașterea rangurilor nobiliare își are însemnătatea ei. În prezentarea acestora am recurs la comparații și asociații, deoarece clasa feudalilor, fie ea în apusul sau în răsăritul Europei, a avut aceeași structură generală, s-a situat pe aceeași poziție privilegiată. Rangurile sînt înfățișate în ordinea lor ierarhică, începînd cu cel mai înalt, astfel încît să redea imaginea piramidală a societății medievale, constituită pe un asemenea model geometric, greutatea întregului edificiu apăsînd pe ultima treaptă socială: țărănimea aservită (șerbii).

ÎMPĂRAT. Vîrful piramidei, desemnat de formularistica de cancelarie drept **caput et princeps regni et populi** („conducătorul și principele țării și poporului"). Derivat din tradiția

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1975.

Romei antice, rangul imperial a fost reînviat în Europa Occidentală, la 25 decembrie 800, prin încoronarea lui Carol cel Mare ca împărat al Occidentului[1].

Potrivit tradiției antice, împăratul întruchipa suprema putere pe pămînt, deasupra lui fiind doar Dumnezeu. Disputele cu papalitatea au dus mai apoi la o divizare a puterii, împăratul fiind considerat conducătorul politic, iar papa capul spiritual al creștinătății.

Împăratul era încoronat de papă. Coroana imperială deosebea pe împărați de alți nobili, posesori și ei de „coroane ale demnității", prin faptul că ea întruchipa puterea supremă, celelalte arătînd numai aspecte ale acesteia. Sceptrul, simbol al calității de arbitru general, și globul împodobit cu o cruce, sugerînd stăpînirea asupra universului creștin, completau seria atributelor exterioare ale demnității imperiale.

Tendințele de dominație ale reprezentanților rangului imperial au fost afirmate cu deosebire de Frederic I Barbarossa (1152-1190), concepția lui fiind că împăratul „poruncește regatelor și tuturor națiunilor care sînt datoare să i se închine".

În lumea medievală europeană au mai existat și alte formațiuni statale conduse de împărați. Statul bizantin de pildă, a fost un imperiu, avînd și el pretenții de dominație asupra întregii lumi creștine, pretenții derivate, de asemenea, din tradiția romană. Dacă în Bizanț împăratul era desemnat cu forma grecească a rangului imperial, basileu, în lumea slavă el purta denumirea de țar (țar = cezar = împărat). Au existat țarate bulgare, țaratul sîrb al lui Ștefan Dușan și, mai tîrziu, țaratul rus.

În epoca modernă, alte imperii s-au născut din aceeași idee exclusivistă de supremație. Încoronîndu-se ca împărat al Franței (1804), Napoleon I a dat o lovitură de moarte Sfîntului imperiu roman de națiune germană, pe care l-a și desființat doi ani mai tîrziu. După prăbușirea celui de-al doilea imperiu francez (1870), Wilhelm I, regele Prusiei, învingător, s-a proclamat împărat al Germaniei, asigurîndu-și hegemonia în lumea germană.

[1] Vezi **Magazin istoric, nr. 8/1970.**

Costum imperial occidental...

REGE. Al doilea rang în scara ierarhiei nobiliare. În realitate, doar un număr limitat de regi, cei ai Boemiei și cei ai Siciliei, de exemplu, au fost subordonați împăratului romano-german, majoritatea purtătorilor acestui titlu fiind cu totul independenți și afirmîndu-și egalitatea cu împăratul. Astfel, legiștii francezi de la începutul sec. XIII au decretat: „A fost dat ca regele Franței să nu recunoască absolut nici o superioritate pămîntească". La sfîrșitul aceluiași veac, s-a emis maxima juridică potrivit căreia „regele Franței este împărat în regatul său", maximă folosită atît împotriva pretențiilor imperiale, cît și a tendințelor centrifuge ale marilor feudali vasali ai Coroanei.

...și bizantin

Tot în sec. XIII, juristul englez Bracton a formulat idei asemănătoare, afirmînd că „regele e pe pămînt ministrul și vicarul lui Dumnezeu". El a ridicat, totodată, problema delegării suveranității poporului către rege: „El e rege cînd acționează spre binele țării și tiran cînd asuprește poporul". Formula așa-zisului contract dintre rege și popor deriva din nevoia monarhiei de a avea aliați în lupta contra veleităților marilor vasali. Dar prin popor actele medievale desemnau totalitatea oamenilor liberi, inclusiv mica nobilime, nu însă și masa țăranilor legați de pămînt, șerbii. În acest sens trebuie interpretat și jurămîntul prestat de regi la încoronare, prin care se angajau să impună dreptu-rile încredințate lor de popor.

În concepția omului medieval, regele reprezenta persoana care se situa în fruntea clasei dominante și care dispunea de trei calități esențiale: 1) suzeranitatea supremă, el fiind „seniorul seniorilor", cel căruia i se supuneau, potrivit legilor vasalității, toți ceilalți feudali, fără ca el însuși să se supună cuiva; 2) suveranitatea, adică deținerea unor puteri ce nu derivau din omagiul feudal: puterea administrativă și cea judecătorească; în baza suveranității, monarhului îi datorau ascultare nu

numai feudalii, ci și întregul popor; 3) originea divină, deci calitatea de „semisfințenie", obținută prin ungerea cu mir, în cadrul ceremoniei încoronării.

Teoria monarhică a avut menirea, în epoca medievală, să sprijine statul în care autoritatea supremă, contestată de forțe aproape la fel de puternice (feudalii), nu se putea impune decît bizuindu-se pe calități decisive. Cu autoritatea respectivă era investită nu atît persoana regelui, cît Coroana, adică rangul, instituția regală în sine.

În principiu, au existat două tipuri de monarhii: ereditare (în Franța, Anglia, Spania etc.) și elective (în Polonia, Suedia etc.), deosebirea constînd în modul de desemnare a deținătorului rangului regal.

PRINȚ. Denumire a unui rang nobiliar folosită cu mai multe accepții. În Roma antică, princeps a însemnat la început capul Senatului, apoi persoană cu merite deosebite. Acest titlu i-a fost conferit lui Pompei (106-48 î.e.n.) pentru servicii mari aduse republicii. Termenul a reapărut în epoca de domnie a carolingienilor (sec. VIII-X), cu sensul de conducător al unei formațiuni statale. De atunci, prințului i s-a stabilit în ierarhie locul imediat următor celui deținut de rege.

Au existat două categorii fundamentale de prinți: suverani și nesuverani. Primii conduceau formațiuni statale autonome, fiind asimilați, în practica politico-diplomatică, regilor. Prinți suverani au fost marele cneaz al Lituaniei, cnejii ruși din sec. XI-XII, voievozii țărilor române etc. În ceea ce ne privește, termenul de principat a fost folosit destul de tîrziu pentru a desemna formațiunile politice românești, deși situația reală a acestora atesta perfect starea lor de state suverane. Domnitorii noștri pot fi echivalați, fără nici o îndoială, prinților suverani din alte părți ale Europei, domn însemnînd atît stăpînitor al țării, cît și cîrmuitor independent. De altfel, chiar titlul de Mare Voievod, unic în sud-estul Europei, arată o autoritate deosebită, izvorîtă din tradiția bizantină.

Prinții nesuverani erau mari feudali purtători ai rangului princiar. În sec. XII, în Sfîntul imperiu roman de națiune germană aveau rang de prinț toți marii vasali care depindeau direct de împărat. Apoi, au primit acest titlu cei șapte feudali care îl alegeau pe împărat (principii electori). Între prinții imperiului, un loc aparte l-au avut arhiducii de Austria. Titlul de arhiduce a fost inventat, pe la mijlocul sec. XIV, de către Habsburgi (în al căror patrimoniu ereditar se afla și ducatul Austriei), pe baza unui document falsificat, datat 1156; după ce Habsburgii au acaparat coroana imperială, transformînd-o într-un apanaj al casei lor (1438)[1], titlul arhiducal, recunoscut oficial de Dietă (1453), a fost acordat tuturor membrilor familiei imperiale.

În Franța n-au existat feude-principat. Din veacul XV, membrilor familiei regale le-a fost acordat rangul de prinți de sînge, în secolul următor, potrivit unei ordonanțe din 1576, ei bucurîndu-se de preeminență față de toți ceilalți nobili ai regatului. Pentru cei descinși direct din regii domnitori se folosea formula Alteță regală, iar pentru coborîtorii din ramurile colaterale ale familiei domnitoare, Alteță serenissimă. În Anglia, rangul princiar a fost creat în 1301 de Eduard I, curînd după supunerea Țării Galilor (Wales) de către coroana engleză. De atunci, moștenitorul tronului britanic poartă titlul de prinț de Wales. În Spania, regele Ioan I al Castiliei a acordat, în 1338, fiului său rangul de prinț al Asturiilor, menținut pînă astăzi de moștenitorul tronului spaniol.

Încoronarea unui rege (Anglia, secolul XV)

În Bizanț, echivalentul rangului princiar a fost cel de despot, acordat, începînd cu sec. XIII, membrilor familiei imperiale, laolaltă cu apanaje teritoriale (despotate). De aici rangul a fost preluat de unele formațiuni feudale balcanice, între care și de aceea de pe teritoriul țării noastre, a lui Dobrotici[2].

În epoca modernă, rangul de prinț (ca, de altfel, și celelalte ranguri nobiliare) și-a pierdut accepția inițială, devenind un simplu titlu protocolar lipsit de conținutul teritorial (principat). Un exemplu, între altele, îl constituie Rusia veacului XVIII, în care țarii acordau cu largheță, militarilor sau funcționarilor, rangul de prinț.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 8/1971.
[2] Vezi **Magazin istoric**, nr. 9/1967.

ÎN CĂUTAREA STRĂVECHEI CAPITALE NINIVE

ANN TERRY WHITE

Între fluviile Tigru şi Eufrat, pe teritoriul actual al republicii Irak, se întindea altădată un şes pustiu, ondulat doar ici colo de coline despre care nimeni nu ştia nimic. Călătorii care poposeau prin acele locuri nu-şi închipuiau că movilele ce le ofereau puţină umbră ascundeau, de fapt, istoria Asiriei, a capitalelor ei succesive, Kalah şi Ninive, precum şi a altor oraşe din nordul ţinutului numit Mesopotamia. Cum şi cine a descoperit aceste mărturii arheologice? Un scurt istoric al investigaţiilor întreprinse în această parte a Orientului Apropiat ni-l face Ann Terry White[1], care a scris între alte lucrări, Les Grandes découvertes de l'archéologie **(„Marile descoperiri ale arheologiei").**

D. Z.

La mijlocul secolului trecut, nimeni nu şi-a imaginat că naturalistul şi medicul francez Paul-Emile Botta, numit într-un modest post de funcţionar consular la Mosul (nordul Irakului), avea să facă senzaţie prin activitatea lui de arheolog.

Pasiunea lui Botta pentru trecutul omenirii era veche. Nepot de istoricului cu acelaşi nume, Botta făcuse săpături pe teritoriile Siriei şi Yemenului; deplasarea la Mosul îi deschidea o perspectivă nouă, aceea de a studia colinele din Mesopotamia, al căror secret bănuia că-l ghicise. Fără să fie specialist în materie, avea o temeinică pregătire ştiinţifică, precum şi avantajul de a cunoaşte limba şi obiceiurile localnicilor şi de a se fi aclimatizat, în timpul investigaţiilor anterioare, cu clima aridă a Mesopotamiei.

Cine erau aceşti războinici?

Botta începu prin a vizita împrejurimile oraşului Mosul şi a-i întreba pe locuitori dacă posedă obiecte foarte vechi, dar nu izbuti să tragă vreo concluzie. Se decise atunci să abandoneze această cale indirectă şi să atace colina cea mai apropiată, numită Kuiundjik.

După un an de săpături, răstimp în care se alese doar cu cîteva tăbliţe de argilă gravate şi cu fragmente de sculpturi, Botta se îndoi, pentru întîia oară, de justeţea ipotezelor sale. Peste cîteva zile, însă, cercetătorul văzu un arab, care se oprise din drum pentru a privi lucrările. Necunoscutul se apropie de Botta: străinul caută cumva tăbliţe cu inscripţii? Nu le va găsi în această colină. În schimb, în satul lui, Khorsabad, din imediata apropiere, sînt destule; el însuşi şi-a clădit un cuptor din asemenea tăbliţe de argilă. În definitiv, îşi spuse Botta, de ce n-ar trimite cîţiva săpători la Khorsabad, pentru a verifica spusele arabului?

După o săptămînă, din satul învecinat sosi un mesager aducînd vestea că echipa de lucrători dezgropase două ziduri paralele acoperite cu inscripţii şi ornamentate cu sculpturi. Botta plecă în grabă la Khorsabad şi văzu, în sfîrşit, mult visatele ruine. Dar ce reprezentau ele? Cine erau acei războinici sculptaţi în baso-

[1] Titlul şi subtitlurile articolului, publicat în formă prescurtată, aparţin redacţiei **Magazin istoric.**

relief, aparţinînd unui neam necunoscut? Nu mai văzuse niciodată veşminte şi arme ca ale lor. În faţa lui se afla o filă dintr-o istorie pe care n-o citise nicicînd.

Exista însă un indiciu care îl ajută în cercetările sale: inscripţiile cuneiforme[1] gravate în spaţiul dintre personaje. Botta nu ştia să le descifreze, dar cunoştea amănunte care îi îngăduiau unele deducţii. Astfel, cuneiformele fiind abandonate după cucerirea Mesopotamiei de către Alexandru cel Mare (330 î.e.n.), era clar că sculpturile datau dintr-o epocă anterioară, poate din cea asiriană.

Botta desenă principalele basoreliefuri şi inscripţiile alăturate. Între timp săpăturile continuau, scoţînd la lumină o suită de săli pline de imagini ale antichităţii. Ici, o sculptură figura asaltul unei fortăreţe; dincolo, basoreliefuri reprezentau scribi enumerînd pierderile suferite; în altă parte erau înfăţişate un convoi de prizonieri sau o procesiune de care de luptă şi călăreţi, în frunte cu conducătorii învingătorilor, în veşminte somptuoase, afişînd un aer de deplină satisfacţie. De data aceasta Botta, convins că depistase un palat al unui rege asirian, scrise familiei sale: „Cred că sînt primul care a descoperit sculpturi datînd din perioada de înflorire a oraşului Ninive". Dar specialiştii declarară că palatul din Khorsabad era reşedinţa lui Sargon II (722-705 î.e.n.)[2], unul dintre cei mai puternici împăraţi asirieni, care a construit-o în apropiere de Ninive, în ultimii ani ai sec. VIII î.e.n.

La cererea statului francez, Botta expedie sculpturile în patria sa, ceea ce nu se putea transporta urmînd să fie reprodus în desene.

Noi, cei obişnuiţi la capitolul Asiria cu imaginile de tauri înaripaţi, vînătorile de lei şi scenele de luptă din manualele de istorie ilustrate, nu ne putem închipui ce a însemnat pentru compatrioţii lui Botta privelişte oferită de basoreliefurile şi sculpturile din „oraşul lui Sargon", Dour-Şarrukin, cum se numea pe atunci Khorsabadul. Să nu uităm că pînă atunci nimeni nu mai văzuse imagini de acest gen. Asiria? Aproape două milenii de uitare o transformaseră într-o legendă. Pînă în 1842, vestigiile adunate în regiunea fostelor oraşe Ninive şi Babilon încăpeau uşor într-o ladă de un metru pătrat.

Şi, dintr-o dată, în faţa ochilor tuturor se etală arta poporului care, odinioară, făcuse Asia să tremure. Iată, deci, cum arătau aceşti puternici stăpîni ai trecutului! Iată cum asediau oraşele duşmane, cum escaladau zidurile fortăreţelor lor, cum se aruncau în luptă, cum îşi masacrau adversarii şi prădau localităţile cucerite!

Privitorii erau fascinaţi nu atît de calităţile artistice ale sculpturilor, cît de posibilitatea de a contempla, pentru întîia oară, acest popor misterios, al cărui nume traversase secolele.

La Paris, regele Sargon şi luptătorii săi cunoscură un succes imens.

„Am asediat, am cucerit, am prădat..."

O seamă de alţi cercetători se simţiră atraşi de Orientul Apropiat, de locurile unde zăcea îngropată o civilizaţie uitată. Colţul din Mesopotamia îl interesară pe Austen-Henry Layard, arheologul englez căruia norocul avea să-i surîdă foarte curînd. Îşi pregătise temeinic plecarea în Orient. Cunoştea mai demult scrierea arabă şi limba persană. Un ofiţer de marină îl iniţiase în mînuirea sextantului, iar un medic îl învăţase cum să trateze bolile pe care eventual le-ar fi putut contracta în Asia.

În 1845, Layard părăsea Mosul într-o direcţie în care bănuia că se află fostul Ninive. Datorită talentului său deosebit de a-şi face prieteni, cîştigă încrederea unui şef arab, pe nume Awad, al cărui trib îşi făcuse sălaşul la poalele colinei Nimrud. Layard ştia că printre arabi dăinuia credinţa că acea colină ascundea mormîntul lui Nimrud, sau Nemrod, legendarul rege al Caldeei, despre care vorbeşte **Biblia.** Arheologul îşi recrută lucrătorii printre membrii tribului şi începu săpăturile de îndată. Awad îi atrase atenţia asupra unui fragment de alabastru, pe care nisipul nu izbutise să-l înghită. În numai cîteva ore, lucrătorii dezgropară în acel loc mai multe lespezi de alabastru suprapuse, ce păreau a fi zidul unei încăperi. Arheologul îşi concentră atunci atenţia asupra altor bucăţi de alabastru, risipite pe un spaţiu mare, şi rezultatele nu întîrziară să se arate. Întîi apăru un zid acoperit cu inscripţii, apoi fură dezgropate alte vestigii, printre care o statuie de mari proporţii. Layard trase concluzia că descoperise ruinele unui somptuos palat regal. Se aşteptase de la bun început să găsească în palat o statuie uriaşă. Nu-şi imaginase însă

În pp. 58-59-60: *basoreliefuri de la Ninive (sec. VII î.e.n.)*

---

[1] Vezi **Magazin istoric,** nr. 7-8/1968. Amintim cititorilor să scrierea cuneiformă, folosită de popoarele mesopotamiene (sumerienii, babilonienii, asirienii etc.) utiliza semne asemănătoare cu nişte cuie, de unde provine şi denumirea scrierii.

[2] Nu toate sursele indică aceleaşi date pentru anii de domnie a regilor asirieni.

că acestui colos, înfăţişîndu-l pe regele Assurnasirpal (884-859 î.e.n.), aveau să-i urmeze multe alte statui gigantice, printre care 26 înfăţişau lei şi tauri înaripaţi ce împodobeau altădată reşedinţa regală.

Totul era uluitor, dar Ninive nu fusese încă identificat. În căutarea ultimei capitale asiriene, arheologul o descoperise pe cea anterioară, clădită de Assurnasirpal la Kalah.

Layard îşi aminti atunci de colina Kuiundjik, pe care Botta o cercetase, în zadar, timp de un an. Era oare posibil ca o colină atît de mare să nu conţină importante vestigii arheologice? Uzînd de experienţa cîştigată la colina Nimrud, Layard săpă în adîncime în căutarea platformei din cărămidă pe care asirienii obişnuiau să-şi înalţe marile edificii. O descoperi, într-adevăr, la şapte metri de la suprafaţă. De acolo arheologul dispuse săparea unor şanţuri, în diferite direcţii. Unul dintre ele scoase curînd la iveală un zid, apoi o intrare, străjuită de doi tauri înaripaţi, care ducea spre o anticameră. După patru săptămîni de muncă încordată fură degajate nouă încăperi şi resturile unor statui.

Deşi mai puţin spectaculoase decît cele de la colina Nimrud, descoperirile de la Kuiundjik promiteau, unui specialist ca Layard, să fie chiar mai interesante decît primele. Arheologul nu se înşelase. Colina abandonată de Botta se înălţa pe locul unde fusese odinioară Ninive, celebrul oraş-capitală al asirienilor. Zidurile dezgropate erau cele ale palatului lui Sennacherib (705-681 î.e.n., fiul şi succesorul lui Sargon II), regele în faţa căruia tremuraseră atîtea popoare şi care acum ieşea din legendă pentru a intra în realitatea istorică. Pe cilindri de argilă, Sennacherib pusese să se scrie: „Am asediat, am cucerit, am prădat, am devastat, am incendiat...". Parcurgînd lista cruzimilor săvîrşite de Sennacherib, pe care el însuşi ţinuse să le transmită posterităţii, era cu neputinţă să nu-i găseşti un merit — acela de a se fi dovedit mai puţin sîngeros decît Assurnasirpal, teribilul rege care imortalizase, în cuneiforme, următoarele isprăvi:

„Am trecut prin ascuţişul săbiei două sute şaizeci de luptători duşmani, le-am retezat capetele şi le-am rînduit în stive... Am înălţat un stîlp lîngă poarta oraşului lor, i-am jupuit pe toate căpeteniile ce se ridicaseră împotriva mea şi am îmbrăcat stîlpul în pieile lor. Pe alţii i-am zidit de vii înăuntrul stîlpului sau i-am tras în ţeapa ce-i încununa vîrful... Am ars de vii trei mii de prizonieri...".

Layard descoperi şi jumătate din cele peste 20 000 tăbliţe cu texte cuneiforme, adunate de regele Assurbanipal (668-626 î.e.n.) în biblioteca sa [illegible] (cealaltă jumătate avea să fie găsită, mai tîrziu, de Hormazd Rassam) şi supuse că nimic din ceea ce dezgropase pînă atunci nu era la înălţimea acestei descoperiri. Ce semnde puteau [illegible] mai revelatoare, [illegible]nicare mai directă cu sufletul poporului asirian?

Semnele prind viaţă

Aşadar, în cîteva zeci de ani, doi cercetători, Botta şi Layard, au trezit Asiria din somnul ei îndelungat. Dar ea ar fi rămas mută, dacă alţi cercetători nu ar fi descifrat, simbol cu simbol, scrierea cuneiformă folosită de asirieni. Cam ce doriseră să transmită urmaşilor războinicii Asiriei? Contrar aşteptărilor, tăbliţele descoperite de Layard nu conţineau, în marea lor majoritate, „lucrări" originale, ci copii făcute în bibliotecile din Babilon şi din Borsippa, tratînd, în general, teme religioase. Pe unele erau gravate imnuri şi rugăciuni, altele se refereau la profeţii, la interpretarea viselor sau la diferite modalităţi de a prevesti viitorul în... ficatul berbecilor sacrificaţi. În sfîrşit, un grup aparte de tăbliţe erau consacrate secretelor religioase, magiei negre şi unor „reţete" de farmece şi incantaţii.

Misiunea tălmăcitorilor de cuneiforme se dovedi însă extrem de dificilă. Căci dacă în paleopersană (cu care alţi oameni de ştiinţă avuseseră de-a face, tălmăcind cuneiformele de la Persepolis şi din alte străvechi localităţi persane) fiecărui semn îi corespundea o literă, în asiriană un semn echivala cu o silabă, iar uneori chiar cu un cuvînt. În plus, un semn putea avea mai multe înţelesuri, reprezentînd diferite sunete sau diferite cuvinte. Cînd complicaţiile păreau cu neputinţă de învins, soluţia se ivi, pe neaşteptate, chiar dintre zidurile bibliotecii lui Assurbanipal: un mare număr de tăbliţe — care îi intrigaseră pe oamenii de ştiinţă prin modul în care erau gravate semnele, grupate în coloane — se dovediră a fi un fel de dicţionare explicative, care tălmăceau multiplele valori ale fiecărui semn.

În zilele noastre, citirea textelor cuneiforme prezintă dificultăţi doar în cazul în care semnele apar şterse parţial sau total de trecerea anilor. Din fericire însă, vîntul, ploaia şi nisipul, care le-au atacat de aproape trei milenii, n-au reuşit să distrugă în întregime originalele mesaje ale asirienilor.

Cărţi sosite la redacţie

● **Georgeta Tudoran—GHEORGHE TĂNASE.**

Lucrare apărută sub egida Institutului de studii istorice şi social politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. în colecţia **Evocări,**

Ed. Politică, Bucureşti, 1976, 80 pp., 2 lei: *viaţa şi activitatea unuia dintre tribunii revoluţionari ai clasei muncitoare din România (1895-1941).*

● **Pavel Chihaia—DE LA «NEGRU VODĂ» LA NEAGOE BASARAB.**

Ed. Academiei, Bucureşti, 1976, 256 pp., 34 lei: *studii consacrate interferenţelor literar-artistice în cultura românească a evului mediu. Lucrarea are două părţi*: Geneza şi evoluţia mitului lui Negru Vodă *şi* Cu privire la *Învăţături* şi la cîteva monumente din vremea lui Neagoe.

● **Manole Neagoe—MIHAI VITEAZUL.**

Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1976, 320 pp., 14 lei: *domnia gloriosului voievod, care a înfăptuit prima unire a ţărilor române, „întruparea unui ideal politic, un simbol al aspiraţiilor către libertate ale unui popor".*

● **Marosán György—DRUMUL TREBUIE PARCURS PÎNĂ LA CAPĂT.**

Traducere din limba maghiară: **Gelu Păteanu;** *selecţia textelor şi îngrijirea ediţiei:* **Bitay Ödön.**

Ed. Politică, Bucureşti, 1976, 272 pp., 8 lei: *fragmente din scrierile memorialistice ale unui militant al clasei muncitoare din Ungaria, care s-a născut şi a activat (pînă în 1926) şi în ţara noastră, în special în Transilvania.*

● **Dumitru Tudor — ARHEOLOGIA ROMANĂ.**

Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, 284 pp., 34 lei: *sinteza celor mai importante probleme ridicate de cercetările de arheologie română, cu bogate referiri la monumentele romane de pe teritoriul patriei noastre.*

● **13 ROTONDE 13.**

Transcrierea, colaţionarea textelor şi notele de **Claudia Dimiu, Ruxandra Mihăilă, Manuela Tănăsescu;** *postfaţa de* **Nicolae Florescu,** Bucureşti, 1976, 344 pp., 15 lei: *suită de evocări, organizate pentru public în 1970-1975, sub egida Muzeului Literaturii Române — Ioan Slavici, Alexandru Macedonschi, Nicolae Iorga, Eugen Lovinescu, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Tudor Vianu, George Călinescu, B. Fundoianu, I. Teodoreanu, T. Muşatescu, precum şi tradiţiile militante ale presei româneşti.*

● **Ştefan Olteanu — LUPTA DE LA VALEA ALBĂ.**

Ed. Militară, Bucureşti, 1976, 104 pp., 3,50 lei: *bătălia din vara anului 1476, în care oastea moldoveană a lui Ştefan cel Mare s-a opus cu eroism armatei otomane condusă de sultanul Mahomed II.*

● **Ion Ghica—SCRISORI CĂTRE VASILE ALECSANDRI.**

Ed. Minerva, Bucureşti, 1976, 456 pp., 13 lei: *fapte şi întîmplări semnificative din viaţa societăţii româneşti în prima jumătate a secolului trecut, evocate de un martor deosebit de atent.*

● **Mircea Popa — IOAN MOLNAR PIUARIU.**

Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976, 224 pp., 7 lei: *monografie dedicată unuia din fruntaşii iluminişti români, medic, profesor la Academia din Cluj, colaborator la redactarea memoriului* **Supplex Libellus Valachorum.**

● **Benjamin Franklin — AUTOBIOGRAFIE.**

Traducere de **Florin Ionescu,** *prefaţă şi note explicative de* **Gheorghiţa Dumitriu.**

Ed. Univers, Bucureşti, 1976, 228 pp., 8 lei: *memoriile savantului şi omului politic american, participant la elaborarea Declaraţiei de Independenţă a Statelor Unite (1776).*

● **Alexandru Nicolae Cizek — EROI POLITICI AI ANTICHITĂŢII.**

Ed. Univers, Bucureşti, 1976, 272 pp., 9,50 lei: *mari personalităţi ale lumii antice, etaloane pe care istoriografia le-a folosit adesea pentru a evalua actele şi atitudinile conducătorilor de ţări şi popoare.*

Poșta M I

— **Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.**

— **Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe** nu se înapoiază. **În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copiile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru** cei care ne scriu de mînă, adesea cu creionul și foarte neciteț **că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.**

— **Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.**

FOIȘORUL LUI DIONISIE

VALERIU DIANU *din* Cluj-Napoca, *ne solicită cîteva date referitoare la un cunoscut edificiu din ansamblul arhitectural de la Hurez — „Foișorul lui Dionisie", renumit prin frumusețea și bogăția sculpturilor coloanelor și balustradelor sale, în care se simt unele influențe baroce.*

Construcția a fost înălțată între anii 1752-1753 de către meșterul Iosif sub îngrijirea arhimandritului Dionisie Bălăcescu, starețul mănăstirii. În 1872, foișorul a fost demolat și refăcut din temelii, păstrîndu-i-se doar elementele vechi din piatră.

Foișorul este ridicat pe o bază aproximativ pătrată, la 3,50 m de sol, fiind mărginit de cinci coloane sculptate în piatră, care sprijină șase arcuri din cărămidă, pe care este susținută zidăria acoperișului. Între elementele decorative ale construcției, se remarcă stema Cantacuzinilor, care a fost adoptată ca stemă personală și de Constantin Brîncoveanu.

Pentru informații suplimentare vă recomandăm Lucian Roșu: Mănăstirea Hurez, *ed. II, București, 1968.*

LIMBA AMERICANĂ

NICOLETA MIHAI *din* București, *ne scrie că a fost extrem de pasionată de prezentarea istoricului independenței Statelor Unite ale Americii, din numerele anterioare ale revistei. În acest cadru, ea ne întreabă* „care este istoricul limbii «americane» și ce alte limbi se mai vorbesc în S.U.A.?"

Nu există o limbă americană, întemeietorii S.U.A. vorbind la început limbile popoarelor de unde erau originari. Firesc, deci, limba covîrșitor predominantă a fost engleza devenită și limba oficială. Există în filologia modernă o școală care apreciază americana drept o variantă a limbii engleze. Desigur, comunitățile de imigranți, extrem de numeroase în S.U.A., păstrează și o puternică legătură lingvistică cu țările de baștină. Astfel, mulți dintre românii americani vorbesc românește, au ziare și publicații în această limbă etc. (vezi articolul lui Virgil Cândea din Magazin istoric, *nr. 9/1976). Din datele Biroului de recensămînt al S.U.A. (august 1976) reiese că 4% din populație folosește în mod curent, o altă limbă decît engleza. Este primul recensămînt lingvistic, în care au fost chestionate 197 000 000 persoane. Dintre acestea 4 000 000 vorbesc spaniola, 400 000 italiana, 300 000 chineza și alte 300 000 franceza; 100 000 vorbesc germana, greaca, japoneza, filipineza, portugheza, coreeana; 800 000 au indicat alte limbi, iar 1 500 000 nu au vrut să declare ce limbă vorbesc în mod curent.*

CHIANTI ȘI ISTORIA SA

ION TEODORESCU *din* Timișoara, *ne solicită cîteva date istorice privind locurile de obîrșie ale... renumitului vin italian Chianti.*

Regiunea Chianti din Italia Centrală (provincia Siena) este cunoscută nu numai prin celebrul vin produs în podgoriile sale, ci și prin trecutul său istoric, marcat, în evul mediu, de luptele dintre Republicile din Siena și Florența pentru stăpînirea acestui bogat ținut. Dintre monumentele istorice ale regiunii amintim: Castelul Vertine, reședință (977) a marchizilor de Toscana; Castelul Volpaia, construit de florentini la sfîrșitul sec. X; Parohia din Spallenna (1030); Castelul Brolio, reconstituit în

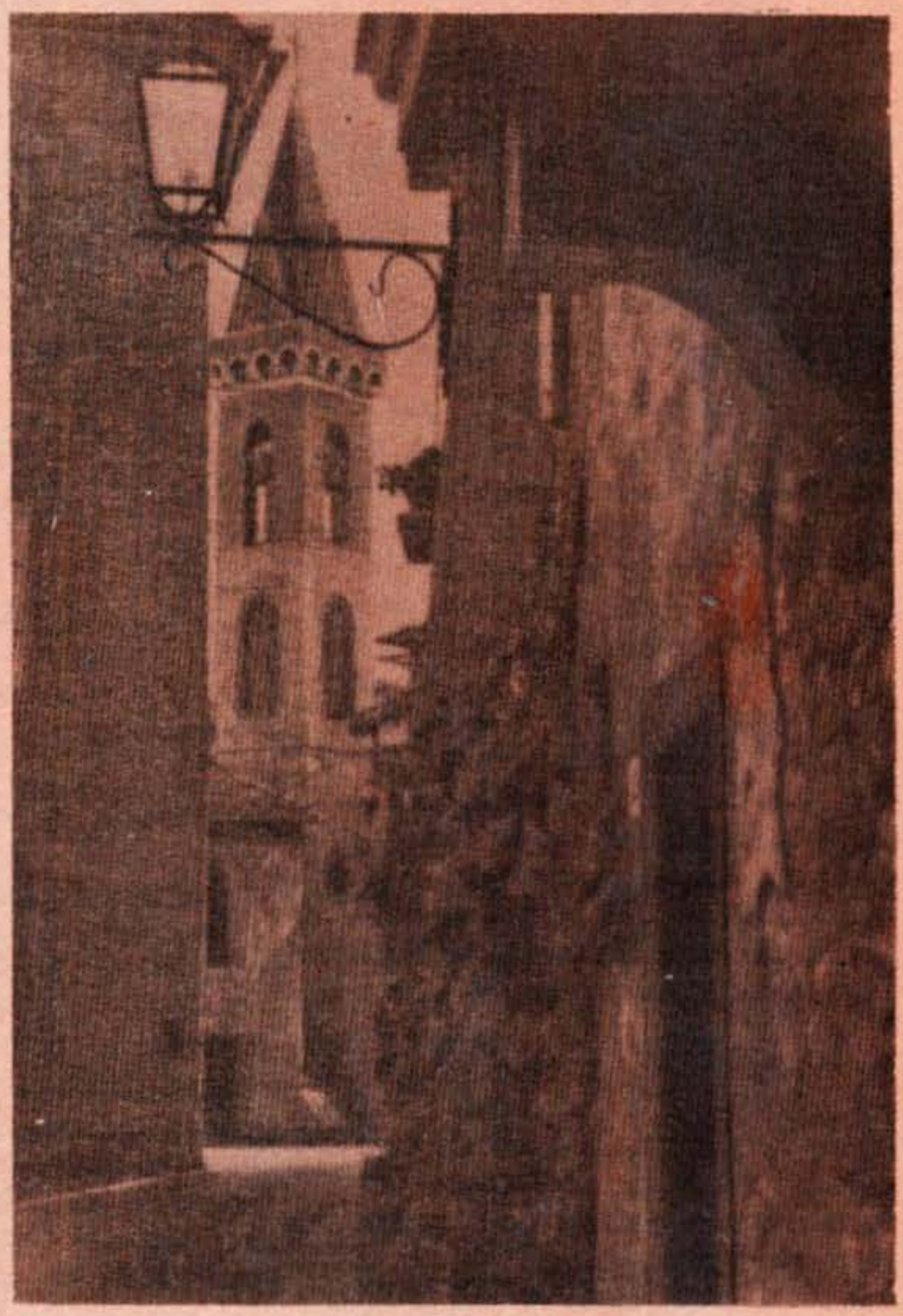

1564. În 1273, a fost constituită, în scopuri militare și administrative, „Liga din Chianti", care a avut o existență glorioasă pînă în 1774. Recent, Liga a fost reînființată. Datele provin din lucrarea prof. Giovanni Rossi, La regione del Chianti Classico, *Florența, 1974.*

MARTORII CONFIRMĂ

„Într-adevăr, cele relatate sînt adevărate" — *ne scrie* LAZĂR SUCEVEANU *din* com. Putna, jud. Suceava — *referitor la articolul* Oameni de omenie în vremuri de neomenie, *publicat în nr. 6/1976.* „Fiind bucovinean, *continuă corespondentul nostru,* l-am cunoscut bine pe primarul Traian Popovici și faptele evocate în revistă sînt pe deplin adevărate".

Tot pe marginea aceluiași articol, am primit și completările cititorului GH. IACOBESCU *din* Roman, *din care reținem:* „Ajunsă în gară, Viorica Agarici, cum a aflat de situația vagoanelor venite de la Iași, i-a spus d-nei

Balaban Zoe (şi nu Maria) să ia o căldare cu ceai şi să o ducă celor din tren. Mai înainte, însă, am avut o discuţie cu d-na Agarici în care i-am spus că, fiind reprezentanta Crucii Roşii, are dreptul şi obligaţia conform tuturor convenţiilor internaţionale, să-i ajute pe cei în suferinţă, indiferent de naţionalitatea lor".

SABIA LUI MUSSOLINI

VASILESCU MARIA *din* Craiova. *Iată amănuntele pe care ni le cereţi. Sabia lui Benito Mussolini (vezi* Magazin istoric, *nr. 12/1975) a fost de curînd vîndută la o licitaţie newyorkeză. Ea a fost „dobîndită" de dictatorul fascist italian, în Libia, la o festivitate de operetă regizată de autorităţi în 1937, ca un simbol al „recunoştinţei" celor 2 500 şefi de trib din coloniile italiene din Africa. După cum se ştie, aceste colonii şi-au cucerit între timp independenţa, iar istoria a trimis demult la lada cu gunoi pe Mussolini şi regimul său. Aşa încît, colecţionarul care a plătit pentru sabie frumuşica sumă de 3 400 dolari pare a se fi călăuzit mai curînd după cantitatea de argint din care e făurită — peste 650 grame.*

LOGOFĂTUL CĂRTURAR DIN HEREŞTI

Udrişte Năsturel a fost descendentul unei străvechi familii boiereşti din Ţara Românească, atestată încă din timpul lui Vlad Călugărul (1482-1496). Tatăl său, Radu Năsturel, a fost, rînd pe rînd, clucer, postelnic, vistiernic şi mare logofăt. A avut patru copii: Şerban, Cazan, Udrişte şi Elena.

Anul naşterii lui Udrişte nu este cunoscut cu precizie (cca. 1596-1597), după cum şi data stingerii sale din viaţă (cca. 1658-1659) rămîne neprecizată. În 1628, a devenit „scriitor" în cancelaria domnească, în timpul celei de-a doua domnii a lui Alexandru Iliaş. Din 1632 îl găsim menţionat ca logofăt al doilea, dregătorie pe care a deţinut-o vreme de aproape trei decenii. A îndeplinit şi unele misiuni diplomatice, fiind în 1638 la Viena, în 1648 în Transilvania, iar în 1652 la Belgrad. Om de înaltă cultură, Udrişte Năsturel era posesorul unei bogate biblioteci, în care, la loc de cinste se aflau manuscrisele originale ale multor scrieri din Ţara Românească. El însuşi a desfăşurat o bogată activitate cărturărească, traducînd şi tipărind în limba română un număr însemnat de lucrări, socotind cartea „bogăţie mai de preţ şi mai cinstită decît toate bogăţiile pămînteşti".

N. MINEI

CERERI ŞI OFERTE

BĂDICĂ V. GHEORGHE, sat. Rudeni, com. Şuici, jud. Argeş, *solicită: nr. 4, 5, 6/1976.*

GERMAN CORNELIA, Calea Griviţei nr. 236, bl. H, sc. A, ap. 16, Bucureşti, *solicită: nr. 1/1967; 7/1974.*

PAVEL PERVULESCU, str. Republicii, nr. 14 ap. 12, Braşov, *oferă colecţia completă.*

FILIP GHEORGHE, str. T. Vladimirescu, nr. 63, Alba Iulia *solicită: nr. 1-3/1967; oferă: nr. 3, 5, 9, 10/1968.*

MATEESCU P. GEORGE, com. Vicocu de Jos, nr. 700, jud. Suceava, *solicită: nr. 1-9/1967; 1-11/1968.*

IOAN VASILE, str. Luca Stroici, nr. 6, Bucureşti, *solicită: nr. 2/1976.*

C. POPOVICI, str. Paris, nr. 17, Bucureşti, *oferă: nr. 6-8/1968; 1-9, 11-12/1969; 1-12/1970; 1-4/1971.*

NAN DUMITRU, Dealul Florilor, nr. 12, ap. 26, Dej, jud. Cluj, *oferă gratuit nr. 5, 7, 8/1970; 2/1975.*

IOAN GASCU, str. Fildeşului, nr. 3, tel. 47.45.77, Bucureşti, *oferă: nr. 2-9/1967; colecţia completă 1968-1976.*

NICOLAE DORCIOMAN, com. Schitu Goleşti, jud. Argeş, *solicită nr. 3/1969.*

RISTEA NICOLAE, Bucureşti, Şoseaua Olteniţei, nr. 63, bloc 3, ap. 76, *oferă colecţia completă.*

DINCĂ ŞTEFAN PETRUŞ, sat M. Kogălniceanu, com. Sutești, jud. Brăila, *solicită: nr. 1-12/1970; 1-8/1975.*

JECU ZAHARIA Bucureşti, Str. Barajul Dunării, nr. 7, bl. Y 13, ap. 5, *solicită: nr. 1, 2/1967; oferă: nr. 4, 5/1967.*

CORNELIU GHEORGHIU com. Trilungeni, jud. Braşov, str. 23 August, nr. 97, *solicită nr. 1/1967; oferă nr. 2/1974.*

DUMITRU POPA, com. Băbiciu jud. Olt, *solicită nr. 2/1976.*

2 793 RĂSPUNSURI EXACTE LA 100 ÎNTREBĂRI

Solcan C-tin — *B*; C-tin Costache — *B*; Cârjan Florentina — *BV*; Avarvarei N. — *Piatra Neamţ*; Erdeli Ioan — *Oradea*; Todoruţ Gavril — *Cluj-Napoca*; Comana Gheorghe — *B*; Comana Doina — *B*; Baciu D-tru — *SV*; Modoianu Gh. — *Ocnele Mari, VL*; Bodea Terezia — *B*; Măcnea Gh. — *B*; Ciurtin Gh. — *B*; Roman Ioan — *B*; Scharf Mariela — *B*; Ana Suhov — *TL*; Dedea Ilie — *Săceni, TM*; Lupşa C-tin — *B*; Soare Rodica — *Focşani*; Soare Nicuţa — *Focşani*; Păunescu C-tin — — *Caracal*; Lupu Ioan — *Nepos, BN*; Pop Elena — *Bistriţa*; Coşariu Ioan — *Drăgoeşti, TM*; Erdeli Lucian — *B*; Romalo Tudor — *B*; Păunescu Ioana — *Caracal*; Ion D-tru — *IS*; Maria Bezerian — *B*; Moraru Florin — *SV*; Nania C-tina — *Piteşti*; Carpen Ion — *Vălenii de Munte, PH*; Abrudan Mihai — *Dîngău Mic, CJ*; Niculescu C-tin — *Craiova*; Coliţă Mihai — *B*; Loghin Gabriela — *B*; Toma Tatiana — *BR*; Loghin Ovidiu — *SB*; Mura Cîrstei — *B*; Ionescu Dan — *SM*; Anghel C-tin — *Măgurele, B*; Romanescu Mihai — *BT*; Suciu Eugen — *Timişoara*; Golgojan N. — *Tg. Jiu*; Dăescu Ioan — *B*; Ştefănescu Febus — *SB*; Pantazi C-tin — *BT*; Ştefan Barthon — *B*; Bocioacă D-tru — *AR*; Bolovedea Martin — *Reşiţa*; Stegaru Stelian — *GL*; Angela Secuiu — *BV*; Popescu Apreotesei — *Străoane, VN*; Constantinescu Ilie — *Craiova*; Sabin Ionescu — *SM*; Ionescu Ion — *B*; Onofrei Maria — *Ploieşti*; Costin Gh. — *Timişoara*; Stegaru Tatiana — *GL*; Petrovan Lucia — *B*; Manole Lucia — *B*; Cabaţ Nicolae — *Sîntana de Mureş, MS*; Postelnicu Florea — *B*; Vizireanu Ionel — *BZ*; Cristea Marcela — *BV*; Olah Gh. — *Piatra Neamţ*; Macrinici Eugen — *SB*; D.D. Stoiculescu — *BV*; Păunescu Marius — *Caracal*; Truţan Marian — *Drobeta-Turnu Severin*; Gh. Cristescu — *CT*; Bonciu Ion — *B*; Păunescu Rodica — *Caracal*; Mirica Ioan — *Piteşti*; Gălăţan D-tru — *Petrila, HD*; Păunescu C-tin — *Caracal*; Chiriliuc Ion — *B*; Vereşezan Marian — *Turda*; Ghinescu Traian — *Ploieşti*; Onofrei Vasile — *Ploieşti*; Săvescu Roxana — *B*; Truţ Teodor — *AR*; Truţ Rodica — *AR*; Stăncioiu Eugen — *B*; Măciucă Gh. — *B*; Uşurelu Mariana — *Ploieşti*; Drăgulescu Marius — *Ploieşti*; Stoica Ion — *B*; Ţaporea Livia — *Ploieşti*; Drăgulescu Cezar — *Ploieşti*; Drăgulescu Iosefina — *B*; Buneci N. — *B*; Schatz Gunther — *CT*; Ţaporea N. — *Dragna de Jos, PH*; Ţaporea D-tru — *Ploieşti*; Oprişescu Gh. — *B*; Bîlgăr Eugenia — *B*; Iaru Anton — *B*; Geboiu Ion — *B*; Teodor Stoian — *Timişoara*; Dobrescu Mihai — *B*; Săpătoru Radu — *Roman*; Eugenia Negulescu — *B*; Petrescu Roxana — *Slănic, PH*; Macedon Pop — *Rebrişoara, BN*; Pavalache Raisa — *IS*; Pavalache Eufimie — *IS*; Arghiropol Alex. — *Timişoara*; Gavrilă Vasile — *BC*; Esopescu Alex. — *Craiova*; Esopescu Marin — *Craiova*; Cioran Silviu — *B*; Laurenţiu Ianculescu — *B*; Valeria Părpăuţă — *Buşteni*; Sită Ion — *Focşani*; Rizoiu C-tin — *Sebeş AB*; Cojocaru Ioan — *Craiova*; Cojocaru Eugenia — *Craiova*; Teodorescu Mircea — *B*; Rus Vid Catiţa — *Craiova, AR*; Simion Doina — *Ţicleni, GJ*; Grigore Guşetu — *AR*; Vărgatu Virgiliu — *B*; Manoliu Paul — *B*; Răuţu Titus — *B*; Chitez Gh. — *B*; Voica Marina — *B*; Creţu Corneliu — *Turnu Măgurele*; Dărăştean Voicu — *B*; Dan Păcurariu — *B*; Verde Lucia — *Gh.Gh. Dej, BC*; Olărescu Iuliana — *Brăila*; Radu Iorga — *Brăila*; Chitez Victoria — *B*; Macavei Tiberiu — *B*; Nicolau Grigore — *B*; Vornicu Mihai — *B*; Păun Eusebia — *B*; Vornicu Grigore — *B*; Ionescu Teodor — *B*; Iliescu Horia — *B*; Rădulescu Ileana — *B*; Pojar Augustin — *Cluj-Napoca*; Iliescu Steliana — *B*; Moldovan Anastasia — *B*; Găgean Gh. — *Comarnic, PH*; Voicu Ion — *Breaza, PH*; Podoleanu Iuliana — *GL*; Pavel Drăguţ — *Oţelu Roşu, CS*; Prioteasa Teodor — *B*; Maghiar Alexandru — *Oradea*; Bratu Marin — *Tg. Jiu*; Albescu Maria — *Vulcan, HD*; Rogoz Francisc — *HD*; Iacob Horea — *Petroşani*; Marinache Gh. — *B*; Ognean Octavian — *Mihăeşti, HD*; Gălăţan D-tru — *Petrila, HD*; Mar Lucreţia — *Oradea*; Timofte Const. — *BC*; Croitoru Toader — *SV*; Emil Mircea — *Roşcani, HD*; Sări Iosif — *BV*; Theodoru Laurenţiu — *SB*; Grigorescu Ecaterina — *B*; Brănescu Tatiana — *Voineasa, VL*; Anastase Petru — *BV*; Cazacliu Pătru — *B*; Luca Dan — *Cluj-Napoca*; Ionescu Dorina — *Piteşti*; Dobrescu Ligia — *Piteşti*; Adochiţei Vasile — *Tîrgovişte*; Iazinschi Ecaterina — *B*; Duroaică Ion — *Goranu, VL*; Vrînceanu Dorina — *SB*; Bodi Nicolae — *SB*; Fulger Emil — *B*; Boboc Mărgărit — *Podu-Turcului, BC*; Obadă Dumitru — *SV*; Ban Stelian — *B*; Felicia Enache — *IS*; Ioan Enache — *IS*; Stanciu Gh. — *Craiova*; Comănici Carmen — *BV*; Aurelia Feştilă — *Baia Mare*; Patuleanu Zenovie — *Piteşti*; Ştefănescu Dimitrie — *BZ*; Plopeanu Viorica — *Timişoara*; Cristescu C-tin — *Craiova*; Petrescu Rodica — *Craiova*; Plopeanu Alexandru — *Timişoara*.

CONTENTS (Romanian history) Message Addressed by the President of the Socialist Republic of Romania, **NICOLAE CEAUȘESCU**, to Participants in the Second Congress of Thracian Studies...2 ● Bucharest, September 4-8, 1976: An Outstanding Scientific Meeting...2 ● **L. CHIȚESCU** Romanian Political Formations of Both Sides of the Făgăraș Mountains in the 13th Century...5 ● **P. DIACONU** An Attempt to Locate the Ancient City of Daphne... 7 ● **G. POENARU BORDEA** Thracian Populations and Tribes...10 ● **C. NICOLESCU** The Coronation of Romanian Princes — A Heritage from Byzantium...11 ● **N. NICOLAESCU**. Galați 1893: The Bakers'Strike...18 ● **D.G. IONESCU** A Magnicent Evangeliar from the Time of Matei Basarab (17th Century)...22 ● **N. COPOIU** February 1866: Documents Regarding the Union...23 ● **A. DUȚU** Romanian Books for South-East European Countries (18th-19th centuries)...26 ● **L. DANDARA** Forty-Six Years Ago in Romania's Parliament...29 ● **A. ARMBRUSTER** The Nibelungenlied and Duke „Ramunc" from Walachia...36 ● **E. MICU** and **Ș. PETRARU** An Old Family of Romanian Scholars: Pușcariu...39

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Message du Président de la République Socialiste de Roumanie, **NICOLAE CEAUȘESCU**, aux participants au deuxième Congrès de Thracologie...2 ● Bucarest, 4-8 septembre 1976: Une prestigieuse réunion scientifique...2 ● **L. CHIȚESCU** Formations politiques roumaines des deux côtés des Făgăraș au 13e siècle...5 ● **P. DIACONU** Une tentative de localiser la cité de Daphné...7 ● **G. POENARU BORDEA** Populations et tribus thraces...10 ● **C. NICOLESCU** Le couronnement des princes roumains — un héritage de Byzance...11 ● **N. NICOLAESCU** Galați 1893: La grève des boulangers...18 ● **D.G. IONESCU** Un magnifique Évangéliaire du temps de Matei Basarab (17e siècle)...22 ● **N. COPOIU** Février 1866: Documents concernant l'Union...23 ● **A. DUȚU** Livres roumains pour les pays sud-est-européens (18e-19e siècles)...26 ● **L. DANDARA** Il y a 46 ans dans le Parlement de Roumanie...29 ● **A. ARMBRUSTER** **Le Chant des nibelungen** et le duc „Ramunc" de Walachie... 36 ● **E. MICU** et **Ș. PETRARU** Une vieille famille d'érudits roumains: Pușcariu...39

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Послание председателя Румынской Социалистической Республики НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ адресованное участникам Второго международного Съезда по фракологии...8 ● Бухарест 4—8 сентября 1976 г.; знаменательное научное совещание... 10 ● Л. КИЦЕСКУ Румынские политические образования по обе стороны гор Фэгэраш в XIII-ом веке... 2 ● П. ДИАКОНУ Попытка установить местонахождение крепости Дафне... 4 ● Г. ПОЕНАРУ БОРДЯ Фракийские племена... 7 ● К. НИКОЛЕСКУ Церемониал коронования румынских господарей — византийское наследство... 11 ● Н. НИКОЛАЕСКУ Галаць 1893: забастовка рабочих-пекарей... 18 ● Д.Г. ИОНЕСКУ Исключительный экземпляр евангелии со времен Матея Басараба (XVII в)...22 ● Н. КОПОЮ Февраль 1866: документы Воссоединения...23 ● А. ДУЦУ Румынские книги для стран юго-восточной Европы (XVIII—XIX-ые века)... 26 ● Л. ДАНДАРА 46 лет тому назад, в Парламенте Румынии...29 ● А. АРМБРУСТЕР Песнь Нибелунгов и князь «Рамунк» из Валахии... 36 ● Е. МИКУ, Ш. ПЕТРАРУ Старая семья румынских учёных: Пушкариу...39**

INHALT (Rumänische Geschichte) Die Botschaft des Präsidenten der Sozialistischen Republik Rumänien, **NICOLAE CEAUȘESCU**, an die Teilnehmer am zweiten Thrakologie-Kongress...2 ● Bukarest, 4.-8. September 1976: Ein hervorragendes wissenschaftliches Treffen...2 ● **L. CHIȚESCU** Rumänische politische Formationen zu beiden Seiten der Făgăraș-Gebirge im 13. Jh....5 ● **P. DIACONU** Ein Versuch die Stadt Daphne zu lokalisieren...7 ● **G. POENARU BORDEA** Thrakische Völker und Stämme...10 ● **C. NICOLESCU** Die Krönung der rumänischen Wojewoden—eine vom Bizanz ererbte Zeremonie...11 ● **N. NICOLAESCU** Galați 1893: Der Streik der Bäcker...18 ● **D.G. IONESCU** Ein wunderschönes Evangeliar aus der Zeit Matei Basarabs (17 Jh.)...22 ● **N. COPOIU** Februar 1866: Dokumente über die Vereinigung...23 ● **A. DUȚU** Rumänische Bücher für süd-osteuropäische Länder (18.-19. Jh) ...26 ● **L. DANDARA** Vor 46 Jahre im rumänischen Parlament...29 ● **A. ARMBRUSTER** Das Nibelungenlied und Herzog „Ramunc" aus der Walachei...36 ● **E. MICU** und **Ș. PETRARU** Eine alte Familie rumänischer Gelehrten: Pușcariu...39

SUMARIO (Historia rumana) Mensaje del presidente de la Republica Socialista de Rumania, **NICOLAE CEAUȘESCU**, dirigido a los participantes en el II-o Congréso internacional de Traciologia...2 ● Bucarest 4-8 setiembre de 1976: una prestigiosa reunión cientifica...2 ● **L. CHIȚESCU** Formaciones politicas rumanos por un lado y por otro lado de las montañas Făgăraș— siglo XIII...5 ● **P. DIACONU** Una prueba de localizar la fortaleza Dafne... 7 ● **G. POENARU BORDEA** Linajes y tribus tracios...10 ● **C. NICOLESCU** El ceremonial del coronamiento de los principos rumanos—herencia del Bizanț...11 ● **N. NICOLAESCU** Galați 1893; La huelga de los obreros panaderos...18 ● **D.G. IONESCU** Un espléndido Evangeliario en el Tiempo de Matei Basarab (siglo XVII) ...22 ● **N. COPOIU** Febrero de 1866: documentos de la unidad...23 ● **A. DUȚU** Libros rumanos para los paises del sudeste de Europa (siglo XVIII-XIX)...26 ● **L. DANDARA** Hace 46 años en el Parlamento de Rumania...29 ● **A. ARMBRUSTER** **La Canción de niebelungs** y el duque „Ramunc" del Pais Rumano... 36 ● **E. MICU, Ș. PETRARU** Una antiqua familia de eruditos rumanos: Pușcariu...39

ABONNEMENTS : ILEXIM — Serviciul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : **Valeriu Buduru**
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427

Χαῖρε
θεοτόκε
Μαρία
ἐλέημον